

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

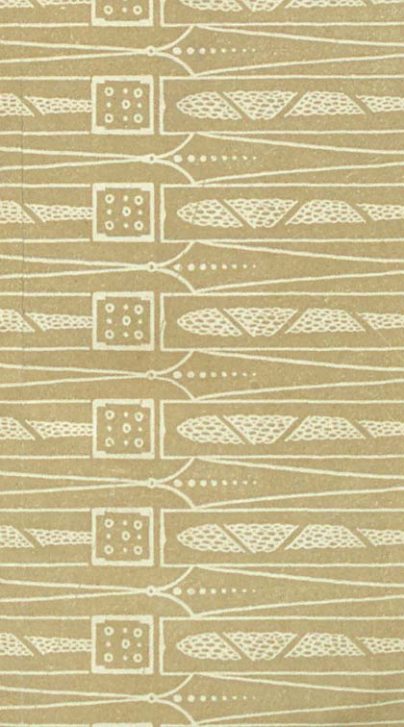
Adapt — remix, transform, and build upon the material

5574-5579

2(059)

0-83

6575581

ԱՓԱ

և

ՍՕՆԴԻՊԻ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

Յ. ՄԻԻԶԻՆՏԻՍԵԱՆ

Տ. ԿՕԻՆ

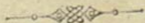
1871

91442-06

ՍՕՍ

891.99
b

ՍՕՆԴԻՊԻ

ԱՐԱՐ

Մ. Դ. ԹԱՂԻԴԵԱՆՑ Կ. Ա.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

Յ. ՄԻԻՀԷՆՏԻՍԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ

1871

12280-58

Որք խոհական համազմամբ և փորձիւ անձանց ճանաչեն զի՞նչ են հետք մարդոց յաշխարհի աստ, և զի՞նչ փառք նորա, այնպիսիքն որդիք են որ զանձնքս ըստքս տենչան 'ի կեանս իւրեանց պահել զյիշատակս նախահարցն իւրեանց: Եւ ևս եթէ չեն 'ի միջի, խուզեալ 'ի հոռ.թեանց հանել 'ի լոյս զխեղճերանս մնացորդի յիշատակաց նոցա՝ առարկայ է միշտ մտադրութեանց նոցա:

Սոյնպէս և Մեարտիկ Դ. թաղեցեանց նախանձաւոր և սիրող հայրենի յիշատակաց, զվիպասանականս քերթեալ է զՔերս ՍՕՍ և ՍՕՆԴԻՊԵԱՅ, ընդ որ 'ի սէր երխտասարդաց ազգիս վստահ, տամբ 'ի տպագրութիւն այս երկրորդ անգամ՝ որոյ արժէքն իւր չունի պէտս գովեստից, այլ ինքնին յայտնի տեսանի ընթերցողաց:

Նաև՝ երկրորդ պատճառ է տպագրութեանս, զի այս քերթուած թէ

և ընծայեալ 'ի լոյս երբեմն 'ի Հնդիկս
'ի Ասիականս, սակայն այն դրեթէ մի-
այն 'ի վայելա եղև բանասիրաց ազգայ-
նաց մերոց անդէն բնակելոց, յորմէ
զուրկ մնացին մերազնեացք որ 'ի Թուր-
քիա և Ասանորոյ և տիտանի իսկ հա-
մարեալ փոյթ կալաք 'ի սոյն և յանկո-
ջուստ պահպանու թիւն ընտրելագունի
Վիպիս :

* * *

— —

ՀԱՅՈՒՀԻ՝ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ

ՏԻԿԻՆ ՔՈՅՐ.

ՇՆՈՐՀՕՒՅ Վերնախնամ ՀՈԳ-
 ԻՈՅՆ Սատուծոյ վսեմանամ ար-
 դարեւ, ոչ այնքան ՚ի դիւտան-
 արուեստ երգոց, որքան կեն-
 դանարար երախտեաց ՀԱՅՐԵ-
 ՆԱՍԷՐ ՀԱՅՈՒՀԻՈՅՐ. որ ոչ
 միայն առաջին հանդիսացար
 մեծապարգեւ առատաձեռնու-
 թեամբ պսակել զիմ փժուէն ձե-
 ոագիր, այլ եւ անխնայ մատա-
 կարարելով զլի եւ զանթերի
 ծախս տպագրութեան սորա՝
 մատուցեր զսա ՚ի զքօս եւ ՚ի

դուարձու թիւն Տիկնաց Պատ-
ուականաց մերոյ աշխարհի :

Մի եւս համարձակեացի պար-
ծել Պարնասիս 'ի դատերս երջոյ
իւրոց , այն ինչ Արեւ շնորհաց
փայլեալ 'ի Հայաստան' երեւե-
ցուցանէ ՋԶԱՅՈՒՀԻԴ ՀԱՅՐԵ-
ՆԱՍԷՐ յեթ երաճեմ 'ի դահ Մա-
սեաց ընդ Անահտայ եւ ընդ Նա-
նեայ ախորժալուր . նուազել
դաշխոյժ նախահարց Ազգիգ :

Մի եւս յաւելցին լեզուք վե-
հերոաք դմարգարէութիւն թիւր
մարգարէանալ ի վերայ Հրեշ-
տակուհեաց տանա Թորդոմայ ,
որք վաղու եւս սկսեալ՝ ՔԵԻ
եւ դարդիս խրախուսին ան-
մահիցն դմայլիլախորժնուադօք :

Երանի էր ինձ , եթէ գործն
դու զնաքեայ՝ որ միայն ժախառ
եւ զիր եղեալ՝ արժանի ինչ լի-
նէր երախտեաց ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ

ՀԱՅՈՒՆԻՑՆԵՐ . բայց որովհետև
 ոչ այնպէս, յաւելու նա մանա-
 լանդ զշուք հայրենասիրու-
 թեան ձերոյ՝ քան զարժանիս
 իւր , եւ խրախոյս բառնայ դե-
 րարուենատ եղբարց իմոց առա-
 շել եւս հանճարով մղիլ՝ ի հան-
 դէս փառաց Հայրենեաց :

Անիտանարհ ծառայ

Մ. Դ. ԹԱՂԻԴԵԱՆՑ.

ԳՐՈՒԱԴ

ԱՌՍԶԻՆ ԵՐԴՈՅ

Նկարագիր Վահեանեանն տօնից: Սօս
 զանձիւն հաւարեալ իւրոյ Սօնդիտեայ
 անգիտիչ յալտեւանելի ին: Աստղիկ Ա-
 բաժանինն կանխեալ դեռ՝ նշմարէ զնա
 Հարցանէ զնմանն ցորդի իւր Սէր ուրոյ
 անխոյժ բայց և սոսոց տատասխանի ՚ի
 դուր շարժէ զՆստուածուհին: Հիւր
 ծաղկանց հմայ առարքէ առ նա: Այլ
 ընդ այլոյ եղեալ Սօս՝ դիմէ առ Աստուա-
 ծուհին, որ հարցանէ ցնա գոլտաճառայ
 ողոյն: Սօս տատմել սկսանի թէ՛ սրտէս
 աշխարհաշուրջ եղեալ ՚ի Հինդ հասանէ:
 Անմուտ ՚ի կանոջ՝ բացօթեայ բանակի
 արտաքոյ, բնական և զարմացական խակ-
 մուկք: Տաղան փայտակերտ ականնէ
 կախել զղարստաց, հուռ մատուցեալ
 դոանն ՚ի նմա կուսան վիրաւոր, որոյ
 շքեմանց հսկելով Սիրոյ՝ նետահար ՚ի
 սիրտ վնի, և ուշաթափ արկաննէ:

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

Վ ԱՀԵԻԱՆԵՍԱՆ՝ ՏՕՆ
 Խմբի 'ի Տարօն .
 Վահագնին 2 Մեծի՝
 Պատմիչ դարու թիւն :
 Որով Ահարկուն
 Առ լախտ հաստարուն ,
 Վճմակ 3 Վիշապանց
 Վհարկաց համբուն ,
 Նա՛ յԱսորեստան
 Զահ հան եւ սասան ,
 Երբ զԱստուած նոցա՛
 Բանդեաց ըզճարչամ՝ :
 Զորոյ գէղ յարդին ,
 Հան յայլեր վերին ,

Ի 'ի մէջ աստեղաց'
Յաստակեաց զուղին :

Զոր յանուն Վեհին'
Հինք անուանեցին
Մեզ հետ Յարդգողի⁵ ,
Յակատտան Հայկին⁶ ,
Մինչ յորժամ Սատղիկ⁷ .
Սիրոյն գիացիկ .
Կաթն 'ի սուրբ ասեանց'
Յայն կամար ծորեաց ,

Յայնժամ նախնիք մեր'
Ուսան յոճ ընաիր ,
Մկրտել որդւոյ'
Զուղին Կաթընձի⁸ .
Յնձնւմն ամբոխին ,
Մեծ էր 'ի տօնին .
Քան զոր Վարդամասն⁸
Եհար յոսկէ վին :

Մերք մանկանային ,
Մանկունք խայտային .
Եւ քան զամենայն'
Կայթէր կանանին :

Հայորեար դրոհին ,
Քաղցրանայր Երկին ,
Եւ դարբ 'ի պարուց
Հարկանէր գետին :

Յորժամ ՍՍՍ Վանեան
Հոծ 'ի թախժութեան ,
Տասեալ մենաւոր
Լերին յարաւեան ,
Հեւայ ըղմբուէնջ ,
Ի 'ի ցօղ սրտառուչ
Թանայ ըղգամբան ,
Կուսին ոսկեփուէնջ :

Ձոր գիւցակըրօն
Հայր զանագորոյն
Հան զոհ 'ի սեղան
Կրոոյ Հայկադուն :
Սնդ Ռսկեծըղին¹⁰
Սչխարհիս տիկին ,
Մայր Սիրոյ Սատղիկ
Մատչի առանձին ,

Յակն Սրածանուոյ¹¹
Գոհարեան գետոյ ,

Զերան լուսեղէն
Մաքրել յարասոյ :
Ուր մանէ Մանկիկ
Ըղձին՝ գեղեցիկ
Զարդ պարանոցի,
Գոյն ըղզոյն ծաղիկ :

Եւ առնէ հիւսիս
Հերայն հոպոպիս ,
Զովահար մատանց
Քնքուչ խաղալիս .
Յարդարել 'ի սլակ ,
Սիրոյն արուսեակ .
Եւ ջահել նովին
Վահագնին¹² սենեակ :

Մի՛նջ այս եւ մինչ այն ,
Աչք Մօր Յանկու թեան՝
Յորժամ 'ի տեսիլ
Պատանւոյն հարան :
Ոգին փափկասուն ,
Հալեցաւ զէտ մոմ ,
Թախծելւոյն Սօսայ
Ի կարեկցու թիւն :

Որ վառի գեղով ,
Եւ չունի գորով ,
Ի՞ժ է մահաթոյն՝
Վնա ընդ վարդենուով :
Իսկ Գիցուհիս մեր՝
Ահնարկեալ առ Սէր ,
Ձեւ դայս օրինակ ,
Ճընա հարցանէր :

«Ո՛ր թգիհն ¹⁵ Գից վերնոց :
Տեսանես յայնկոյս ,
Պատանի սուղեալ
Խոր 'ի սուգ ողբոց :
Աշխարհ ընդ հանուր
Յնժայ համահոյլ .
Իսկ նա բառնայ սուգ
Գըրօշմ 'ի դէմս իւր : »

Սէր դարձոյց առ նա .
«Ո՛չ ես կոյր ¹⁶ ծնայ ,
Եւ դի՛ ասես ցիս ,
Թէ ո՞վ լայի լայ :
Նետաձիգ լինիմ ,
Յո՛ եւ հատանիմ .

Եւ զի փոյլթ ունիւմ,
Թէ ով լալի լայ :

Ո՛չ յայր խընայեմ,
Եւ ո՛չ իսկ 'ի կլին .
Աշխարհ բովանդակ
Ինեւ լալի լայ :
Գուցէ Սօնդիպեայ,
Արին իցէ դա .
Զորոյ մահ անկարծ՝
Ողորմ լալի լայ :))

«Իբրեւ գեղեցիկ
Յանձըն թշուառիկ,
Պայծառանայ սէր, »
Հառաչեաց Աստղիկ :
Սմօթ անմահից ¹⁵ »
Որք ըստ անբանից
Վրրընջան ըզհետ
Հեշտիցն Յաւերթից :

Ս.Ս. գընան Քաղցրիկ .
Եւ դայս տար հիրիկ,
Զոր ձեռք Շընորհաց՝
Հիւսեցին գողարիկք :

Ա՛րկ զուլամբ նորա,
Որպէս¹⁶ հոյն հրմայ .
Եւ զոգին սառած՝
Յիս յափըշտակեան :

Յատկութիւն՝ որում
Յաւիտեանց թաքուն ,
Ա՛յս է՝ որ վըշտաց
Բերեալ մոռացոն՝
Փոխան տրամութեան ,
Տայ որդւոց մարդկան
Նոր հանդէս սիրոյ
Եւ ուրախութեան : »

ՄԹ հըրամանին՝
Հընադանդ որդին ,
Մինչ հիր ծանկութեան
Հար 'ի Պատանին ,
Որպէս շանթահոս
Երկաթ 'ի բովուց ,
Մուխ 'ի սառուցեալ
Աւաղան ջըրոց ,

Այսպէս Սիրոյն բոց
Ներդործեալ 'ի Սօս ,

Անմահ տարիանօք
Չողին եռացոյց ,
Այլ յայլ՛է եզեալ ,
Որպէս խելադար .
Մոռացաւ դանձն իւր ,
Եւ Սօնդիպ իտպառ :

Յարեաւ 'ի կլիաին ,
Ըստ Սիրոյ բանին .
Ի կոչ ցանկութեան
Չողաւ կամովին :
Ո՛ւր է ծանրութիւն
Անշարժ 'ի կեդրոն ,
Կամ սիրտ , որ անքարչ
Ի տուանց սիրոյն :

Դ՛ու , որ անարիւն
Արձանի հանդոյն ,
Ճարտար սրտութեամբ
Խամբես ընտութիւն ,
Բեր բարոյութիւն .
Եւ մեկնեալ ինձ սոյն ,
Կարէ հուր ժուժել
Թէ հուպ վառողոյն :

Թէեւ դուր լալիք
Սօս ելաց հերիք
Զիւրոյ Սօնդիպեայ՝
Յուրառ ոսկերոտիք՝
Եւ առեալ դաճիւն
Մաքրափայլ մարմնոյն՝
Ի դիր հանդստեան՝
Զետեղեաց իսկոյնս

Տնկելով յերի,
Տխրագին նոճի .
Յօղով արտասուաց
Սփռեաց հովանի :
Այլ դի հըրաւէր
Անմահին ի սէր ,
Հըլու թիւն կամաց՝
Զողջոյն պահանջէր :

Վասնորոյ դընաց ,
Մօր Հեշտիցըն յայց -
Որ սոսկ հայեցիւք
Զոգին հրդեհեաց :
Զոր իբրեւ ետես ,
Թնդաց սաստկապէս .

« Ողջնյն քեզ, » ասաց .

« Իշխոյ լուսերես :

Թէ հողեղէն ես ,

Ի՞մ այդքան փայլես ,

Եւ թէ հըրեղէն՝

Ուստի մարմին քեզ , »

Ասաց Պատանին .

Եւ զոյգ ընդ ձայնին՝

Հրպէր 'ի համբոյր

Այտուց Անմահին .

Իսկ Հեշտասիրին

Խըլիրտ 'ի սրտին ,

Այլ ի դէմս իւր կեղծ

Լրջութիւն բանին՝

Խէթ խոժոռ աչօք ,

Որ յաւելոյր շուք

Արծարծուն գլխաց ,

Ակնարկեալ՝ ասաց .

« Ի՞նձ հուպ մատչիս դու ,

Ժպիրհ մահացու .

Ում ծնրին Աստուածք

Քո ¹⁷ երկրպագու : «

«Ներեան, ինձ Ռիցուհի .
Հաստատեա աշդու,
Զանշուշտ իրաւունս
Իմ առ քեզ սիրոյ :

Զի ո՞վ, որ ետես՝
Ոչ սիրեաց ըզքեզ .
Կոյր Աստուածքն իցեն .
Եւ լուսաւոր, ես» :
Զինչ իցէ լեզու
Կրնոջ գեղանւոյ .
Թէ ոչ աւելորդ
Աճուրդ անդամոյ .

Ուր աչք անբարբառ
Առաւել ճարտար
Խօսին ըզկրրից՝
Քան զարհին հանճար .
Մին՝ այսպէս խունջիկ
Մին՝ այնպէս մնջիկ,
Մին նազ նազելով
Գործ առնէ հերիք .

Խոր գաղտնեաց սերին,
Փորձ էր Ռիցուհին .

Փորձ եւ բնութեան՝
Քաջ Ախոյեհնին ,
«Ո՞վ իցես , » ասաց
«Եւ գինչ այս քո լաց
Ո՞ր դողիդ անմեղ
Ստուերել կարաց » :

«Մէ դիցուն Ըղձից ,
Իմ անցք աղիտից՝
Զոր Սէր շարադրեաց ,
Օգտիցեն քեզ ինչ :
Սրւոյն եմ Հայոց
Միակ որդի Սոս՝
Որ 'ի դարդանալ
Մանկական տիոց ,

Սոի դժոկ ջորւոց ,
Ուղտուց եւ ձիոց
Եւ դամբաւութիւն
Հայրենի դանձուց
Զոքայ ինքնակամ ,
Յաշխարհ ամենայն .
Ի դեօղ եւ քաղաք
Ծանօթ եւ անծան :

Եւ իբր անաղին

Յաղթ Արաստոյ վէժ

'Ի գահէ Մասեաց

Ճալթ ուցեալ 'ի բաց :

Հոսայ ուժգնակի ,

Հարայ, եւ հարի .

Փշրեցայ այն ,

Բայց եւ փշրեցի .

Բերմանց աշխարհի ,

Պատրանաց Բաղդի .

Բոհմանց օտարաց

Բասրանաց Ազգի ,

Ի տանջ եւ արբոր

Գլխովին տողոր .

Տարայ տակաւին ,

Ուսանիլ ինչ նոր :

Աւ միայն գրտի ,

Զայս խրրատ ոսկի .

Թէ այր հեզամիտ

Վեհ է ճշմարիտ ,

Կամիս կեալ անփորձ ,

Նոյն ջանսն այլոց .

Եւ զոր ինչ անձին՝
Արա՛ւ ընկերին :

Քանզի տե՛ս մարդ թի՛վ .
Որ կեանս ապահով .
Ղեկեաց ընդ անհա՛ւն
Աշխարհի այս ծով .
Ինձ այս կեանք դպրաց .
Իսկ Վարժապետ՝ Փորձ
Բուռն եւ քանացի՛
Գասեր շատ ուսոյց :

Այլ ի Հընդկաստան ,
Ուր սին Բրահման ¹⁸
Իշխէ տիրարար՝
Խորհրդոց մարդկան :
Ի քաղաք ուրեք ,
Հոսի յոստանիկ ,
Որ անուն Կանոջ ¹⁹ :
Պարիսպք՝ պղնձիք :

Ուր գիշերոյ մու՛թ
Անխայեաց ինձ մուտ ,
Բանակ բացօթեայ
Հարի զառաւուտ :

Իմ ծառայորեար ,
Արբեալ ըզնեկտար
Մորիեան մեկոնից ,
Քաղցր 'ի քուն խորդայր :

Իսկ իմ ընդ աչաց ,
Քուն 'ի քէն զինեաց .
Նստայ մտախոհ ,
Զաշխարհիս բերմանց :
Ուր պատկերացան ,
Մտաց տեսութեան'
Անհամար դիմօք ,
Յնորք ուրուական :

Մերթ ասեմ յինքեան ,
Թէ հիմ Գանթարվայն զ'
Փոխեալ անիծիւք
Յիշոյ կերպարան ,
Կարաց հըրաշիւք ,
Ասան՝ հըմայիւք ,
Պատել զայն քաղաք
Եօթըն պարսպօք :

Մերթ յիս դամ անդրէն .
Թէ իմ հնարին ,

Զի իբրև ըզբոց
Յոսկեղէն բովուց,
Զուսեցեալ իբաց,
Ազդ Ակնիկուլաց²¹,
Քաղաքիս մեծի,
Ահարձին ըզփառս :

Ամենայն ինչ հին,
Թէպէտեւ չնչին .
Մինչ չարիք անգամ,
Պարծանք համարին,
Անցեալ ժամանակ
Պարծ յիւր յիշատակ .
Յինքըն դըրաւէ
Զամենայն փափագ :

Այլ փորձն անվրէպ,
Որ ուսոյց 'ի դէպ
Կշռել ըզհերկայն,
Յանձին երաշխէպ,
Յանդիման արար,
Զաշխարհ ծայրածայր,
Ընդ թշուառութեամբ,
Իրպուածոց հոծեալ :

Մատի թուէր ինձ ,
Ըզզալ ըզկսկի՛ծ
Մօր յօրհաս մանկան ,
Մաղկատել երկնից :
Խոկ անտի , հարսից ,
Հո՛ծ ըզ անարից
Հոգեւթար սիրոյ ,
Թօթատիւլ թախի՛ծ :

Մշքատ առ քաղցի ,
Մնկեալ 'ի բացի ,
Տոչորէր որպէս
Զուկն 'ի տապակի :
Եւ դի մի առ մի ,
Վայր առանց վրշաթի
Ի ներքոյ երկնից ,
Ոչ ուրեք տեսի :

Ընդ շրջան ամաց ,
Եւ անիւ կենաց .
Յանսահմանութիւն
Հոլովէր անդարձ ,
Որպէս շիթ ցօզոյ
Ի վերայ սիզոյ .

Յողդողդ 'ի վտանդ՝
է այս կեանք մարդոյ :

Գարձայ ես ապա ,
'Նդ անձին խօսեցայ .
Փնւչ ²² մարդ . թէ աշխարհ
Սյսպէս դայ՝ դնայ
Սպա դու ղի կաս
Գրրաւեալ աստեաց .
Խորհեանց մի , եւ տես .
Սշխարհ ում մնաց ,

Ծերութիւն ամաց ,
Թարց գործոց բարեաց՝
Ոչ զոք փրկեցին
Յաւուր արտասուաց .
Թէ չար ես զղջն .
Բարւոյն հետեւեան .
Եւ 'ի գութ Նրկնից
Սպաստան դնան :

Քանզի դովին իակ ,
Արայն ²³ Գեղեցիկ
Մեռելոց երկրի
Եկաց անգրանիկ :

Ուր վիճակք չարաց
Ըստ պղպրջակաց,
Յնդեալ վերացան
Զուրկ յիշատակաց :

ՄԻՆՁ այս եւ մինչ այն .
Մամն հաստատութեան
Ի պատառուածոյ
Ամպոցն երեւան
Շողէր ընդ աղօտ
Յերկնից վերնուրտ
ՅԱնահտական ²⁴ Գից
Փայլուն ցառաւօտ

Զոր ներքուստ Քանդէս
Յիւր անբաւ ալիս
Բեկբեկէր ի բիւր
Ձեւ զարմանաւոր :
Այլ յուշ տեսարան
Նոր գայ յերեւան,
Կանխ ըզպարսպաց
Փայտակերտ տապան :

Զոր ձեռք գողգոջուն
Լարասող թողուն ,

Մինչ հասուցանեն
Երբամոց ամբոյն ,
Ուր իբր անպիտան ,
Լքուցեալ դառնան .
Եւ վատ ըզվարուց
Գաղափար ինձ տան :

Այլ ես յառարկայ
Զարմանաց մատեաց
Եւ ըստուգեցի ,
Կուսան մի ահան .
Որ խիստ անիրաւ
Եւ չար միջոցաւ ,
Խոցոտեալ եւ կայր
Սրիւնաթաթաւ :

Որ լուսով գեղոյ
Յաղթէր արեւոյ .
Մինչ բանայր զամէն
Գաղանիս խորհրդոյ :
Իսկ քաղցր եւ ազգոյ
Շողն հայեցուածոյ
Բեղմնէր 'ի բարդառ
Զամլութիւն ուշոյ :

Շղարչ նրրրաթել
 Ընդ քարչ կիրտուածէր ,
 Խաւ 'ի խաւ հարեալ
 Սիտական²⁵ Աղբեր :
 Կաւռ 'ի դիտակին ,
 Ակատ մեծապին .
 Իբրեւ²⁶ հոյլ հզօր
 Վառէր Վիշապին :

Յականջացն 'ի վայր ,
 Գինդ ակնապարար .
 Յեռաւ եւ ոքնդան
 Քթոյ²⁷ քարաշար :
 Մահիկ մարդարաթի ,
 Ի պարանոցի .
 Կանաչէր եւ կուրծ ,
 Շարան զմրխաթի .

Բազպան բիւրեղեան ,
 Կապեալ յարմրնկան ,
 Որ բաղդ , քան բաղդի
 Յուռութ պահապան :
 Ապրջանք ձեռաց
 Յականց մեղեսկաց ,

Իբր զխեմ Սանեայ ²⁸,

Ուոր յատեղաց :

Կամար յակնթեաց

Ըղմիջով նորա ,

Խալխալք սրբունից

Ոսկի Սուամարայ ²⁹ :

Գամ վաղվաղակի

Եւ տամ կաթողնի :

Համբոյր սուրբ այտուց

Նորուն բալենի :

Մինչ այս օրինակ ,

Առնուի ճաշակ

Վարդաբոյր շնչոյ

Հրաշագիւտ Հուրոյ ,

Քոյ զինեալ Որդիդ

Որ շրթանցըն գէտ

Գարանեալ հակէր ,

Յիս շանթեաց ըղնեա .

Կրտսեաց կարեվէր .

Հասոյց բիւր եղեր .

Եւ զի՞նչ քան զայս մեծ ,

Արար բընաւ Սէր :

Ձայն տուք քաջարանց

Հըսկայից մեծաց ,

Գալ եւ վկայել

Սիրոյն դաւանաց :

Թող քեզ Շամիրամ³⁰ ,

Որ դայս Հայաստան ,

Ի խնդիր խանդին՝

Ողողեաց յարեան :

Կամ դէսք Պարիսայ³¹

Ընդ իւր Հեղինեայ .

Որ եղծ աւերեաց

Ըզ Տըրովադայ :

Սամիսոն , Գալիլա 25

Պիրամ ընդ Թաղեայ , 38

Եւ բիւրք ընդ Կոստին՝

Թող լիցին վկայ : —

Անկայ հողեւար ,

Թուէր մինչ իսպառ :

Թէ բարձաւ յինէն

Եւ բան՝ եւ հանճար : —

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՒՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԳՈՑ

1. ՎԱՅԵՒԱՆԵԱՆ ասի Տօն վա-
հագնի որդւոյ Տիգրանայ Հայկաղնոյ,
զոր նախ 'ի Վիրս և 'ի Յոյնս, և ապա
'ի Հայս աստուածացուցեալ պաշտէին
նախնիք Վահուենեաց: Չարմանամ յիրա-
ւի, զի և յազգի մերում թաղաւորու-
թիւն և քահանայութիւն 'ի մի զարմ
բովանդակէին: Ըստ որում երբ մին
անց 'ի Մակեդոնացիս, միւսն անխախտ
մնաց 'ի սերունդս նորա: Տաճար նորա
երեւելի 'ի Տարօն՝ կործանեաց Սուրբն
Գրիգոր Լուսաւորիչ:

2. Ի վէպս աղգաց բաղում թուին
Վահագունք, իւրաքանչիւր աղգ զգոր-
ծըս և զարարս այլոց յիւր անդր ժո-
ղովեալ բարդեաց, որպէս և Փրգովոի՝
'ի Սակճին իւր Ռօտամ:

5. Չաղգ Մարաց, զի Մար 'ի լեղու
Արեաց վիշապ թարգմանի, հազի և

հարստութիւն ինչ առ նոսա Աճգահակ
կամ Վիշապ անուանեալ՝ բարձաւ 'ի
Տիգրանայ մերսէ՝ առ Կիւրոսիւն Պարս-
կաւ :

4. Բար, 'ի լեզու ազգաց զորդի նը-
շանակէ, և Սամ կամ Շամ՝ Սեմ կամ
Արե : Բայց թէ ո՞վ այս նախնի Աս-
րեասանեայց՝ տարակոյս մեծ է : Ի ձե-
ռագիր մատեան ինչ Պարսից՝ որ կոչի
Շիրուշ նամա, ընթեռնումք օրինակ
ղայս : « Գիտեան, զի Պարս որդի
Պահլաւայ որդւոյ Սեմայ որդւոյ Նոյի
աստուածախաղաղի, հաստատեաց զնն-
քն 'ի Պարս, ուստի և ւշխարհն ընկա-
լաւ զանունն, և 'ի հօրէ նորա Պահլաւայ՝
լեզուն Պահլաւիկ ո : Ռուամ ըստ խիբ
համաձայնի և խաչատուր Վարդապետ.
զի բար, փուր, պուր, և պուհ 'ի լեզուն
Պարսից նշանակէ զորդի . իսկ Ս, Սեմ
կամ արե : Փրփուլի 'ի Ռոմիւմ նամա-
ժի գնէ զՆիրբամ, Նուրիմ, կամ զՆու-
րիման (Նոյ) գող որդի Բուհ Արմանայ,
զի ըստ Ռիչարդսոնի, « Նուրիման

(Եւ) երեւելի հսկայ Պարսկեց որդի էր
Քաւհ Արմանայ . այսինքն Վերին Հայոց .
Հայր Սամայ . հաւ Չալղարայ . և նա-
խահաւ Ռօստամայ ո : Աւտի Բար Շամ
այսինքն որդին Սեմայ էր Չալ հայր
Ռօստամայ . որ ընդ ասորեւտանեօք էր
յայնժամ . բայց զի որդիք Սեմայ բա-
զու մք եղին . ընտրել հարկ է քան պըն-
դել թէ ո՞ սա ՚ի նոցանէ (Ի՞նչ) :

5 . « Յաղագս կաթին ծրոյ սմանք
յառաջնոց Հայոց ասային թէ ՚ի խիստ
ձմերան Վահագն նախնի Հայոց գողա-
ցաւ զյարդ Բարչամայ Ասորեւտան-
եայց նախնոց . զոր մեք սովորեցաք
քնախօսութեամբ Յարդգողի հետ ան-
ուսնել ո : Շէր :

6 . Աստեղատուն յերկինս՝ շքեղ սու-
տեղօք երեւելի յանուն նախահօր Ադ-
գի մերոյ՝ որ զաստուածամարտին Բե-
լայ կամ Նեբրովթայ Ռսորդի եքարձ
ղկեանս :

7 . Ասողիկ ըստ պատմութեան Հա-
յոց դուստր Նոյի . համարեալ ար-

Նախնիս հեթանոսաց Ափրոդիտէ շատա-
 ուածուհի հեշտութեան • որ այն ինքն
 է Փրփրածին • զի 'ի փրփրելոյ համա-
 տարած հեղեղաց ապրեցաւ 'ի տասպա-
 նին՝ ընդ Հօր իւրում • Կամ առաջին
 դասրիկ ծնաւ յետ հեղեղաց իբրև
 զստաղիկ լուսադեղ : Առասպելք Յու-
 նաց զնաւարկութենէ սորա խեղերանք
 և եթէն ճշմարտութեան այսորիկ :
 Կոչի Չոհրա 'ի լեզու Արարացոց և
 Պարսից • որ իբրև հարմիկ զեղեցիկ •
 ուսաւ զներդաշնակութիւն երգոց 'ի
 հրեշտակաց անտի՝ Հարութայ և Սա-
 րութայ • և վերացաւ յաստիւ լուսա-
 բեր : Ըստ որում նկարի արուսեակն
 կին զեղեցիկ • թագ եօթնալուսեան 'ի
 գլուխ իւրում • յաջ ունելով սառման
 խոյ • և 'ի ձախոյ՝ զսանտր Չառումնա
 ստանօր այլք Հերայ ընծայեն կնոջն
 Սրամադդայ • այլ ինձ յաջող և ս համա-
 բեցաւ Սիրամօր շնորհ ասել • հետևե-
 լով Դաբիսպան գրոց Փանեայ :

Տ. Վարդաման • մակդիր Ստղիան

է, Գիցն փափկուածեան, մի զի տօն ստ-
րա վառէր վարդով առ նախնիս մեր,
ուստի և վարդավառ անուանէր: Եւ
երկրորդ՝ զի ախժարք Պարսից մինչև
ցայսօր ժամանակի կոչեն զնա հարսնիկ
Նոսոգոմոս երրորդն երկնից:

9. Սուր կամ Սուրաջ նշանակէ զԱ-
րև, և էր անուն արքայի Հնդկաց՝ հօր
Սօնդիպեայ, որ զգուստրն զբարտեալ
ի զոհ ուխտեաց կւոց՝ առ որում և
գտանիցէ զնա:

10. Ոմանք ՚ի Պատմաբանից մերոց շք-
փոթեն զԱստղիկն ընդ Անահտական գից-
այնու՝ զի արձան ոսկեճոյլ էր նորա յԵ-
րիզա, զոր առ Անտոնինոսաւն խորտա-
կեցին զօրք Հռովմայեցւոց, և միւս՝
զոր խորտակեաց Սուրբն Գրիգոր:
Բայց ինձ հաւանական երևի, թէ Ոս-
կեճոյն իցէ մակդիր Աստղիկնն կամ
Հեշտութեան: Ծիւ ծիւ ոսկի է Վարդի
Բերերն: Վարդ և սոխակ առ Արեւե-
լեայս՝ նշանակք են սիրոյ և զուարթու-
թեան:

11. Աքածանի է երկրորդ վասիւն Եփրատայ, որ լճանայ 'ի Նոր Գիւղ առ Մուշ քաղաքաւ Տուրուբերան աշխարհի, եւ գոյ խառնի յառաջինն 'ի Շողինաձոր յԱնախատթուն, կամ յԱխախառնան անուանեալ տեղոջ:

12. Սենեակ վահադնի կարդացեալ լինէր յատկապէս տաճար Արեգայանն վահագնի, որսխաի է այժմ տուն Ռատայ շաստուծոյ և Ռըտի շաստուծուհւոյ 'ի Հնդիկա, զորոյ պաշտօնն Ռատ անուանեն նոքա, որ է տօն Արեւարծի: Արքայն Պարսից երդուաւ 'ի Ռատ սխառտել զնախարարս Հայոց, եթէ ոչ անկեալ երկիրպագանիցեն Արեգական. Եղիշ Ի զուր ճգնի Նոր Բառարան մեր մեկնել զՌատն՝ Իմաստանն՝ Մովսէսեան Մովսէս Ռատ՝ յազէ ասելով: Ուղիղն է, Մովսէսեան Մովսէս Ռատ յազենն:

13. Ուժգինն Դից վերնոց ասի Սէր, զի գրեթէ աստուածք տմենայն հնազանդին նմա:

14. Եւ յայտնի անտի Հովհաննիսի և
այսր՝ նկարեն զՍէր մանուկ կոյր՝ զի
Սէր ոչ ընտրէ : Թեւ ուն՝ զի ցանկաւ թիւն
չոյտ թառցեալ ՚ի բայ ցնդի . զինեալ
աղեղամբ և կապարճօք՝ զի ոչ գիտէ
զով հարկանէ :

15. Եթէ Քրիստոսնեաց քս որդիք
Աստուծոյ իցեմք շնորհօք, ուրեմն
պատկառելով ընկալցո՛ւք զարդար եր-
զիծանս Աստղիան և զգաստասցուք
կորստեան հոգւոց մերոց :

16. Ի մէջ նախնեաց, աստուածա-
ծանօթիցն ասեմ և սնտեաց՝ այնքան
յայտնի եղև արուեստ զիւթութեան,
բաղդի՝ բաշխի՝ և ծննդեան, մինչ Ե-
զիպտոս ընդդէմ կալ վստահացաւ աստ-
ուածահրաշ սքանչելեաց Մովսիսի և
Բաղաամ՝ի Հայոց հրաւիրեցաւ ՚ի Քա-
նան՝ անիծանել հմայիւք զորդիան Իս-
րայէլի . — Սամուէլ ՚ի գերեզմանէ վե-
րացաւ ՚ի տեսութիւն և ՚ի ճշմարիտ
մարգարէութիւն տանն Սաւուղայ, և
բազում մատեանք բազմադոյն գնաց՝

եղան յոտս Առաքելոցն՝ ՚ի կորուստ :

17. Տես ՚ի դիցարանու թեան իմումս
և ՚ի սանդխտարանի՝ որ տակաւին չէ
տպեալ :

18. Բրահմանք ասին քու բնք չընդ-
կաց, որ առասպելէն զանձինս ծնեա-
լլս ՚ի բերանոյ Բրմհայ դից արարչու-
թեան : Չիք իշխանու թիւն, զոր ոչ
զբռամք ածեն յամենայն իրս կենաց և
կրօնից ժողովրդեան, մինչ նաև զսո-
րրս խորհրդոց նոցա :

19. Կանոջ առ Մուղալ Ննքնակալօք
քաղաք երեւելի ՚ի համանուն գաւա-
ռին Ակալարասպատայ, և արքայանիտտ
Գանդիսակոզմեան թագաւորացն շնդ-
կաց :

Էջ 25 Տ՝Ղ 5

Մորիֆէոս չաստուած քնոյ և երազոց, և
մեկուն, խաշխաշ կամ թմբու թիւն քնոյ :

20. Մարդակերպ թեաւ որ արարած,
որդի կամ պաշտօնեայ դից Երկնից կամ
չեչտու թեանս Ասի, թէ Գանթարփայ
անիծիւք Հօլն անկեալ յերկնից վո-

խեցաւ յիշոյ կերպարան, և բնակէր 'ի
մէջ Սամբհարամատի եւ Մահի գետոց
'ի Գուլթաթ, պղնձի պարսպեաց զքա-
ղաքն Կանոջ, եւ առ զգուտորն արքա-
յին 'ի կնութիւն իւր: Պատմ. Հնդ. Էջ.
Էջ. 210:

21. Ակնիկուլայք ասին ազգ ինչ
կշեթբայից, զորաց զարմ առասպե-
լի ծագել այսպէս: Նեղացեալ Բրահ-
մանաց 'ի Բուդդայականաց անտի՝ ելին
'ի լեառն Աբու, ուր Բրմհա՝ Ռուդրու-
եւ Վիշնու, հանդերձ խմբով ասու-
ուածոց ստորայնոց, մաքրեցին զակն
կրակի ջրամի Գանդեաց, եւ իւրաքան-
չիւր 'ի դից արարեալ զբադին իւր ըն-
կէց 'ի նա, ուստի ելին շորեքին մեծա-
մեծ նահապետք Ակնիկուլաց՝ Պրումա-
րա, Կահանա, Սոլանկայ, եւ Պուրիհա-
րայ, որք պայազատեալք 'ի Կանոջ՝
տարածեցին զտէրութիւն իւրեանց
ցՆերբուգեան գետ: Պատմ. Հնդ. Էջ
199 ց201:

22. Փուչ, արմատ փշելոյ, ուստի

փութք, դատարկ, աշնայն, սնուտիս

23. Հայեցեալ 'ի պատմութիւնս
ազգաց՝ ոչ ուրեք գտանեմ յարութիւն
'ի մեռելոց համբաւեալ՝ որ կանխադոյն
իցէ քան զպատերազմն Շամիրամայ 'ի
Հայս, զմահ Սրայի եւ զհամբաւ յա-
րութեան նորա, թէպէտեւ աստուածք
առ լեզք լիղեալ իցեն զմահ նորա 'ի
կեանս, Նթէ ոչ էր անդատին այս հա-
ւատ 'ի մէջ ազգին, զհարդ կարեւոր
Շամիրամայ զսպել զյարձակումն զօրաց
Հայոց՝ այսպիսի նորաստեղծ խաբէու-
թեամբ, եւ կանգնել 'ի Հայս զպատկեր
դիւայ՝ առ որ շէն իսկ սոյնոր խոհ-
ա, թէ :

24 Անախտ, Անայիդ կամ Նայիդ
ծագեալ 'ի Նայ քառէս, որ է հայեց-
ուած, ըստ որում Հայելի երկնից, Մահ,
ամիս կամ Ղուսին նկարեր կին հեծ-
եալ 'ի ցուլ սպիտակ, յաջն շարան
յակնթի եւ 'ի ձափն աստ ուեհանի :

Հայեցեալ Սգաթանգեղոս եւ 'ի
ժամանակս կռապաշտութեան Տրդա-

տայ եւ աշխարհիս Հայոց, թէ քե՛ս
յապշու թիւն կրթի ոք 'ի փառացի
պատուանուանց անտի՛ զորս տային
ամա հի՛ք : 'ի մի բան Արքային կոչի
սա տիկին, Փառք Ազգիս, և Կեցու
ցիչ Սայր ամենայն զգաստութեանց,
Բարեբար բնութեան ամենայն մարդկան,
և ճնունդ մեծին արին Արամազդայ,
« զոր և թագաւորք պատուէն ասէ :
մանաւանդ թագաւորն Յունաց : » Կու
չի նաև խնամակալու 'ի հրովարտակին
Տրդատոյ առ Հայս : « խնամակալու
թիւն Անահիտ Տիկնոջի » (հասցէ՛)
Վկայէ՛ Սարաբոն թէ քան զայլն ա
ռաւել Հայք պաշտէին զԱնահիտ,
որում և յայլուր և Ագիլիսինի կանդ
նեցին մեհեան : Ապա եւ զգրուցեաց
մերոց զԱղուանից խօսելով՝ ասէ : « աստ
ուածս պաշտեն զԱրև : զՏրմիզդ, եւ
զԱռսինն, որոյ տաճար մօտ է առ
Վիրս : » 'ի թուելնորա նաև զտեղիս
տէրութեան մեծին Միհրդատոյ՝ յիշէ
զԴամիրս 'ի Կապարովկիս, Բենին ա

Տեսնաւ տաճար Ամսոյ որ Ֆարնագէտ
ասի : Պլինիոս վկայէ և վասն անդա-
դարի ոսկի պատկերին սորա , որ յԵրե-
ղըն աւանի՝ յԵկեղեցոց դաւառի մե-
րում , զոր ըստ վկայութեան Աղաթան,
գեղոսի՝ Փշքէին զոսկի պատկերն Անահ,
տական գիցո՛ւ : Ի հնութիւնս Պարսից
ոսկի պատկեր միայն Արեգականն
ձուլէր , իսկ ՚ի մերսն Լուսնի , որով
երևի՝ զի որպէս արև առ նոսա լեալ
էր ՚ի մեծի յարգի , նոյնպէս և լու-
սինն առ մեզք : Ոչ օտար ՚ի հաւանա-
կան կարծեաց տեսանեմ , թէ որով-
հետև Պարսկաստան եւ Հայաստան
փոխոխակի տարան զառաջին և զերկ-
րորդական գահն՝ օյսպէս իմն համա-
ձայնեալ իցեն , զի մին զարև , և միւս՝
լուսին ունիցի յիւրաստուածս նախա-
մեծար : Եւ ոչ իսկ զարմանալի համա-
րիմ , թէ որպէս Արեգակն և Առիւծ
կան և մնան մինչ ցարդ , նշանք տերու-
թեան Պարսից , նոյնպէս և Լուսինն
և Յամայր լիալիցեն նշանք Տէրութեան

Հայոց նախ քան զՔրիստոնէութիւն :
Քանզի գեռ կանայք մեր 'ի Հայաս-
տան մի 'ի զարդուց կամ 'ի բժժանաց
Ժամակալացն ունին զԼուսին ոսկի կամ
արծաթի :

Բայց հայեցեալ 'ի հնութիւն պաշ-
տաման սորա 'ի Հայս՝ սոսկամ ազա-
տանալ 'ի կարծիս , քանզի Խորենացին
'ի գրել իւրում զհնութենէ Վաղար-
շապատ քաղաքիս մերոյ՝ վկայութիւն
բերէ զբանս հնախօս երգոց աշխար-
հիս , յասելն վասն Վարդգիսի թէ ,
“Վարդգէս մանուկն ելեալ 'ի Տուհաց
գաւառէն եկեալ նստաւ զԱրէզ բլու-
րով և զԱրփիճէր քաղաքաւ ո : Հա-
ւաստի իմն է , զի Խորենացին յայնց
երգոց առնու զբանն որ յետոյ Աղէք-
սանգրի երգէին Հայք . եւ ահա յայ-
նրմ ժամանակի ըստ վկայելոյ հնախօսից
գուն գործեցին Յոյնք զանուանս աստ-
ուածոց օտար ազգաց յիւրեանց աստ-
ուածոց ածանցեալս կարծեցուցանել :
'Նա բռնա գատեցին իսկ զամենայն՝ Ժո .

զովուրդս փոխել զանուանս աստուածոց իւրեանց՝ և Յունական անուամբ յորջորջնէ։ Այս ոյսպէս իմացեալ մեր, հետեւեցուցանեմք ապա թէ քաղաքն յառաջ Անահիտ կոչէր, կամ յանուն նահապետական անձինն, որ ըզլուսնէ ուսոյց, և կամ մողին և մուլոբակին միանգամայն, իւրեւ դից աւան։ Նըշանն՝ դրօշ ՚ի վառն Աշխ Բաւուզայ էր արեգակն և լուսին ՚ի վերայ նորա, որ ցուցանէ զայնու ժամանակաւ նախագահութիւն Աղդիս ՚ի վերայ Մարաց և Պարսից։ Բայց յազադս Արտիմէդ քաղաքի երկու այլ ևս վարկմունք յանդիման լինին ինձ, մի՛ ղի որպէս յանուն նահապետաց այլոց աղգաց գլտանին անդիք ՚ի Հայս, սոյնպէս երեսա կոչեցեալ իցէ Արդ, Արտ, կամ երկիր Մեդայ նահապետի Մեդացւոց, եւ երկրորդ՝ թէ դուցէ յառաջին արշաւանսն անդ ասեղերակալին Արամայ, եւ յաջորդաց՝ գերի կամ գաղթական հարեալ ՚ի Մարաց եւ այսր ածեալ բը-

Նակեցուցեալ իցեն՝ Ապա թէ ոչ պաշտօն Վուսնի՝ կամ անուն, եւ այն Յունական հնչմամբ, հաղիւ թէ ճանաչէր որ ՚ի Հայո նախ քան զաստուածաճայուցումն Վահագնի, ուր թէ եւ կասկել զայն ՚ի վերայ այնքան աշկեարքազաքի հուսա առ Արմաւիր :

25. Միտա՛ է անուն կնոջ Ռամայ, զոր Ռափուն հսկայ Լանքայ յափշտակեաց. իսկ աղբիւր Միտայ կոչի Չերմուկ Մունկերայ՝ բորբոքեալ իբրեւ կաթսայ եռանդեան՝ ականակիտ ջրով : Աոր գնան բաղմութիւնք ակտաժեաց եւ լուղան, կէս՝ ՚ի կրօնից յորդորեալ, եւ կէս, ՚ի բժշկական զօրութենէ ջուրց նորա :

26. Հոյլ, կամ հուլ՝ առասպելեալ ակն պատուական ՚ի գլուխ արքայի օձից, որոյ լուսով ասի տեսանել զկերակուր իւր :

27. Քթոց կամ քթանոց՝ առնումք աստանօր փոխանակ թէյն բառիս հնդկաց, որ նշանակէ զգարդ քթի :

կամ ունդանոց :

28. Խեմէ շրջանակ մաղի կամ Խար-
բալի : Իսկ Սանի , ըստ Հնդիկ դիցա-
բանութեան՝ է անուն Երեւակին , որ
նկարի 'ի սեռու կճոյ՝ դիտով կառկի ,
իրանաւ մարդոյ եւ դաւաղաւ խողի ,
Թագ 'ի գլուխ , խեմ՝ յաջ իւրում , եւ
օձ գալար 'ի ձախն : Վահան կամ հեծա-
նելի սորա ըստ Հնդկաց՝ է ճայն Թըռ-
չուն՝ որ զճնունդս իւր կլանէ , ուստի
եւ հազուագիւտ է յաշխարհ ամենայն ,
այն ինչ կուինչ ագուաւուց զլսելիս
ձանձրացուցանեն յամենայն ուրեք :
Նոյնպէս կապիկ գրկելով սպանանէ ըզ-
ձագ , խող՝ զքորակս ուտէ , եւ Ժա-
մանակ ճնունդս իւր կլանէ :

29 . Սու Լատրայ է կղզի իմն Երկայ-
նաձեւ յանդիման Չալայ՝ 'ի Նեղուցի
արեւելեան Հնդկաց , ուր բնակին զա-
նազան ալինք Բուկիսայ , որք տակա-
ւին ուտեն զմարդիկ , ընդ աւաղս գե-
տոց նորա բարձեալ բերի փոշի ոսկւոյ ,
զոր հաւարքեալ բնակչաց վարեն իվաճառ :

Հոկտեմբեր ամիս 1875 թ. հոկտեմբեր 1-ին
նախկին հրեղեն կամ գերմանացի կային իմն
արարած յիգական սեռի ՚ի զ՛ուր ստու
գարանեն զայս նշանակել ՚ի զ՛նաշխարհ
ի լեզու Արարաց : Եւ Փեթին Պար
սից՝ պարիկն Հայոց :

30 . Բայց վաւաշն այն և բորբորի
ան Համիրամ ՚ի բազում ամաց լուեալ
զգեղեցկութենէ նորա (Արայի) ցան
կայր հասանել . և բազում անգամ եր
թևեկութիւն հրեշտակագնացութեան
լինելոյ և ո՛չ հաւանել Արային , ՚ի սա
տիկ ցամառն լեալ Համիրամայ առնու
ղբազմութիւն զօրաց իւրոց , և փու
թայ հասանել ՚ի վերայ Արայի : Իսկ ՚ի
լինիլ մարտին մեռանի Արայ ՚ի պատե
րազմին . և ՚ի միւսանգամ զրդուել զօ
րացն Հայոց քիստինգիւր մահուանն Ա
րայի՝ հրամայեցի ասէ աստուծոց իմոց
լեզուլ զվէրս նորա և կենդանացի ,
Խոյ . Ա . Ժե .

31 . Պարիս որդի Պրիամու դատա
ւոր եկաց ՚ի մէջ Հիրայ , Աթենասոյ

և Աստղիան , թէ ո՞վ արժանաւոր ու-
կի խնձորոյն խռովութեան : Հերայ
խոտացաւ նմա զհարստութիւն . Ա-
թենաս՝ զխմատութիւն . իսկ Աստղիկ՝
զգեղեցիկն 'ի կանայս՝ զհեղինէ դու-
տըր Մենեղաւոյ արքայի Սպարտայ-
ւոց . յորմէ ծագեցաւ տասնամեան
պատերազմ և վերջին աւերած Տրոյիոյ :

32 . Յաղազս Սամիտնի՝ Վահա-
գնի Հրէից , և Դալիոյ Թամնաթայ-
ւոյ՝ տէս Դատ . Ժդ . Ժե . ց Ժզ . վերջ :

55 . Պիրամ և Թեաբէ ծնան և սը-
նան 'ի Բաբելոն , և ըսա խռովութեան
իրիք ծագելոյ ընդ մէջ՝ բաժանեցան
յիւերաց : Թեաբէ յաւիւծոյ պատու-
ռեցաւ , և Պիրամ 'ի սիրոյ նորա :

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ. ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴՐՈՒԱԳ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐԴՈՑ

Աստղիկ ընդ սիրայ և Շնորհաց
նոր նստի լսել • Սօս շարունակէ ասել
զհանգամանս դարմանեւոյ վերայ , ըզ
գիւտ Պիլպեայ , զբժշկութիւն , զան-
կանսն տենչ իւր , և Սօնդիպեայ հը-
րաշակերտ խրատքն • Որոց անլսու՝ մեկ-
նուսն իւր յանապատ , ուր տեսանէ ըզ
տատրակին օրինակ , զզջայ 'ի դարձ •
Սօնդիպեայ սրտասհեալ՝ տանի զտերե-
ւըն յԱյովք : Ստրսնաքոց հարց և փորձ ,
դարձն լի գանձուք , յազթեւ զազա-
նին , միջարկութիւն Սիրայ և Բաղդի
Ճսխութեան բերմունք : Ապլիդասայ
հարձին նկարագրութիւն , գինեհա-
րութեամբ պագշտուել և ամօթահար
դարձ Սօսայ , յանդիմանութիւն Սօն-
դիպեայ , ցաւ սրտի Սօսայ , եւ ա-
նէճք անհնարինք 'ի Ապլիդաս , յոր և
Աուսին հարեանցի ակնարկութիւն , և
յանկարծ կապ տալ բանից :

ՔԵՆՈՒ

Ի

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳՈՂՏՐ ԱՍՏՈՒԼԱԾՈՒՆԻՆ
ՈՐ միշտ յանկողին
Վարդմեխ հանդոյշ
Ամոքէր զողին .
Յարձան ինչ խոշոր ,
Բազմեցաւ անդոյր .
Շընորհք ¹ շարաշար
Ծընրեցին բոլոր :

Բն եւ Մանուկ Սէր ,
Որ խաղուց զհետ էր ,
Զիմրոզ զուսպ յակճիոս
Հըրաշից լինէր .
Յորժամ Սօս Վանեան
Ըզկարգ պատմութեան ,

Այս ձեւ վերբնարին
Առնոյր 'ի բերան :

«Ս.Ս յիս գամ կրկին ,
Ի հնչիւն ձայնին .

Որ մեղմ եւ ըղմայլ
Սուզեցաւ յունկն իմ :
«Ո՞վ իցես , հիւր դու ,
Որ յայս նեղ ժամու ,
Քաս հաղորդ վըշտաց՝
Եղկելույ միոյ :

Ո՞վ ձեռնանիրաւ ,
Որպէս զօրեցաւ .
Զըրիս երախտեաց ,
Ածել ապուշաւ :
Այլ սակայն էանց ,
Ժամ գանդատանաց .
Եւ կոյր ընտրութեան՝
Մահ մատուցաւ վարձ :

Ողորմանձ Աստուած . »
Հնչեաց եւ հեւաց :
Եւ թուեցաւ ինձ ,
Թէ մեռաւ դընաց ,

Բայց հուպ մատուցեալ
Տեսի, որ շունչ կայր .
Եւ արիւն վիրաց
Տակաւին երթայր :

Թողեալ անդ զնա ,
Իսկոյն փութացայ .
Եւ զարթուցեալ իմ
Բանակ բացօթեայ
Բացի զդեղարան ,
Բերի զքալասան .
Պատեցի զնորա
Ըղ վիրաբերան :

Խոնարհեաց գիշեր
Յր հաւուն խօսել .
Եւ ոսկեղօծէր
Զաշխարհ լուսաբեր ,
Ուր վաղայարոյց
Եզնավարն 'ի լուծ ,
Խիղճ 'ի հատանել
Ըզնիրն յանդամոց :

Հարսին սիրայնոյ
Որ արթուն ցայդոյ ,

Խոնջ յարարրս տան՝
Մուտ 'ի քուն ժամու ,
Յուշիկ մատուցեալ ,
Դիէ ըզնեկտար
Կէժ կարմիր դիմաց
Եւ մեկնի 'ի վար :

Միայն հաստատուն
Առն երջանկութիւն՝
է Կին տընարար .
Քան զոսկի բազում :
Այլ մեք 'ի վէտ մեր . —
Դարմանեալ ըզ վէր ,
Յուշ եւ 'ի ժամուն .
Օրն առաւօտէր :

Բարձեալ 'ի դեսպակ ,
Յայն հանի քաղաք .
Ուր վարձու կալեալ՝
Ինձ տուն ընդարձակ ,
Հանդուցի յուշիկ .
Յանկողին հեշտիկ .
Եւ չոգայ , բերի
Ըղձարտար բրժիշկ :

Եր անդ 'ի դարուն ,
Բըժիշկ իմաստուն .
Ոյր համբաւ էր մեծ
Եւ Պիղպի անուն :
Ազգաւ Բըրահման ,
Խիստ ամբարտաւան .
Որ ծընաւ դոգջիր ,
Աւագ Արհիման : 2

Առ որ դիմեցի ,
Ոսկի տեղացի ,
Եւ առ Սիրուհին՝
Ի ծունր իջուցի :
Ո՞ր անհընարին ,
Կամ զինչ դժուարին ,
Զոր ոչ դիւրացոյց
Գեղներես ոսկին :

Սուտ Բերանածին , 3
Ի տես Չընաղին ,
Զասիցես , սրպէս
Զիջաւ գըլխավին ,
Օ՛չ եթէ յայնժամ ,
Գիցնէ հեշտութեան ,

Տեսեալ էր քո գայս
Վիրաւոր շուշան :

Որպէս 'ի խոր ձեանց ,
Ըզիադիփիւն փառաց

Սրձակ նըշողէր

Ի միջոյ վըշտաց :

Պիղպի բըժշկեաց .

Սյլ իմ բոլոր գանձ ,

Եւ անդորրութիւն՝

Ջրոյ սէս գընաց :

Վարկայ՝ թէ անան ,

Հաս ժամ ոսկեկայ .

Յոր ինձ արբիտուր

Վաստակոց գայր նա ,

Պարզեալ ըզ փազուկ

Շուրջ գողար ըզ միջօք .

Զայս ձեւ առաջեաւ

Երնրեցի յողօք :

« Իմ Հնդիկ Հուրի ,

Քանի մի քանի .

Տիղօք աչաց քոց

Շամբրես դիմ հողի :

Ի՞՞մ պիտի լինիս ,

Ասան իսկապէս .

Թէ ոչ էր այսքան

Տըրորես դու դիս » :

Աստ շիկնեաց ամօթ՝

Ըզկոյսն անծանօթ .

Յայն ծիրանափայլ

Երանդ անաւօտ ,

Զոր Հարսուէք Գաշտաց ² .

Յանուշակ ծաղկանց .

Սնդոյր հաւաքեն

Վասն Յրիորդաց :

Ծանրամեատ եւ լուրջ

Մընաց անմըռունչ .

Վարկայ թէ սիրոյն

Կապիցէ ըզփունջ .

Բայց անակնկալ

Լուայ՝ դի կարդայր

Գիծ գլխոյս վերայ՝

Զազուխուն տումար :

Ապաժոյժ ըղձի ,

Ազղէ ոյժ լեզուի .

Զոր այս օրինակ
Մորեաց յիմ հոգի:
«Ազնիւ անձանօթ .
Քոյ մարդասէր փոյթ ,
Զքեզ իմոց կենաց
Արար կիսաստուած :

Այլ մի անըմբեր՝
Զերր 'ի սէր խառներ .
Առաքինութիւն
Անգոսնէ զոճիր :
Գործ ըզՎերին Գից ,
Գործեցեր առ իս .
Դիւցազնարար կանց ,
Թէ օգտիլ կամիս :

Չինչ պարծանք Արւոյն
Որ յաղթեաց մահուն .
Կրնոջ անկելոյ՝
Աղարտել զանուն » :
Պարծ 'ի շուք սերին ,
Գոչեաց Գիցունին .
«Պարծանք արդարեւ
Հնդկաց աշխարհին :

Որ ծընաւ զաւակ ,
Վարուք հըրեշտակ .
Կանանւոյ երկրին .
Զըքնաղ օրինակ
Գիտութիւն , այն .
Համեմատ գեղոյ .
Սյլ պարկեշտութիւն՝
Պարգեւ Աստուծոյ :

Մակաւ գրտանի ,
Որ 'ի վրտանգի
Կենաց՝ հակառակ
Մեղաց զինուորի :
Զինչ օգտեցաւ կին .
Որ անզուսպ յըղծին ,
Զանձըն պատուական
Կորոյս հողագին :

Զի կարծիք մարդկան ,
Ո՛չ իրին յարգ տան .
Սյլ սոսկ միջոցին՝
Որով ըստանան :
Զինչ իցէ ոսկի՝
Թէ ոչ՝ գիրդ երկրի .

Այլ դի հազուադիւտ՝
Հանապազ յարգի :

Սպեղեան ձեռաց՝
Քերուք քանդակաց ,
Եւ արժան բարձու՝
Ի մէջ աստեղաց՝
Է Սօնդիպի, Սօս .
Այլ հաղար ամասն .
Թէ չօգտիցեն դուք
Հանդերձեալ դարուց :

Վասնորոյ յապայ .
Զոք յորդուոց նանեայ,⁵
Վիպասան վարուց .
Յարուցից դմա ,
Որ յեռ 'ի վրձտի ,
Բանից մարգարիտ .
Հիւսիցէ դըմա՝
Պսակ ճշմարիտ » :

» Էակ անտըխեղծ ,
Թո՛ղ քո Բանաստեղծ ,
Յարիցէ 'ի լար
Հարկանել զիմ արև⁶

Որ վառեալ սիրով,
Որպէս հալ 'ի բով.
Շահեցայ ոչ ինչ՝
Նորա խրրատով:

Որ յիմ տագնապի,
Այնքան կաց յուշի,
Որքան ջուր 'ի մաղ՝
Հողմ 'ի վանդակի:
Ուստի յուսահատ.
Թողեալ դանարատ
Ակն երանութեան՝
Զոքայ յանապատ:

Ամեն առարկայ
Թուէր անոպայ.
Եւ սանդարամետք՝
Աշխարհ ոսկեկայ:
« Գանձ, ասեմ, այլ չիք.
Ոչ ազգ՝ ընտանիք.
Ցրուեցան ծառայք
Եւ ձիք եւ ջորիք:

Որպէս թէ չարիք
Այս՝ չէին հերիք,

Խաբեաց զիս՝ եւ խիստ
Հնդկացւոյն աղջիկ :
Արդ՝ ցուցէք ինձ, Գիք ,
Թէ ո՞ւր աստանդիկ ,
Կոյր բաղդիս բերմամբ՝
Ելից մուրացիկ » :

Այսպէս խօսեցայ ,
Եւ խոր սուգեցայ ,
Յանդուհ վարանաց
Մարն Աժդահակայ ⁷ :
Մինչեւ վե՛ն Բնութիւն ,
Իեր 'ի տեսութիւն .
Հէգ մըտաց իմոց՝
Նորոգ զարմացօն :

Ձի յերի դահին ,
Յոր կամ 'ի զլնին ,
Անկանէր խարխուլ
Որմ՝ աւերակին .
Ուստի սուր մնչիւն ,
Թեւոց թրթրուին ,
Յարոց զիմ դանդաղ
Ուշադրութիւն :

Կամայ անամայ՝

Յայնկոյս հայկոցայ .

Եւ տեսի զաստասլ

Տաարակ 'ի տաղնասլ :

Զի մահարերն օձ ,

Պարզեալ ըզխայթոց ,

Ի բոյն զառ 'ի վեր՝

Նկրրաէր ձագուց :

Ուր զոյգ ապիկար ,

Իբր արդարեւ մայր ,

Փոյթ 'ի վրկութիւն

Նոցուն մահանայր :

Բարէ աղեաց մօր .

Եւ անց տրրիաուր՝

Հանցեն զաւակունք ,

Գործ արժանաւոր :

Անդ եւ վարուժանն ,

Տիպ անմեղութեան

Վառեալ 'ի վրրէժ

Զուգին կորստեան՝

Քան ըզկար անձին՝

Քաջ 'ի վրտանդին ,

Մրցէր ու կըտցէր ,
Մնչէր ցաւագին :

Որպէս թէ 'ի ձայն'
Քաղցր Անմեղու թեան
Կոչէր զոք որբոց
Իւրոց օգնական :
Տեսիլ աղետիս ,
Քալարեաց զաղիս .
Հարի զթշնամին
Տիգաւ նիզակիս :

Անկաւ ախոյեանն ,
Յերկիր անկենդան .
Իսկ տատրակն 'ի գէշ
Հանեալ ըզվըրէժ ,
Երիցս ճըխալով ,
Ճախրեաց ըզբընով .
Եւ երիցս սաւանն
Աժ զիմով գլխով :

Իբրեւ երախտեաց ,
Արարեալ ինձ դարձ .
Անկաւ 'ի գետին .
Եւ զոգին փրչեաց .

« Քաղցրիկ ճրնութիւն .
Քանի իմաստուն ,
Ո՞չ իցէ , ասեմ .
Քոյ ամեն շարժուն :

Որ տաս օրինակ
Յայս անմեղ տառակ ,
Ամուսին սիրոյ ,
Ծնողական դժոյ՝
Այլ նոքա անցին ,
Եւ ինձ գոգ թողին ,
Հոգ նորափետուր
Մատաղ որբերին » :

Յիս առի՞ դնոսին . —
Այլ լցան սիրտ իմ .
Որ սոյսպէս անփոյթ՝
Լըքի զԱնձկալին .
Ոյր պարկեշտութիւն ,
Զէն կուսից պարուն .
Եր լոկ՝ որ զըսպէր
Զիմ պագշոտութիւն ,
Փոշիման դարձայ .
Եւ տեսի անն ,

Զի հնդիկ Հուրինս
Ընդ առաջ իմ դայ :
Յորժամ յիս հարանս
Ս.չք մեղրածորանս
Յօղովք արտասուանս
Հեկեկայ դայս բան :

« Ո՛հ պատուականս Սէր .

Սիրոյ սրտիս տէր .

Ինձ բարկանանս դու ,

Ս.յէ մի՛ մեղանչեր » :

« Բան մինչ երբ կարօտ

Մընայցեմ սիրոյդ .

Մահ ունի զիս , կոյս ,

Եւ քո դեռ չէ՞ փոյթ » :

« Երկիր Պատանիդ .

Գուցէ՞ զմարդարիտ

Անաչխատ գրտեալ՝

Կորուսցես դարձեալ » :

— « Եւ այդ քո վրճիւն

Տեսցէ՞ զիւր ոճիր » :

Ասացեալ ցընա .

Անկայ 'ի մօխիր :

Չուլամբ կաթողնի .

Սիրուհին փարի .

Եւ սիրտ իւր սրտիս

Տայ ըսպեղանի :

Հիմ նորուցեցայ

Ընդ հըպիլ նորա ,

Մահացուն սիրով

Ղորդ անմահանայ :

« Ա՛ փորձութիւն իմ ,

Գարձա՛ր վերստին .

Չոհել գիս , » ասայ ,

« Սիրոյդ կըրակին » :

Ա՛ռ քեզ զայս սխտակ ,

ՅԱյսովդ ⁸ տա՛ր քաղաք

Տուր ցըներքինին

Աւագ Սարոնաք » :

Խորհուրդք էին խոր ,

Ինձ ինքն , եւ գործք իւր .

Միտք մեկնել կարէ

Ձկանանուոյն ցնոր :

Օր իւրաքանչիւր ,

Գող ծընանէր նոր

Առիթ դարմանաց՝
'ի գեղն ահաւոր :

Տերեւիկն յԱյովդ ,
Տարայ կարի փոյթ .
Եւ զըներքինին
Ետու խընամա :
Որ բարձր 'ի բազմոյ՝
Ճօճէր հեծանոց .
Զերկակի դանձուք՝
Գոյից եւ գեղոց :

Իբր ըզխըլուրդ կոյր՝
Որ դանձ թաղէ խոր ,
Այլ 'ի վայելից
Մէն նատի եւ դուր :
Կամ հըրէչ 'ի հուր ,
Որ ձոյլ 'ի սարսուռ .
Ի հրձուիս հարսանց
Կայր լուռ եւ տըխուր :

Եւ փանք այսոքիկ ,
Զոր տան արքունիք ,
Զուր կասկածանաց
Զոհել ըզմարդիկ :

« Ռ՛ւր իցէ , » ասաց .

« Գժխոյն սիրայրեաց ,

Տալեան տերեւոյ ,

Հգօր աս տուած » :

« Փայակ 'ի պատգամ ,

Վարձեալ տարածամ .

Ծըրար 'ի ծոյի՛

Քո զառաջեաւ դամ .

Եւ ասել ինձ իւ .

Թէ զի՛նչ այդ տերեւ

Ասիցէ զինէն ,

Պատիժ , թէ պատիւ » :

Որքան ջանացաւ ,

Սակաւ օգտեցաւ .

Երիցս Արեգակն՝

Հարաւ ընդ հարաւ :

Մինչ դարձաւ Արհին

Եւ բերեալ ինձ ձին ,

Մատոյց զառաջեաւ ,

Պարկ 'ի գաւակին :

« Արի էլ , Օտար ,

Յայս սօս րսկեսար ,

Եւ զոր կանս » ասաց .
« Ըղգուչու թեամբ տանր » :
Որպէս ծանրութիւն
Մըղի 'ի կեդրոն ,
Կամ գէպ 'ի բեւեռն
Զըգի մագնետոն .

Նոյն ես 'ի ժամուն ,
Յուս հեծեալ ճիոյն .
Ծալ 'ի ծալ հատի
Զուղւոյն ծանրութիւն :
ԱՅԼ մեծանախան ձ
Հիմանտեանն ⁹ Աստուած ,
Խանդացեալ սիրոյ
Անմեղ տարվածուացս :

Հըրէչ մի զարզանդ ,
Գժընդակ եւ ժանդ .
Նոր գող ջիր Գըրող ¹⁰ ,
Պահապան եղ անդ :
Իրան խաւարին ,
Գէմք ճիւղաղային ,
Յորմէ եւ լըրժնիք
Սարսեալ դողային :

Կոթող մրաային ,
Յոր դեք խաւարին ,
Փոխանակողոց՝
Անդուլ եռային :
Ա.ք հրարուղխք էին ,
Ցայտ արձակէին ,
Ուստի քուն 'ւ երազ
Փախուստ առնուին :

Սա 'ի դրրան տան ,
Յորում աստուածեանն
Էր Սօնդիպի մեր՝
Հակէր տարածամ :
Ա.յլ ուր խոչ սիրոյն .
Ո՞ւր դժուարութիւն ,
Զհինչ որ յաշխարհի՝
Արդեւու ըզնոյն :

Յաւէտ դարադին
Վառեցայ սովին .
Դասեր Սուրաջայ
Պաշտել ըզբազին :
Խոյաղեալ ուժգին
Մատչիմ 'ի տեղին .

Բայց լուեալ զորոս
Ահեղ ճիւաղին՝

Որ ասէր . « մերժեաց
Պատանիդ 'ի բաց ,
Թէ ոչ՝ փոխարկես
Ըզման ընդ կենաց » :
« Մերժել 'ի սիրոյ ,
Սօնդ ի պէջս իմոյ ,
Ճիւանդդ ուրուական .
Ըսպատնաս ինձ դու :

Յնորդ անաղին .

Թ'իցես ման ինքնին .
Մեկնել զիս աստի ,
Զիշխես տակաւին :
Քոց յոխորտանաց՝
Ա՛ռ զայս , ասեմ , դարձ
Ընդ բանիս՝ բառնամ
Նիզակ երկնամբարձ :

Մօտ ինձ հասանէր

Յորմ զնա վարսել .
Սոսկալին հըրէշ
Իէշ թռչնոց դընել .

Թէ չէր Սիրուհին
Զիջուցեալ սիրտ իմ ,
Զերանգել ըզսէր
Արեամբ չուառին :

Եւ դարձեալ առ իս ,
Քաղցրութեամբ բանիս .
Որ խնր , կարի խնր
Աղդեցաւ յողիս :
«Օր ետուր պայման .
Իսկ արդ էանց ամ .
Եւ դու նոր դառնաս ,
Իմ կենաց պաշտպանն » :

«Դրժխոյ Սիրուհեաց ,
Թէ քեզ ամ էանց ,
Ինձ ժուկ և մի ողջոյն ,
Թարթ ալան թուաց » :
Այսպէս խաղ առնէր ,
Աչացուն քո Սէր .
Զառարկայ ըղձիս
Յաւէտ անուշել :

Իսկ իղձն աստանօր ,
Որ յակձիռս էր խոր ,

Այսպէս առ Արին
Բայ ըզբերան իւր .
«Թէպէտ մերկ ծընայ ,
Սակայն հաւատան ,
Որ 'ի մերկու թեան
Կամ ամեներան :

Ընդ հիւղ աղքատին ,
Առաւել հաճիմ .
Քան ընդ արքունիս
Տաներան ¹² Բաջին ,
Մարդ՝ քանի պարզ կեայ ,
Աճի սէր նորա .
Բայց ընդ ճոխութեան
Ոխն յաւելանայ :

Քեզ որպէս թուի ,
Փոխումն վիճակի .
Նախ եւ ըզկնի՝
Գանձուց աշխարհի . » —
« Ի չար անդրր կոյս » :
Այլ հազար ափսոս .
Զի թէ Բազդ . թէ Սէր
Եւ կոյր էք , եւ կեռ :

Իբր երաշտ եւ թօն ,
Յուրա եւ ջերմութիւն .
Սոսկ 'ի կուրութեան
Իրար համարուն :
Զի յորժամ բերի ,
Քրասկ գանձու լի ,
Ճրվերջին գենար՝
Եա ինձ Սօնդիպի :

Եւ ասէ , « գրնան ,
Գնեան , եւ ձեւեան
Քեզ սար 'ի սարուց ,
Կասեան կրտաւուց » :
Թուէր այս պատուէր
Զբարին գուշակել ,
Զի իւրաքանչիւր
Երազէ ինչ իւր :

Գրնամ անդանօր ,
Եւ ընդ նորանոր
Սպշիւմ յաշխարհին
Սռատ առեւտուր :
Ուր էր հրապարակ
Լայն եւ ընդարձակ ,

Եւ մեծակառոյց
Ի կեդրոնին՝ ազ :
Յորում կալիդաս ,
Արքայասարաս
Կայր պերճ 'ի պաշտօն՝
Ոգւոց հազարաց :
Զոր գլտի ինձ այր ,
Յոյժ քաղաքավար .
Որոյ լեզուն մեղր՝
Եւ շուրթն էր շաքար :

Սա շատ ըտտիպեաց
Զիս յիւր տուն եւ հաց ,
Մինչ հաւանութիւն
Տուեալ յակամայս ,
Նստաք 'ի սեղան
Պարարտ , համադամ .
Եւ շուայտեցաք
Յամբիտ ¹³ դիցական :

Հրաշագործ գինի ,
Տես քանի յայտնի ,
Քարոզէ յունկան
Ըզգադանիս սրտի :

Զի քուրմս ապիկար
Զիմ ուսով անկեալ,
Շընորհ աղերսէր,
Ում շընորհ արար ։

Թէ ներեա, եղբայր,
Է՛ իմ սիրահար ։
Պարիկ, երգեցիկ
Եւ նուագահար .
Ի քէն Գանժարվայ
Սյար ածից ըզնա,
Երգով օրհնութեան
Հռչակել զինգռայ¹⁴ ։

Որ աչադեղիցն

Ի մէջ Յաւէրժից .
Բորբոքէ ըզբոց
Ապաժոյժ կըրից ։
Զի դինի եւ գեղ
Թէ չիցեն մի տեղ,
Զիմրդ ազդիցեն,
Ո՞ր հաճ եւ համեղ » ։

Սասցի « Պարոն .

Քո կամք, եւ քո տուն .

Ո՛վ է, որ հանասայ
Պատգամայ գինւոյն » : —

Գրնայ կալիդաս

Եւ անն սարաս,

Կրնոջ դրժնէի,

Եւ քեռ կատաղեաց ¹⁵,

Ի ներքս անդ ամեալ

Նստոյց հաւասար .

Ի եւ 'ի դրժոխոց,

Ի էօքն օձադալար :

Զի քածն աղաւաշ,

Աչս ունէր վաւաշ .

Քիթրն թիզ ու կէս,

Պրորնչուկն անտաշ :

Բերան լայն բացեալ,

Կոկորդ կերկերեալ .

Երգն առասպելօք

Պղծութեանց խառնեալ :

Գարշեանլ 'ի տեսոյն .

Նողկանմ ցիւրսխօն,

Յուղեղ հարկանէ

Ոգի ըմպելւոյն :

Մինչ յիս դամ իսկոյն ,
Ասել ցիս ուրոյն .

« Քեզ ինչ , որ սրտի
Սիրածն է սիրուն » :

Անցին զէտ մրցիկք
Յայգունք 'ի ցերեկ ,
Եւ ամին զՏիր ¹⁶

Վըկայ չարեաց մեր :

Չիք ինչ պատուական
Քան ժամանակ այն ,
Զոր վատնեն մարդիկ
Շուայտ յարբեցութեան :
Այլ եկն ապաշաւ ,
Յոյց դաւաղանաւ ,
Թէ ելք փափկութեանց
Զդուանք են իրան :

Յարուցեալ խումար ¹⁷ :

Իարձ ամօթահար

Արարի , առ թի—

Արդեօք հասկացար : —

Ըզբան առաջին ,

Զոր կոյսն երկնայի՞ն

Կշտամբեաց՝ տողեմ
ի պարսաւ անձին .

« Տես սիրելի Սօս .

Թէ այսպէս թողուս

Զիս խոր՝ ի վարան

Կոյս անապատան ,

Եւ շրջիս մոլի ,

Շուայտ՝ ի գինի .

Ընդ անառակաց

Քաղաքիս մեծի :

Թող ապա հատցի

Շաղկապ այն ոսկի ,

Զոր աջ Երախտեաց

Կապեաց՝ ի միջի » —

Առայեալ այսպէս .

Ելաց դառնապէս ,

Ուր իբր՝ ի հնոցէ՝

Ել ծուխ՝ ի սրտէս :

Ողբացի զայն օր ,

Յորում ծընայ նոր ,

Եւ ըզկալիդաս ,

Ըզհաց եւ քած իւր :

Որպէս խօթութիւն
Տանջող եւ տեւուն ,
Որ ելանիցէ
Բանիւ Բարձրելոյն ,

Տայ ախտացելոյն
Անբաւ դիւրութիւն ,
Զերախտիս Երկնից
Պատկերով հոգւոյն .
Նոյնպէս յիմ փծուն
Այն ինչ 'ի լեզուոյն
Ել աւաղելին
Կալիդաս անուն ,

Իբր անմահարար ,
Յերկնից դեղուճար ,
Խայթուածոց խղճիս՝
Շատ մեծ դիւր արար :
Զի կուսին լուեալ ,
Ասաց քաղցրարար ,
«Եւ դո՛ւ յորոգայթ
Նորա որսացար :

Գիտեմ ո՞վ է նա .

Այլ ստիպայն մնայ » : —

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐԳՈՑ

1. ԱՆՈՐՀՐ ԷՐԷՔԻՆ քոյր կուսանքս
Պայծառ, Անթառամ, եւ Չուարթ՝
գտակրք Գինուոյ՝ և Գեղոյ, կամ Աստղու-
կան և Բաքուսի, որք միշտ զհետ զը-
նային Աստուածուհւոյն հեշտութեանս

2. ԱՐՀՄ, Արհիման կամ Խարաման
որդի Չբուանայ, Եղբոյր Որմղդի կամ
Արամաղդայ, սկզբնահայր չարեաց եւ
աղիտից աշխարհի, Չի որ ինչ բարիք՝
ի Որմղդէ արարան, իսկ որ չարք՝
Մարհմէ, ասեն քեշակարկատքն Պար-
սից, Կռիւն ՚ի մէջ զօրաց Արհիման
և Որմղդի առիթ ետուն հրաշակերտ
երկնամարտութեանցն Միլտովնի ՚ի Նը-
բախան իւր կորուսեալ:

5. Սուտ Բերանածին, զի առաւ-
պելեն Բրահմանք թէ ծնեալք իցեն ՚ի
բերանոյ Բրահայ՝ հօր հնդիկ արարչու-
թեան: Տես Պարս. Հնդ:

4. Հարսուէք դաշտաց անուանին
առ քերթողս՝ մտացածին սղիք ինչ պա-
հասան դաշտաց :

5. Նանէ, Աթէնաս կամ Պալլաս
Աստուածուհի իմաստութեան և պա-
տերազմի :

6. Ար՝ ամօթ կամ նախատինք սյ-
լազգերէն . բայց ՚ի բարդութեան ար-
համարէ բառիս կայ նոյն նշանակու-
թեամբ ար — համար այսինքն առ՝ ամօթ
կամ նախատինք համարեալ :

7. Աժդահակ արքայ Մարաց , զոր
սպան Տիգրան , զորոյ վարանաց և ըզ
տարակուսանաց՝ տնս խորէն :

8. Այսվդիս , կամ Ավդ նշանակէ
աղաս ՚ի պատերազմաց , ուր զեծ կը-
ռատուն Ռամայ կործանեաց Ահոյար
արքայ , և այժմ ուխտաւորք ՚ի վերայ
դեռոյն առնեն դժաբէրս կամ տօն , զի
ասեն թէ անդ ծնաւ Ազման եղբայր
Ռամայ :

9. Հիմանտեան աստուած կոչի Սիւս ,
ահաւորազոյն ՚ի դիս համօրէն Հընդ-

կաց՝ վախճանաբար զօրութեամբ իւրով
տէս Պարս. Հնդ. ստեպ :

10. Ճակատագիր, Բազդ, Պար-
կեանք, բայց Գրող յայս միտ առեալ
ըստ նախնի մեհենահան պատմութեանց
մերոյ աշխարհի, երևի գոլ Հրամն,
Գալիբ, կամ Տիր. սր դրօշէր կրծոցն ՚ի
վեր՝ գլխով Վարազու, և ՚ի խանարհ՝
տաամբ ձկան թեփտեալ, յաջ իւրում
դրիչ, և ՚ի ձախն կազամար : Գլխով
Վարազու զչամբամուտ խուզողու թիւն,
և տաամբ ձկան՝ զ՚ի խորս խնատու-
թեան սուղանիլն յայտ արարեալ : Առ-
ջի և Գիւան, և Երազնդհան, առ
Ագաթանգեղոսի : « Տաճար Երազնդ-
հան պաշտաման Տրի դից, գալիբ գի-
տութեան քրմացն անուանեալ գիւան
գրչի Արմգրի ճարտարութեան » : Ան-
ուանքս Տրդատ, Վարազդատ, Վա-
րազդէն, յայտ առնեն զահաւորու-
թիւն նորա առ նախնիս Հայոց, իսկ
աղ կնքել Վարազագիր մատանեալ իբ-
րև զմեծագոյն երգումի, ոչ ՚ի սակս

ցած և բարձր փորձածոյ գրոցն էր՝
որպէս զնէ հնագիր մեր, այլ ՚ի սակա
ռնեւոյ դպատկեր Վարադուս այսորիկ ։

41. Ժ ՈՒԿ . Ժամանակ ընդարձակ՝
դար կամ յաւիտեան՝ սարունակող ան-
համար ամաց . նոյն ՚ի մեզ և ՚ի Հնդի-
կըս : Տէս Պարս . Հնդ . Ծան . 1 :

42. Տաներան Քաշիւ զարքայն Ար-
եաց իմանամ, զի Միհրնեբուհ տու Եղե-
շայ՝ կոչէ զինքն « Վ զբուկ Երան և Տա-
ներան » : Իրանու թորան :

15. Ըստ բուն հնչման Հնդկաց՝ Ա-
ճրբայ . որ ըստ մեզ՝ ամեր տայ, կեանք
տայ, կենդանութիւն տայ, ո՛չ այլ ինչ
է, եթէ ո՛չ զինի Հայաստանի՝ այս օրի-
նակ այլաբանեալ ՚ի Մահաբհարաթ դը-
րոց : « Է լեառն մեծ և գեղեցիկ օրոյ
անուն ՄԵՐՈՒ կոչի, ամենաբարձր շէղջ
փառաց՝ որ անդրադարձուցանէ զճա-
ռագոյթս Արեգական ՚ի միջոյ լուսա-
փառիիւն եղջերաց իւրոց, ոսկեպատ-
եալ շորեքիուսի՝ բնակարան հանդիսա-
նայ Դիւայ և Գանթարվաց, անմատոյց

Ի մարդկանց մեղաւորաց , շուրջ պատ-
եալ պահի ի միշտպաց զարհուրելեաց :
Ընդ եմակո նորա յարազուարճ դարու-
րիք երկնաւոր բժշկութեան . և կայ
ճեղքելով զերկինս գերամպոյին գա-
գաթամբ , լեւոնն հզօր անմատոյց եւ
Ի մտաց մահկանացուաց :

Սուրբ այսինքն քաջք եւ ամենայն
փառաւոր զօրութիւնք Երկնից իջեալ
Ի կատար բարձու լերին այսորիկ՝ յառ-
եան Նստան յահագին խորհել զգիւտոյ
անմահականն Աճրիպայ . կամ ջրոյն՝ որ
Աճր ասյ : Իւ Նարայան անդր գոլով
խօսեցաւ ընդ Բրհմայ , և ասէ , « Թող
հարցի Ովկիանոս իբրև զինոցի կաթին
միաբանեալ զօրութեամբ Սուրայ և Ա-
սուրայ . մինչև կողիացեալ Աճրիպայ ի
վեր ելլէ յերես շուրց բազմաց , էք
անդ և Մանդար կամ լատտ լեռնաչափ
ուր բնակէին Ալեւարք , այսինքն կին-
գանի սբբ Դևք և Ադսարք , մետասան
հազար ոճ բարձրութեամբ եւ մետա-
սան հազար ոճ խորութեամբ խորով :

Զոր իբրև շխարային դեքն շարժել 'ի
տեղւոջն՝ ուղարաւոր մատեանն առ Վիշ-
նու, որ բազմէր ընդ Ֆրհմայ և ասնն
ցնասա, « Արիք տեարք, ցուցէք զխմաս-
տու թիւն ձեր զմե ծ' առ օգտի մերում » :
Վիշնու և Ֆրհմայ զիջեալ 'ի հայցուա-
ծրո նոցա՝ հրամայեցին զարքայն օձից
զԱնանգոս յանդիմանն կալ անդ, և առ-
նել զոր ինչ միանդամ եւ Նարայանն
պատուիրիցէ : Յայնժամ Անանգոս օգ-
նու թեամբ Սոսրայ առ զՄանդար, եւ
յանդիմանն արար ծովու՝ խոստացաւ
ծովսկալին զբաժին, և բարձեալ ըզ
Սանդարն 'ի վերայ Կոճար Ռաջայ կամ
թագաւոր Կրայի, կամ խեցգեանին,
(աշխարհի Հայոց,) ձեռն 'ի գործ արկ
Ինդրա պտոյտքէլ զայն իբրև զանիւ
կողեհանաց, որ Վիշապն Վաստապի,
(հորիզոնն իմ ուրբա,) եղև նոցա 'ի սլա-
րան, և այսպէս Դիտ, գետ, Ասորտ և
Դանոստ, հարին 'ի հնուան զովկիանոս
'ի զիւսա Ամբիտայ : Ասորտ 'ի կողմա-
նէ գլխայ օձին գործէին, և Սոսրտ 'ի

կողմանէ՛ տտանն, իսկ Անանայս զիւսց
մեծաւոր՝ կայր սաքնիթեր Նարայանայ :
Եւ պապէս այնքան շարժէին զգլուխ
օձին և հարկանէին՝ մինչ հուր ելանէր
ի բերանոյ նորա գալարովք ծխոյ . իսկ
շաչիւն ծովու ՚ի հարկանելոյն իբրև
զորտո ահագին ամպոց լեւի լինէր . ա-
մենայն շունչ կենդանի մեռանէր ՚ի
ջուր . առիւծ , և առանձնասէրն փիղ
հարան հրով բերանոյ օձին և ծախե-
ցան ՚ի կորուստ : Հուր շեջու ՚ի հե-
ղեղաց , զոր անմահն ՚նդաւ հոսեաց ՚ի
վերստ : Եւ ՚ի բազադբութենէ ամե-
նայն գոյութեանց յուղեցելոցն հար-
ուածովքս՝ Սորժ ընկալան զանմահու-
թիւն : Արդ ջուրք անդնդոց զանգեալ
ընդ հիւթոց էակացն՝ արտադրեցին
յիւրեանց զտեսակ իմն կողւոյ կամ իւ-
ղոյ . ուր զօրք հրեղինաց վերստին մա-
տուցեալ առ Բրհմա , առիչն բարեաց՝
ասեն . բաց ՚ի Նարայանէ ամենայն
Սորժ և Ասորժ վաստակեցան աշխա-
տութեամբ՝ եւ տակաւին շէք Աճիք :

Յայնժամ ասէ Բրմհա ցՆարայան, զօրացն զնոսա կրկին զօրութեամբ, զի գուեա ապուէն նոցա: Ասէ ջնա Նարայան. Տայ զօրութեան՝ որոց ՚ի գործ եկեայեն. ընկեայի՛ Սանդար ՚ի ծով: Չայս լուեալ ամենեքին ՚ի գործ անդր գիմեցին և սկսան հարկանել զՈվկիան, յծրմէ ելին Արեգակըն և Լուսին, ապա Սրի՛ աստուածուհի բազմի, որ բնակի ՚ի Նունուֆար ջուր. ապա Սոբարա աստուածուհի գինւոյ, և սպիտակ երկաթին Ո՛ղիսարա աս կոչեցեալ. ապա ակն Քոսսարա կոչեցեալ, զոր արկանէր Նարայան ՚ի Լանջիւր. սրպէս և Փարիզաք ծառն առատութեան և Սոբարա ի կոմն ցանկալից, կամ որ ընու զամենայն ցանկութիւն սրտի: Լուսին, Սոբարա եւ Սրի ՚ի Ո՛ղիսարա ընթացան համաշաւիղ Արեգականն, ապա ել Դև Տանոսանդարտի, առնօթ լի ամբասան ՚ի ձեռին իւրում. ուր ամենեքին աղաղակ բարձին իբրև ընդիւր իսկ սեղհական ստացուած: Յայնժամ ել Տրասար վիղ ամենազօր, զոր

ցարդ տնի հղօրն Երկնից . և ՚ի դարձ
եալ խառնելոյ զԾովն՝ մակարդեցաւ
Թոյն մահու . Սկզբանիւ Բրահայ և
կուլ զայն . որ կապուտակ ներկեաց
զկուլ նորա . յորմէ և զանաւն Նէ-
հանս կամ կապուտակն ընկալաւ : Յայն
ժամ Սորաքէլ ասելի բազմաց եղև ,
իսկ Նարայան զկերպարան Մոհիտ Մայեայ
զգեցեալ յիդական սերի՝ գեղով խ-
րով յասուշ կրթեաց զնտա . և առ-
եալ զԱրիսն՝ ետ յՍորաքէլ . բայց
իբրև վերտօին յարձակեցան Ասոր
՚ի վերայ Սորայ՝ Նարայան ՚ի կերպա-
րանս կնօջ յափշտակեալ յիշխանն նո-
ցա՝ արբ ՚ի նմանն . և իբրև Սորտ և օ
մանակից լինէին կենդանարար բաժաւ
կին՝ Ռահու ոմն յԱսորայ կերպարանաւ
փոխեալ ՚ի Սոր , սկսաւ ըմպել և ին-
քըն . բայց չև հասեալ ջրոյն ՚ի կոկոր-
դըն՝ մինչ Արեգակն և Լուսին , որք
բարեկամութեամբ էին ընդ Սորս՝
յայտնեցին զխարէութիւնն . ընդ որ
Նարայան հաս զգլուխ նորա շախտի-

իւրով, և եղև թշնամութիւն 'ի մէջ
նորա և Արեգական և Ղուսնի՝ մինչեւ
ցայսօր ժամանակի, այն ինչ յանկարծ
'ի վերայ յարձակի և խաւարեցուցանէ
զնոսա » : (Քամ Սուրբ Գրոց, Ռահու
Հնդկաց, Սեփրդիք Հայոց, և ստուե-
րըն աստէն առեալ՝ զմիւսնոյն իր եւ
անձ նշանակեն :) Նարայան կրկին յայր
մարդ փոխակերպեալ մարտ պատերազ
մի ետ ընդ Ասորացն մինչեւ արիւն
փոխել նոցա և աղաղակ Հա՛ն եւ հա՛ր
լսելի լինէր յամենայն կողմանց : ՆԱՐ
և Նարայան իջին 'ի դաշտ անդր 'ի մի-
ասին (տե՛ս ծնն.) Նարայան ետես 'ի
ձեռս ՆԱՐԱՅ զաղեղն երկնից, որով
զմտաւ ած զէն իւր զյաղթ և զուպ-
ռիչ Ասորաց՝ Սոգարսան անուն, որ
շողայր իբրև զբոց ողջակիզի, եւ յար-
ձակէր 'ի թշնամիս իբրև զՊիտակ՝ յօ-
րանալ արեամբ : Ապա Ասորո՛ լերինս
'ի լերանց կորզեալ հասեն ընդդէմ Սո-
րաց : ՆԱՐ տեսեալ թէ տաղնապ մեծ
էր Սոգարացն յԱսորաց անտի՛նխից՝ զճա-

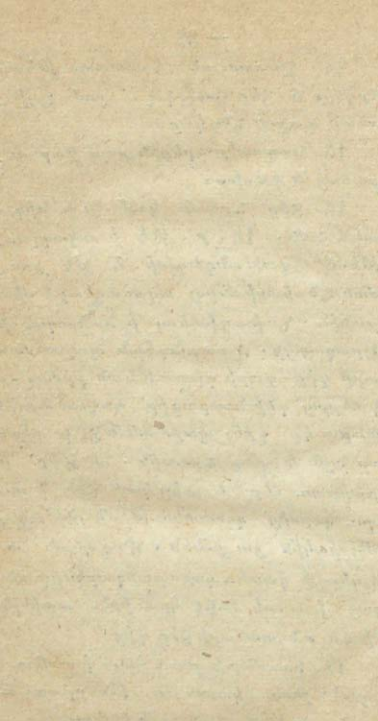
Նասպարհ Երկնից սակեօտիդեան նետիւք,
և կործանեաց զգաղաթունս լերանց,
(ասա՛ զաշտարակն) փայլատակամբ
շանթից իւրոց : Աստուծո՛ր ՚ի ծով և սիրտ
Երկրի սողան մազապուրծ : Չափաւ և
Սոփաբան վերացան յերկինս՝ ուստի
Եկեալն էին . և Սոփա կանգնեալ՝ տա-
րան եղին զԻմօրոցն ՚ի տեղւոջ իւրում,
և ահագին գոչմամբ դարձան ջուրք ՚ի
տեղիս իւրեանց՝ և Քնդուս ետ ց՛տարա-
յան զջուրն կենաց պահպանել վասն իւ-
րոցն ամենեցուն » : Մտադիր ընթեր-
ցողն կարէ սրբոց ՚ի սրբոց խմանալ .
զի թէ Արքայ շնորհաց, թէ արքայ,
կամ Գամբեր Յունաց, և թէ Նեկ-
տար Քաղաքացւոց, ոչ ոյլ ինչ է՝ և թէ
ոչ գինի հոյաստանի, նախ մշակեալ
՚ի Նոյն կամ ՚ի Նարայանէ՝ յետ համա-
տարած հեղեղաց : Թողեալ դքանի մի
անուանս և անցս ՚ի շնորհս քերթու-
ղին շնորհաց՝ զամենայն մի առ մի հա-
մաձայն գտանեմ թէ Սուրբ Գրոց, և
թէ պատմութեան Ազգիս մերոց :

44. Չաստոււած հաստատու[թեան
էրկնից և Տէր Սոսերգայ, կամ Եղիւ-
սեան դաշտի Հնդկաց :

15. Կաղատիք՝ երեքին քորք Չաբհու-
բանաց 'ի դժոխս :

16. Տիր՝ Հրատն կամ Ուղարիդ :
տէս ծան . 16 . բ : Թէ 'ի տպագրու-
թեան Ագաթանգեղոսի . և Թէ յառ-
ման Հնաստօսի մերոյ՝ աղաւաղեալ է միտ
բանիս «Նախագիպեալ 'ի ճանապարհի
Երազացոյց : Երազնդհան պաշտաման
արի դից ' դպրի դիտու[թեան քրմաց ո :
Ի նե բքոյ՝ դնի նօտրագիր՝ պաշտամանդի :
Պարտ էր գրել պաշտաման ՏՐԻ դից :
որ նոյն է ընդ Հրատին . զի Տիր 'ի
բարբառ մեք . և Թիր կամ Նէր 'ի լե-
զու Պարսից՝ զաստկու[թիւն ընթացից
մոլորակին ցուցանեն : Մոգպետն առ
Եղիշայի զպահապանս բանդարկելոց մե-
րոյ՝ 'ի Դարի ԹԻՐ հրաւիրէ, այսինքն
'ի դուռն տաճարի Տիր դից :

17. Խուճար է բուն հայ, խուճառ
որպէս շնառ, կատուառ, թուրքառ, և
այլն, այսինքն առեալ 'ի խմելոյ :

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԵՐՐՈՐԴ

ԴՐՈՒԱԳ.

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԳՈՑ

Փոփոխութիւն Սօնդիպեայ, գիր
 Վալիդասայ, 'ի կոչունսն հրաւեր, զօր-
 մանալի և յանկարծ յեղափոխութիւնք
 վիճակին Սօսայ: Խրատ Սօնդիպեայ,
 բազմ խնջոյից, արբեցութիւն, յառ-
 նել Սօսայ և դտանել զՎալիդաս և ըզ-
 կին նորա ընդ խորդով: Սօնդիպեայ
 աներևոյթ գնալ տարակոյսն անհնա-
 րին, թաղումն սպանելոցն, ելն 'ի
 հանդիւր նորա, հանդէս կրօնասիրու-
 թեան Հայոց, հիւանդացեալ կալ առ-
 քրիշնայ մեհենաւն 'ի Հուստի, պա-
 տահել Ստրանաքայ, հրաշակերտիցն
 ւնկն գնել ասացուածոց նորա, Սիրոյ
 ճնդիր առ Մայր իւր՝ որ սատակ նմա
 լուսոյ կալ, և ստիպէ զՎրին մեր
 ի ճառ:

ՔԵՐ

ի

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԵՐՐՈՐԴ

Ա.Զ.Ի.Ի անց ամիս
'ի վերայ բանիս ,
Յորում գողջիր , Կոյան
Թաղեալ 'ի Թախիծ ,
Մերթ 'ի վայր լռինս
Ողբայր ցաւադինս .
Մերթ յոգւոց հանէր
Հառաչ մահաձինս :

Մերթ յԵրկինս 'ի վեր
Ակնապիչ հայէր :
Մերթ գլուխն 'ի կոր'
Զարտասուս ցօղէր ,
Մինչ յորժամ Նիպաղն ,
Աչաղուն Աստուած ,

Զայր թուղթ 'ի ձեռին ,
Ի ներքս անդր էած :

Թօթափեալ իսկոյն
Զխորին ախրութիւն ,
Տերեւ ոսկեգիր ,
Առ իս կարկառէր .
«Արի Սօս Վանի ,
Տե՛ս դի՛նչ 'ի Տալի ,
Տողեաց քեզ ասաց » ,
Արքայն Վալիդաս » :

Ընդ հնչիւն անուան՝
Զարհուրեալ դողամ ,
Յորժամ Սանսկիտըն ?
«Այսպէս հասկանամ .
Վալիդաս Ռաջայ՝³
Քաջին Սօս Վանեաց
Ողջոյն առաքէ
Շատ՝ 'ի Դից Լաչմեայ՝⁴ :

Ո՛չ գիտեմ ընդէր ,
Այօքան համակիր
Լինի քեզ ոգի ,
Ըզտիւ եւ դիշեր :

Գուցէ յառաջնում
Մընընդեան մերում ,
Համամայր ծընաք .
Մի աղգ , մի արիւն ,

Եւ նոյն երկոքին

Մընցուք վերըստին ,
Թէ կեցցուք սիրով
Աստ 'ի միասին :
Ուստի եկից ես ,
Սուերդեան⁵ առ քեզ
Ի ծափի եւ ծիծաղ՝
« աստարել հանդէս » :

Գողն 'ի կախաղան ,

Զոյր երկիւղ մահուան
Բառնայ յերեսաց՝

Գոյն կենդանութեան :

Ոչ այնքան ըզգայ

Սհատիտա եւ ահ ,

Որքան ես 'ի դիւտ

Նամակի նորա :

Ժըպիտ անձանօթ

Մաւալ ընդ ծընօտ

Ակնարկեալ առ իս
Ասաց համառօտ ,
«Տէս երկրի մերում
Պատիւ տայ պատւոյն
Զափ արդար չափէ
Եւ արդարութիւն :

Գնահ Սօս Աանի ,
Զի հաց օտարի
Զրրին կերողաց
Դժուարաւ մարսի :
Հրրաւէր կարդահ
Քում կաշիդասայ ,
Եւ վարար վառեակ
Տարիածուի նորա » :

Զարմանք կալան դիս
Ընդ անկարծելիս ,
Յեղյեղոյթ բնութեան ,
'Ի եղանակ խօսից :
Թուէր հորիդոն ,
Պղտորեալ դեղոյն ,
Պարզել 'ի պայծառ
Սիրոյն հաշտութիւն :

«Կամք քո եղիցին» :

Ասացեալ նմին՝

Լուռ , ախուր եւ լուրջ ,

Չափեցի զուղին :

Միայն ժամ 'ի ժամ ,

Խորհելով յիս դամ .

Թէ ես՝ որ չունիմ

Գէթ հինգ կրրեղան .

Չիմրդ փառալից

Նորուն խնջոյից ,

Խնջոյ հաւասար

Կազմել կարացից :

Եւ այս իսկ արատ ,

Զի մերկ ծրնաւ մարդ ,

Եւ յաղքատութեան ,

Կապեալ յորոգայթ :

Ոչ յայլոց չարեաց ,

Շատ խորշի 'ի բաց ,

Որքան յայնմանէ՝

Յոր եղ զնա Աստուած :

Թէ այս՝ եւ թէ այն ,

Քաղցրութեամբ զիջան

Կալիդաս եւ կինն ,
Պատուել զիմ սեղանն :

Բայց յորժամ հատաք
Չուղւոյն հասարակ ,
Բարէ ⁶ տեսարան
Հրաշադան տեսաք .
Ըստիւս անուշակ
Վարդ ու մանուշակ ,
Փողփողեն դողջիր ,
Զփողոցին յատակ :

Իսկ աստի՛ անտի
Իարքասին մեծի ,
Բառնան ⁷ քիլենիք ,
Շար բայմենակի ,
Բայց մտեալ ՚ի բակ ,
Շատ ըսքանչացաք .
Որ փոխեալ դողջիր ,
ՅԱդին փառունակ՝

Ընծայէր աչաց
Ուրախ հայեցուած ,
Եւ բոյրս անուշից
Ի կազդոյր կենաց :

Իսկ տուն մեր բարէ ,
Ո՞ պատմել կարէ ,
Եթէ Որմզդին ⁸
Զիցէ մարդարէ :

Զի բաղմոցք ոսկի ,
Բարձքըն վարդմընի .
Կահ ու կարասիք
Ողջոյն արքենի .
Ուր խորդոցըն թաւ
Մաւալ խաւ 'ի խաւ ,
Ճերմակ ու կապոյտ
Խառնեալ երանդաւ :

Կոհակ առ կոհակ
Մածանեն համակ ,
Յայիս հարկանեն
Ըզտուն ընդարձակ :
Սնդ 'ի կեղրոնի
Որպէս 'ի կղզի ,
Սմբառնայր սեղան
Բիւր բարութեամբ լի :
Ի վերայ որոյ՝
Կունտ ոսկւոյ սրբոյ .

Եւ կուռ 'ի գնախն
Ձոյլ անմահ Դրմու Թ :
Ձոր անդրադարձիկ ,
Յորմոցն հայելիք ,
Պատկէին 'ի բիւր
Տարադ գեղեցիկ :

Ի վերնակողման
Բազմ սրբուհական .
Յորում նստան հիւրք
Մեր բարեկենդան :
Դիցուհիդ ծանեամր .
Ձի պըսակ հիւսեալ
Յաջոյ Անեղին
Է կին տընարար » :

ՅԱՅՆԺԱՄ Սօնդիպի
Առեալ մեկուսի ,
Ձեւ դայս օրինակ
Խօսել խուճապի :
« Միայն այր ժուժկալ
Կարէ պատիւ տալ .
Հապան զգոյշ , Սօս ,
Բնու չարբենալ » :

«Ո՞ր շաղկաւ ընդ մուր
Եւ կայցէ մաքուր :
Փորձ գոսկին յայտնէ
Ընկեր զընկեր իւր » :
«Միայն ըզգոյշ կանց՝
Սասց եւ էանց .
Իսկ ես ընդ հիւրոց
Բազմեցայ 'ի հաց :

ՍԼ որ չէ տեսեալ,
Եւ ոչ փորձ առեալ
Ըզկալիդասայ՝
Կարէ դարմանալ,
Թէ զի անպէհեր
Ուտէր եւ ըմպէր,
Եւ զընկերն 'ի նոյն .
Զարիս յորդորէր :

«Գու՛ որ ոչ ըմպես» ,
Սասց . «ազդ առնես,
Զի եւ ես ծարաւ ,
Ելից 'ի տանէս :
Սրդ մի ըմպեր դու
Զայս դաւաթ գինուոյ ,

Ի կեանս այնորիկ՝
Որ զայս ետ խնջոյ .

Եւ տեսցեա , Պարուն ,
Զի սեղան եւ սուռն
Քեզ միայն թողեալ՝
Մեկնեցայց իսկոյն » :
Երբ ընկալայ զայս ,
Յաջորդեաց այլ թաս ,
Տարաւ զինին դիս՝
Տնդեաց 'ի խելաց :

Մերթ ըսկսանէր
Քիթըս երկարել ,
Մերթ անօթանին
Սեղանին՝ պարէր .
Մուտ հուր 'ի գլուխ
Յաչաց ցնդեաց ծուխ :
Պատալեան ¹⁰ զինեւ ,
Պատեաց մառախուղ ,

Զիմացայ ո՞րքան՝
Զըգեցաւ երկայն
Այս մեռօրինակ
Թմբիր թախծութեան :

Այլ յորժամ յարեայ,
Տխնւր միջօրեայ
Ի սուգ ինձ հանէր
Զամէն առարկայ :

Տուն դուրկ 'ի դարդուց՝,
Հաշէր յարտասուս,
Դըրունք եւ դարակք
Կորդք 'ի կրքնկոց :
Ա՛յ, այ բաղդ դժխեմ,
Արթմնի իցեմ.
Եւ թէ սոսկ երազ՝
Զոր արդ տեսանեմ : —

Եւ զինչ այն կիտուկ,
Տժգոյն եւ տաղտուկ,
Որ յանկեանն, ասեմ,
Դիզանի յատուկ :
Որպէս կողոպուտ,
Զոր 'ի մօտալուտ :
Հինից փախուցեալ՝
Թողու ժողովուրդ :

Նախ զայն զննեցից,
Եւ ապա տեսից ,

Թէ՛ մ, որ խոռով
Ի խնջոյս ելից՝
Ասել սոսկանմ' ես՝
Երբ մատեայ յայն դէ՛ղ,
Արհաւիրք անեղ
Պաշարեցին դիս՝

Մոսկալի մահուան
Տխուր տեսարան .
Կալիդասն եւ կին
Հանին յանդիման .
Զի զըլուխք հատեալ
Եւ շամիրեալք իրար
Ի խակամբքն՝ եւ կան
Ընդ խորգով արկեալ .

Արդար Եհովան .
Այսքանն սաստիկ ան
Յարարածըս քոյ՝
Իրոշմել կարաց Մանն :
Ս. յս վարձ ամօթոյ .
Ս. յս վախճան դինւոյ .
Ողբանմ' Կալիդաս ,
Զողորմ' կորուստ քոյ :

Անդ նախ ձեռն 'ի դործ
Արկեալ մահափորձ ,
Գուր փորեցի խոր
Խեղճ հիւրոց խմոց .
Երկրին օրինաց
Ներհակ էր դործ այս ,
Որ եթէ աշկեար ,
Բերէր պատուհաս :

Ձի անդ ոչ թաղեն ,
Այլ յաճիւն դատեն ,
Ուր լ'առն դիշոյ՝
Ընկերէ եւ յ կին ,
Այլ ուր Արփենին ,
Եղեւ խնդիր իմ .
Կորեաւ , եւ կորոյս
Յոյս բովանդակ իմ :

Ի դուր դամենայն
Խորշ մաղեցի տան ,
Եւ դուղեղ դադարկ
Մըզեցի ունայն .
« Միթէ հուղկահար
Մուտ այսր արարեալ ,

Շամբրփեաց դերկոսին ,
Ի տէգ մահասայր .

Եւ դերի վարեաց
Զոր ողխա դերեաց .
Բայց դարմանք իրաւ ,
Որ յիս խնայեաց :
Գուցէ դիս անմեղ ,
Եղ յօտարի տեղ .
Կամ Կոյսն առ անձին
Պաղատանս եհեղ » :

Մօսայ չէր հնար
Ըղնա մոռանալ .
Կամ տրղայարար
Նստիլ եւ ողբալ :
Յորոն ստրէ սար
Յամենայն աշխարհ ,
Սոսկ 'ի հանդիսին՝
Առնելի մընայր :

Խնդրեմ թէ իբրեւ
Զընդ ամպեալն արեւ .
Գրտից՝ որ չնորհ
Շողայցէ զինեւ :

Ուխտեմ Վահագնի ¹² ,
Բաղին արծաթի .
Թէ գիւտ կորսաւեան
Ինձ յաջողեացի :

Ելանեմ յուղին ,
Յիշեմ զՆերքինին .
Յորմէ 'ի կսկիծ
Ինձ բերի զտակին » :
ՀՐԱՇԱԿԵՐՏՆ Աստղիկ
Որ ցայս վայր լռիկ ,
Յուճկըն հեղութեան
Քաջին քաղէր զերգ .

Ի լուր իւրայոց ,
Զայս կարգաց քարոզ .
« Արդարեւ յատուկ
Է քաջացն Հայոց ,
Զոյգ ընդ արութեան
Աշխարհատաան ,
Եւ ըզպաշտոն Գից
Առնել սեպհական : »

Եւ ինչ դժուարին
Հայկազուն ձեռին ,

Թէ եւ Դից անգամ
Մանր երեւեացին :
Այլ կան Սօս Ամնի .
Քոյ շղթայ սակի ,
Եւ յէռ ինձ 'ի դոյն՝
Շարան մարդարաի :

Ձի բան ճշմարիտ

Գեր քան մարդարիտ՝
Եւ Հեշտիցն անգամ
Ձարդ է պատուական » :
Դիցըս յարգանաց
Գրչուխ խոնարհեաց ,
Եւ այսպէս ըղձառ
Իւր շարունակեաց :

« Ի Հուստիմափուռ¹⁵

Քաղաք փառաւոր՝
Չոքայ որոնել ,
Այլ ներքինին՝ մեր :
Կալաւ զիս յայնժամ
Ախտ ինչ ծիւրական ,
Որ 'ի բժըշկաց
Կոչէր սիրոյ — բան :

Չօրէն կըմախի

կամ կաղամախի ,

Որ կայծակնահար

Յերկիր հոսիցի ,

Յողի ապաստան ,

Որպէս ուրուական ,

Հուպ առ Քրրիչնայ ¹⁴

Անկանխմ մեհեան :

Մինչեւ անաղան

Ներքինւոյ ընդ այն՝

Անցանել աեսի ,

Եւ աղաչեցի .

« Ո՛հ Տէր , ողորմեան ,

Մեռանխմ ահան .

Թէ իմ փրկութեան ,

Ճար ունիս , արան » :

Ժպիտ ինչ թագուն

Խառն ընդ արտութիւն՝

Լերկ դիմաց նորա

Բաց զկնճռութիւն :

Յորմէ առաղծա՝

Յոյս նոր յիս եմուտ ,

Թէ դադանեաց իրին
Զիցէ անձանօթ :

« Դո՛ւ իցեա Արին ,
Ասաց ներքինին .
Զոր տեսի կանխաւ՝
Վառ յարիւն վարդին ,
Իսկ արդ՝ զն՝ մաշիս ,
Է՞րու՛մ կղկաթիս .
Հող ոստիս է , թո՛ղ ,
Թէ ասլրիլ կամիս :

Տրտմութիւն հողոց ,
Զո՛ յարարածոց
Ո՛չ ճեպեաց արդեօք
Յազիս դրժոխոց » :
« Անդին իմ կորուստ
Մեծ է քան դասրուստ ,
Կեանք առանց նորա
Է ինձ հազար մահ :

Կամաւ տանէի
Կտտանաց Քաղղի ,
Քան թէ կորստեան ,
Կուօին կաթողնի » :

Ներքինին գրթաց ,
Ժրմտացեալ գրնաց ,
Պատուիրան թողեալ
Իւրոց պատանեաց :

Զի արագ երագ
Բարձեալ 'ի դեսպակ ,
Եւ 'ի ջուր Գանդեաց ¹⁵
Հանցեն անասակ :
Զի ըստ սքահար ,
Յամաք եւ զնդեալ
Գլխոյ Գրողին
Կենցաղ Մարդկային :

Օժիտ ճահաւոր
Եւ կեանք տարեւոր ,
Ուխտելոց ձօնէր
Գանդէս փառաւոր :
Զի մաքրեսցեն զիս
Ի 'ի դարդ փառալից
Յասպարանս անդ լւր՝
Հանցեն յարքունիս :

Ս,Ս ծանրանայր ժամ ,
Ս,ռաւել քան դամ :

Մինչ տեսի զարհիւն ,
 Լոյս ինձ 'ի մըթան :
 Քանի որատուական ,
 Ձիցէ՛ բարեկամ .

Ար անկեղծ 'ի սէր ,
 Փորձ 'ի նեղութեան :

Բազմեցաւ առիւտ ,

Յեղ 'ի լսելիս .

Ձիւր տխուր եւ լուրջ

Տեսութիւնս անցից :

« Վնդ ասէ՛ ծանեաց ,

Թափառականդ Հայ ,

Ձի նիւթէր քեղ սէր

Չարիս անխընայ :

Այլ փորձոյն թողի ,

Առնել խելացի .

Բայց զինչ խեւին ճառ

Կամ սեւին օճառ : —

Շիկնիս հն : Յնձամ .

Ձի բարի նըշան

Են սրատկառանք սուրբ

Յայտըս մանկութեան :

Այլ դու միայն չես ,
Որ հարար աչապէս
Պաղշոտ ցանկութեան
Մահաբեր նեախց ,
Զի թշուառադին
Քեղ դըտան նորին ,
Զոր թաղեցեր դու
Գարշո թիւն հողոյ » :

« Նոցա բիւր անգամ
Երանի կարդամ .
Որ 'ի միասին
Սընան եւ մեռան .
Ապա ինձ նման ,
Թշուառ ապերջան .
Որ զիմ կորուսի
Ծաղիկ անթառամ :

Յուս բարձեալ համբուն
Զաւուր ծանրութիւն ,
Եւ անմասն ելի
Ի ժամու վարձուն :
Անց բուրումն անոյշ ,
Եւ թող ինձ ըզփուշ .

Կրտսեւ կարեւիք

Զուշ իմ եւ դուրուշ » :

« Զո՞ք քեզ , Բարեկամ ,

Ծաղիկ անթառամ .

Զո՞ վաստակոց քոյ՝

Վարձ Արդարութեան

Անուանես , » ասաց .

Ի՛նչ կնճռեալ դիմաց

Արձակեաց առ իս՝

Խոժոռ հայեցուած :

« Զայն յաւէրժ հարսնիկ

Իմ կոչեմ ծաղիկ .

Որ յարեան բոսոր ,

Շողաց զարեւ իւր » :

« Ուրեմն երեւի ,

Զի վարկադարադի ,

Ըզհետ ընթանաս

Գեղոյ օտարի » :

« Գեղոյ օտարի —

Այդ ինձ քան լիցի .

Յորչափ շնչիցեն

Սօս եւ Սօնդիպի » :

« Այն, Սօնդիպլի .
Եւ ուստ կարելի
Ի միջի ձերուս ,
Շաղկապ այսպիսի » :

« Ի սէր Աստուծոյ ,
Ասան 'ի պարզոյ .
Արամբի իցէ
Զքնաղն աշխարհի » :
« Արամբի շէ նա .
Սնկեղծ հաւատան » :
« Ոչ ես կանամբի
Վասըն Սօնդիպլեայ » :

« Այլ խըտիր մեծ կայ — »
— « Ընդ իս եւ ընդ նա .
Զիմաստ առածիդ
Զիմանամ ներեան » :
— « Ասեմ քեզ այն .
Դու Հայ , նա Հնդու .
Ազգ՝ ազգի ներհակ ,
Աղանդ՝ ազանդոյ » :

— « Երբ սիրտ ընդ սրտի
Սիրով շաղկապի ,

Ոչ ազդ , ոչ ազանդ
Անդ ունին դառնի » :
« Եւ քանիք այդպէս
Գրտան սեւերես .
Յորժամ այր զեղեռն
Իւր անուանեաց սէր »

Ետաք 'ի պատանեաց
Պագշոտ ցանկութեանց՝
Դովին զոհեցին
Զանուն կուսանաց » : —
« Բարէ զինչ լսեմ .
Ներքինիդ վրսեմ .
Եւ դեռ սէր կոչի ,
Եղեռն այդ զըծիսեմ » :

Ես սէր դիտեմ զայն
Բորբոք ջերմութեան ,
Զոր ելոյց Որժիզդ
Յատրուչան բնութեան :
Զի կենդանարար
Սէրըն պահպանեալ
Ըզմահացուն դից՝
Գիցէ հաւտար » : —

«Նա՛ որ չարաչար
Սիրոյ փորձ էառ ,
Ո՛չ կարէ խտրել
Ընդ լաւ , ընդ վատթար » :
« Որ ուղիղ դատի՛
Որոշել կարէ ,
Թէ՛ ՚ի մէջ մարդկան ,
Կայ չար , եւ բարի » :

Այլ պատմեան իշխանն ,
Ո՞ այն դաւաճան ,
Որ քաղցրիկ սիրոյ
Դարձ ետ դառնութեան » :
« Աւանդ աղետիս ,
Զխմրդ պատմեցից .
Ի լուր քո զանլուր
Գուժկան արկածից » :

Որ միակ դատեր
Սուրաջայ կայսեր՝
Բայ խոր ՚ի սրաի
Վէրս անբուժելի » :
— Ո՛վ ժամ երջանիկ ,
Յոր բարեբաստիկ

Հաղորդ գտայ եւ՝
Վիրաց այդ ոյիկ—

Եւ — »

— Զինչ « եւ » , Քաջադու
Մի գու իցես նոյն ,
Որում ուխտէ նա
Զանձն իւր եւ զանուհի » : —
« Ես նոյն գոյ յուսամ ,
Առանց փոխութեան .
Սիրեցի , սիրեմ ,
Սիրով կամ եւ լամ » :

ՍՍ ոսկեթեւեան՝
Մանուկ Յանկութեան ,
Զուլամբ Մօր անկեալ՝
Զայս աղերսեաց բան :
« Թէ զիս որդի քոյ ,
Արուեստին սիրոյ
Աշակերտ տաս՝ անւր
Յրմալ այս Հնդու ,
Զի լեզու նորա՝
Զանցեան առարկայ

Նկարէ ունկանս ,
Եւ այնքան ներկայ՝
Մինչ աչաց պիտոյ ,
Զիք խնդիր Սիրոյ ,
Ա՞յս է՝ որ եւ սէր
Մընաւ դաշացու » :

Իսկ Մօր նորա ուշ
Յափրչտակ 'ի Սօս ,
Հաշէր անհամբեր
Վախճանին երգոց :
Զի եթէ մարդկանս
Իմն իցէ հաւանս
Օղուն ոլորուն
Բարբառ խառնութեան ,
Այ՛ ուրիմն որքանս ,
Գից հաճոյականս
Ոչ իցէ լեզու
Մեր աստուածասանս :
Ուստի նոյնհետանս
Յասուցեալ Մանկանն ,
ԶԱրին մեր ճարպիկ
Յորդորեաց 'ի բանս : —

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԳՈՅ

1. Աստուած դիպաց, դէպք, դիպում, Բաղդ կամ ճակատագիրք:

էջ. 101 րոշ 21

Տալ է ծառ նման Աստուծոյ կամ սխառւոյ, որպիսի է Փառքիւն Եգիպտոսի, ի վերայ տերեւոյ նորա գլխին սակաւին մատեանք Հնդկաց:

2. Սանակրիտ թարգմանի ի մեզ Չոպ կամ շաբալ և յսպանիէս, և է բարբառիմն հաւաքեալ յամենայն լեզուաց երկրին, որով դրեթ է ամենայն մատեանք հնութեանցն դրեցան:

3. Ռաշա է արքայ կամ թագաւոր:

4. Աշալի չաստուածուհի գեղեցկութեան և բաղդի:

5. Սոքրայ է արքայութիւն ինչ որոյ՝ դից հաստատութեան:

6. Որոյ տեսեալ իցէ զանպաճոյճ և զմերկ կենցաղաւորութիւն Հնդկաց

դհասարակ աւուրբ կենաց , և զանկարծ
և շախաղանց շուայլութիւն նոցա 'ի
աօնս Գից կամ 'ի հանդէս ինչ իւրեանց՝
պաշտմութիւն քան թէ քերթուած հա-
մարի զդրեալն մեր :

7 . Քիւննիք , կամ ծառք քիւլայ
պաղոց , որ 'ի բարբառ մեր ՄԱԶ , է
բոյս ծառացեալ կարի լայն և երկոյն
տերեօք . մոզն սղիւզանայ մի միայն
'ի բուն բուսոյն մերձ հարիւրաւոր վա-
րընդանման պաղովք զմիմեամբ շարե-
ցելովք , որոց կեղևն է դեղին , մէջն
փափուկ և թարմ միս , իսկ տերև նո-
րա է ասիակ աղքատաց 'ի կերակուրս ,
և թուղթ 'ի մանրավաճառս , վասն զի
Չղային է , և 'ի չոբանալն ոչ փխրի :
Այլ այս յատկութիւն մանաւանդ խո-
նաւութեան օգոյ երկրին է շնորհ :

8 . Արմիդդ , Արաճաղդ , Մուշթերի
Զաւաշ , կամ Լոսանիմոզն զբօշէր հո-
ղագոյն յիրան մարդոց , 'ի գլուխ կոր-
ճան՝ եռանդիւնի թագիւ պսակեալ , ո-
րոյ ցցուն կամ դարդ երևէր մերթ կա

տար արաղաղի, և մերթ՝ զլուխ վիշապի, յսջն փաթեթ կտաւոյ, և 'ի ձախն՝ դորակ ջրոյ :

Ծ. Դիմու կամ Արդարութիւնն որդի էր ջրհայ որդւոյ Սոսերայ կամ արեւ դականն՝ գատաւօր դժոխոց, որ վճաէր սղւոյ մեռելոց կամ ելանել 'ի Սոսերհայ, յարքայութիւն Ինդրայ, կամ ի ջանել 'ի Նարաչ, կամ 'ի դժոխս : Առ նամանգադարիս աղաշեաց զՍիտ տալ իւր զղաւակ, և նա ստէ « Զո՞ կամիս, հարիւր անառակ և երկայնակեաց, թէ մի համեատ եւ վաղամեռ » : Հոյր ըզվերջինն աղերսեաց, և 'ի լրանալ ամաց մանկանն՝ իբրև առաքեաց ջոմ առնուլ 'ի բաց զոգի նորա՝ սպաստան եղև ա սի նա 'ի Վինգա Վիպոյ՝ և ապրեցաւ : Զոմ սպանաւ 'ի մարտին, և երկիր լըցաւ մարդկաւր, զիբ զարհուրեալ աղաշեցին զՍիտ յարուցանել զջոմ 'ի կեանս, որ սպա առաքեալ զհրեշտակս իւր՝ անխափր հնձեաց զամենայն հասակ :

10. Գատաղին ստի աշխարհ ստոր.

նոյ կամ գժոխք, յարմար պատաղ և պատաղուն բառից մերոյ :

11. Ընկերել կնոջ ընդ գիշոյ առն 'ի խարոյկ դաշաղաց՝ կոչի Սրի, որ բարձաւ 'ի կուլուածոց Բրիտանացւոց առ Բէնդինի կուսակալու : Ի սահմանս նրա բնիկ իշխանութեան Հնդկաց տակաւին կոյ և մնայ այս սովորութիւն :

12. Վահագնի արեգական այսպիսի ուխտ հասարակ էր 'ի մէջ Ազգաց :

13. Հուստինափուռ, այն է Գիլի քաղաք, զոր կառոյց Հուստի Ռաջա որդի Յագուայ Լուսնորդոյ : Կոչէր և Ինդրպուրա, այսինքն քաղաք Ինդրա, զից երկնից :

14. Բրիշնա դիւցազն Մահարարաթ գրոց, մարմնեղութիւն Ալիշուայ, որ աջակցեալ Պանդուեանց կործանեաց զԹագաւորութիւն Մաղադայ, և ինքն մեռեալ 'ի Միշաց ընդ աստուածս համարեցաւ : Անասկութիւն սորա ընդ հովուուհեացն Աքիջայ առ Չմնայ գեատի՝ անցանէ քան գամկնայն առաս

պել : Նարայ աջակից նորա և նիզակա-
կից՝ ոչ կարայ կին գասնել առ որում
նչ էր ներկայ Քրիշնա :

15. Հնդիկ աշխարհագրութուն յեր-
կուս կիսաշրջանակս բաժանէ զհողա-
գունաս մեր . յորոյ զհիւսիսին կոչէ
Սոմերու . գեղեցիկ կամ գերազանց . իսկ
զհարաւոյն՝ կոմերու . այսինքն արեղ և
մթին : Մերու է բեկուն . ուր ելանէ
Գնդա յաւից Վիշնուայ . և ընթացեալ
ընդ չորս առաջս ընդ շրեոսին բերա-
նըս կենդանեաց՝ հասի զառ ՚ի վայր
Գանգէս ՚ի բերանոյ կովուն՝ հասի ընդ
հարաւ : Քաշու կամ Ռ. քասս կամ Չի-
հոն ՚ի բերանոյ ձիոյ՝ հասի յարևմուտս
Սիսս ՚ի բերանոյ փղի՝ հասի յարևելս .
իսկ Բասարասսս ՚ի բերանոյ առիւծոյ՝
հասի ընդ հիւսիս : Այլք զակն Գան-
գէայ դնեն ՚ի լեառն Գերասայ կամ Գե-
ղասայ . և այլք ևս յայլ և այլ տեղիս :
Վարլիկ ՚ի վախճան Ռամայան որոյ
յիշէ թէ՛ Գնդա զհեա զնալով կա-
ռաց Բագարիթոյ մինչև ՚ի ծով դար-

ճաւ անդրէն 'ի Պատմութեամբ • կատարել ըզ-
դործ ինչ սիրուն : Ընդ որ զուարճա-
ցուցեալ Յիսկայ զանուն Սահէրայ ար-
քայի կարգաց 'ի վերայ ծախուն, և
զանուն դասեր նորա Բագարապետայ 'ի
վերայ Գնգայ գետոյն, զի Գնայ և
Գայր զհետ նորա : Արդ եթէ արմատն
Գըն միայն 'ի Սանախրիան՝ կարկոյէ հընդ-
կացուցանել, ապա և արմատ և շա-
ռաւիղ նորա 'ի մեր բարբառ Գըն և
Գա կամ Վնա Գա խկապէս հայացու-
ցանէ մեզ զանուն գետոյս օյստրիկ :

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԳՐՈՒ ԱԳ

ՉՈՐՐՈՐԳԻ ԵՐԳՈՑ

Պատմէ Յօս Գոսու թիւն Ստրոնարայ
 նէբբինեւոյ՝ սարտիղղանին որդի Ապլի-
 դաս՝ ուսանի ՚ի մինացէ զէրդ . ներդաշ-
 նակու թի՛ ձայ՛ ՚ի և ճուսմու թի՛ լեզու ՚ի
 նորա , գթու թիւն Սօնդիպեայ առ նա ,
 բանադնացու թի՛քն երկար , դրաւ ել սրբ-
 տին Ապլիդասայ , յանձն առնել զնա ցը-
 նէբբինի իւր . կամադեւ բորբոքէ զսէր
 ՚ի միջի : Տօն Գոս րդայ — Անտառ Չը-
 ուարճու թե՛ , անարի հանգամանք անձին
 Ապլիդասայ , մուրացկանու թի՛ : — Գնել
 զԱնտառն զուարճու թեան ընդ նս ժըշ-
 տին , Հրի կամ Քրիշնայ տօն՝ կոչուէք
 Ապլիդասայ — յանդ խմանու թի՛ք Սօնդի-
 պեայ , վերաւորիլ և ընկեցիլ լինելն ՚ի
 պարսպէն , սուտ համբաւ զփախտանէ
 նորա ընդ օտար սիրահարի , Սուրաջայ
 ուխտ և ելք , — Դիցն հանդէս , դատա-
 պարտումն Աշմեայ , աւարումն Արի-
 պալայ առ ՚ի մահ Ապլիդասայ , թշուա-
 ու ու թի՛ք Սօնդիպեայ , հաշումն վասն Սօ-
 սայ , սխտահումն իրերայ , խօսակցու իք ,
 և հրաւէր ՚ի հարսանիս : —

ՔԵՆ

ի

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ԶՈՐՐՈՐԴ

«**Ս**ՆԴՍ՝ ՍՕՍ ՎՁԱՆԻ ,
ՔՈՅ Է ՍՕՆԳԻԱԿԻ .
ԱՍԱՅ ՍՊՐՈՆԱԶ .
ՅՈՃ ԽՄԱՆԱԿԻ :
ՈՐ ԻԲՐԵՆ ԸՂԾԻՂ
ՇՈՆՉԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ,
ՀՈՅՂԸՆ զԱՐՆԱՅՆԻ
ՏԻՅ ՍՐՆՈՆՈՂ ԸՄԱԿԷՐ :

ԵՆ ԿՈԿՈՆ ԿՈԿՈՆ ,
ԶՄՍՅՂԱՐԱՐ ՄԵԿՈՆ
ՊԱՏԿԷԼԻՆ 'Ի ԼԱՆՉ՝
ԱՐԻԼԵՆԻ ԺՈՅՈՅՆ ,
ՅԱՅՆԺԱՄ ԱԿԱՐԱԽԻՎԱԿԱՆ
ԸՍՄ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ,

Ծաղկունս հաւաքէր
Դից նուիրական :

Ոչ 'ի փունջ հիւսեալ ,
Ս.յլ յափսէ քաղեալ ¹ .
Բերէր տալ ծաղիկ
Ծաղկին հաւասար :
Բայց յաւուր միում ,
Պըղերդ 'ի պաշտօն .
Յորդի իւր տայ դայն ,
Կալիդաս անուն .

Ս.յս այն ապերախտ
Կուլին էր դժբաղտ ,
Որ ապախտ արար
Զբարին իւր անախտ :
Ս.յլ յոճ պատմութեան ,
Թո՛ղ անդրէն դառնամ .
Լալ կոյր 'ի վերայ
Կուսին ընտրութեան :

Յորժամ Կալիդաս ,
Եմուտ ընդ դարբաս
Մեծ կանանոցի՝
Արեւուն Հնդկաց .

Բազմէր Սօնդիպի .
Յաթոս սագուանի ²
Եւ ունկըն գնէր
Խօսուն մինայի ⁵ :

Որ 'ի մէջ հաւուց ,
Քոչով մարդախօս .
Քեղզեղէր հրմա՝
Զայս տարագ երգոց :
« Ո՛ հաղար ռաջայ ,
Գտներ Սուրաջայ .
Զօր գիշեր 'ի բուն ,
Կատարեն պաշտօն :

Իսկ ես՝ իսկ ես՝ ըն .
Մին խղճուկ մինա ,
Այրիցիմ հրրով
Սուրբ սիրոյ նորա » :
Կալիդաս լուեալ՝
Զոր հաւըն կարգայր .
Բան 'ի բերանոյն
Կալաւ անվրթար :

Համարուաց ⁴ գունակ
Ախորժ էր հազագ .

Որ այնքան աղղու
Գեղգեղեաց նուաղ,
« Իսկ ես՝ իսկ ես՝ մահ,
Մին խղճուկ մինա .
Այրիցիմ հըրով
Սուրբ սիրոյ նորա » :

Մինչ թովու ձայնին
Հարաւ Արփենին .
Եւ ըզթոյն յաչաց
Ընկալաւ քարբին ⁵ :
« Հրեշտակ 'ի մարմնի,
Գան ապայ, ուստի .
Յրհներգու ընտիր
'Իցըն հանդիսի » :

« Շնորհալից Ռանի ⁶ ,
Որ հորիզմի՝
Հայրենեաց իմոց
Շողաս գերարփի :
Մանուկ աղքատիկ
Քեզ բերեմ ծաղիկ .
Որ ամէն ծաղկանց
Փայլիս գեղեցիկ » :

Գժխօյն զիս յայնժամ ,
Տես ասէ , իշխանն .
Թէ որպէս խօսի
Մանուկ բըրահման :
« Խեղճն համարի խեւ ,
Բայց այս քո պարգև .
Գուտար Արեղական՝
Ծաղր առնել զինեւ :

Զաղքատ արհամարհ
Ատուած ոչ արար ,
Վեհ՝ աղքատ դիտունն
Քան ճոխ անասունն :
Զինչ երանութիւն
Եթէ վարժատունն ,
Ուսուցէ միայն
Զաննըչան հնչիւնն :

Որ խմաստակաց
Արնտախ է պօրժ ,
Գիտէլ , դոռողիլ ,
Եւ մութալ ըզհաց :
Իսկ ես 'ի փորձոց ,
Ուսայ անդըպրոց :

Զի զոր ինձ կամիմ ,
Սրարից այլոց :

Սիրել զոր սիրուն ,
Պաշտել զիմ պաշտօն ,
Համարիմ անձին՝
Մեծ իմաստութիւն »
Ասաց Ապլիդաս ,
Սակայն հաւատաս
Թէ սիրտ Սօնդիպեայ
Ոչ պատասխանեաց .

« Ա՛ ինձ երանի
Լինէր յիրաւի ,
Տեսանել ըզքեզ .
Որպէս ցանկայի ,
Գոլ այնքան զոյուն ,
Որքանդ ես գիտուն .
Միշտ անվիշտ երգել
Ըզնուազ սիրոյն :

Ուր երամք հաւուց ,
Երգեցկաց վերնոց .
Նա ծառ եւ ծաղկունք
Սրձադանդք ձորոց ,

Չայնակից եղեալ
Քրնարիդ ըզմայլ,
Պատկէին 'ի լուր
Քո՛ ըզսիրահար » :

Որում կալիդաս

Բարձուցեալ ասաց .
« Ե՛ւ աստուածուհիդ
կարօտիս աստեաց :
Փոխան տարիանաց ,
Եւ աշխուժանաց ,
Հըզօր հանճարոյ ,
Եւ իմաստութեանց ,

Չոր ո՛չ տալ կարեն ,
Ո՛չ բառնալ բաւեն .
Ոսկի եւ արծաթ
Եւ հալք հանքեղէն ,
Բո՛ւ ոսկւոյ հաշիս ,
Գանձո՛ւց դալարիս ,
Եւ աստուածութեանդ
Սմօթ չհամարիս :

Վնչ ժամանակիս
Յորում դիպայ ես ,

Ո՛ր է՛ աստուածք փողոյ՝
Վաճառեն դանձինս :
Թէ կորենս համբաւ
Անուն քարելաւ .
Որ քան դամենայն
Ազնիւ դատեցաւ :

Թող ապա ոսկին ,
Գիրդ հողոյ շնչին .
Քոյ չընաշխարհիկ
Գեղոյ լիցի գին :
Հայր Արարչու թեան
Որ գողար 'ի շուշան ' ,
Իբր յօրորանի
Բերար յԱվկիան :

Տես զի՛ անպիտան
Դընէ սա ինքեան ,
Ծընեալս առ 'ի քէն՝
Կուլին Բըրահման » :
Ասաց եւ էանց .
Ոգւով թախծանաց .
Այլ սիրտն յաւարի
Սօնդիպեաց մնաց :

Որ սակաւիկ մի՝
Ակրնկոր հայի ,
Գոչ ընդարմացեալ
Յարձան պրղընձի ,
Մինչ Աամ Աւատար ⁸ ,
Զանխուլ մատուցեալ
Քամեաց 'ի վերայ
Պեթսի ⁹ կակղարար :

Ուստի թափ առեալ՝
Ըզձակատ եհար ,
«Ո՛հ Հայր ,» առէ ցլիս ,
«Մեղաց չարաչար :
Գանձ թւց եմ կարօտ ,
Որ այսքան ընդոստ՝
Գիւտի սընտուռոյն
Պնդիւմ հետամուտ :

Ո՛չ — ո՛չ — դարձցի նա ,
Յիւր օիրտ ոսկեկայ .
Զոր 'ի յորողայթ ,
Գեղոյ որսացայ :
Գարձիր Աալիդան ,
Սօնդիպի սուղեաց .

Ա՛ռ ցըքեղ անգրէն

Քո զաղբիւր կենաց » :

« Ձիմ սիրտ տաս դու ինձ ,

Ո՛չ երբէք առից ,

Այլ թէ քոյ զըժխոյ ,

Տաս սիրտ ընդ սրալիս ,

Յայնժամ ասացից ,

Թէ կայ իսկապէս ,

Սէր եւ գըթուժիւն

Յարիւն անմահից » :

Յաւարտել բանիս՝

Սօնդիպ ասէ ցիս ,

« Տեսանես հայրիկ ,

Քանի հրաշալիս ,

Մերկանայ բանից ,

Վըսեմ պատանիս .

Եւ յոճ անմահից

Յաիրչտակէ զիս :

Առջիբ 'ի տուն քո ,

Եւ 'ի գութ սիրոյ ,

Սընուսջիբ ըզդա՝

'Ի փնոս Աստուծոյ ,

Զոր ինչ արուեստից
Գիւտ են հրրաշից •
Զոր հանձար՝ վերին
Սրբո՛ւ գիմաստից :

Եւ սար ՚ի սարուց ,
Շրքեղ ըսպասուց ,
Յաւելջիր գմին
Ըստ ազասորդուց :
Մինչ տեսցուք իւրիք •
Պըտղին երախտիք ,
Կամ անտեսն ՚ի մէնջ՝
Յայանին ասպառնիք » :

Ասաց Սօնդիպի —
Ս.ՍԼ ՚ի գոյն վարդի ,
Երանդեաց ա՛օթ ,
Զերեսն արիւննի •
Եւր երանի՛ տամ ,
Ոյց բանին անսան •
Թէ սիրում իցէ՛
Թէ յատելութեան :

Ահիւ ընկալաց ,
Զոր պատուիրեաց նա •

Այլ յիս մեկուսի՝
Զայս ինչ խօսեցայ :
« Թէ՛ սէր աչք չունի ,
Զի տեսանիցէ
Ըզպակասութիւն
Սիրելւոյ իւրում :

Այլ ինձ աւուրք դան ,
Եւ իմացում տան .
Որ զիժ 'ի ծոցի
Ունայն սընուցի » :
Իսկ կամ մեր հրգօր ,
Զանձանօթ ինչ հուր
'Ի մէջ երկոցուն՝
Բորբեաց օր աւուր :

Այս դուզնաքեաց կայծ ,
Յայն հրդեհ աճեաց ,
Որ յաճիւն եդ տուն
Արեւուն Հնդկաց :
Մինչ այս եւ մինչ այն ,
Տօն Գուրգայ ժաման ,
'Ի կայթ եւ կաքաւ ,
Հար ըզՀնդկաստան :

Յայնժամ եւ սոքին
Պահ պայմանեցին
Յանտառ Չուարձութեան
Չուել միասին :
Չոր 'ի մէջ Հուստեայ ¹⁰ ,
Եւ Պողիստթրա ¹¹ ,
'Ի բլրին քարձու՝
Տնկեաց Սակինա ¹² :
Շուրջ զորով Չմնա ¹³ ,
Ծոցեալ՝ զովանայ ,
Եւ սիրայորդոր
Խառնի 'ի Գնդայ :
Ուր Սիալ ¹⁴ տարրանայ
Տենչից Պարպաթեայ
Եւ ընդ հովուուհեաց
Լուղայ Քլրիչնայ ¹⁵ :
Վերածել ըզնոյն
Աշխարհիս համբուն ,
Աւազան մեղաց՝
Եւ արքայութիւն :
Զի յայնքմ՝ վայրի ,
Թէ ոք մըկրաի ,

Քաւեալ 'ի մեղաց'
Յաստուած փոխարկի :

Սատ յաջմէ՛ ծովուն
Հեղիկ ծածանումն ,
'ի ձախմէն՝ թաւուա
Սնոյշ ¹⁶ ամբենւոյն :
Սէզ դալար աստի ,
Ծառ՝ ծաղիկ անախի ,
Տան սիրոյ նոցա՛
Ըզնոր իմն ողի :

Մինչ այնքան՝ դի բան
Հաս Սրեգական ,
Եւ եղիտ ըզնա
Խիտտ հաճ եւ հաւան :
Զի կոյր հաւատ մեր ,
Ըզքո՛րմ աղօթկեր ,
Սռաւել ընտրէ
Քան սէզն՝ 'ի սուսեր :

Սյլ ինձ ժամանակ
Խընայէ արձակ ,
Զանցիցն հիւսել քեզ
Մանրաղիր ցուցակ :

Ձի մարմնով արկար ,
Հողով ապիկար ,
Ջուր արիւն նորա .
Լեղին ցում նեխեալ :

Որ մինչ խօշն Ռաւիուն ¹⁷
Բոց վառեալ համբուն
(Նա՛ որ զկուժիլա ¹⁸
Շոպեաց 'ի Սելուին .)
Նկար 'ի պաակեր ,
Ջարին հանդիսէր
Վեհադոյն Դից Ռամ ,
Յասպամեդայն ¹⁹ մեր :

Սոսկաց անարին ,
Յերկիւղ մահածին .
Եւ 'ի դիւ թու թիւն
Սպաստան Ազգին ,
Հզօրն 'ի խօսի ,
Հէզն 'ի վտանգի ,
Փախուցեալ թաքեալ
Յանքոյթինչ տեղի :

Դիւթ էր ցածոզին ,
Եւ կեղծաւոր սին .

Գիտէր բան 'ի բան
Կարկատել ուշիմ :
Յախատ կեղծաւորեալ
Եւ գայ դալկահար ,
Զառաջեալ կուսին՝
Զայս պապաջէ ճառ :
« Վե՛հ Սուրաջ ²⁰ բինի .
Տես քանի՞ , քանի՞ ,
Հաշիմ վասըն քոյ՝
Հանդերձեալ բաղդի ,
Որ դամենօրեայ
Կատարեալ Լաշմեայ ²¹
Անդուլ ճգնութեամբ
Լցի զտապասա ²² :

Մինչ արժանացայ ,
Դատեր Սուրաջայ
Բերել զայս ծաղիկ
Հրդօրին Կամայ :
« Այլ սակայն » —
« Եւ զի՛նչ « այլ սակայն » ,
« Յինչն քաղես բան .
Ասա՛ զոր կամիս ,

Առանց խրատութեան » :

Խրախուսեալ անդէն

Սուտ աստուածորդին

Անկաւ մուրացկան

Յոտրս մահացուին .

« Պարտէզ Անտառին ,

Հաս այսօր 'ի գին .

Ողորմեան Գժխոյ :

Գրնեան դայն վասն իմ » :

« Կամփիցիս գրնել ,

Ասան անվեհեր —

Եւ զեպեր ընդ Էր

Խառնես 'ի խընդիր :

Սս օգնեցից քեզ ,

Որպէս դու կամփիս ,

Միայն մի ապախտ

Զերախտիս հանցես » :

Զայս ասացեալ՝ տայ

Յընէզն անոպայ .

Բիւր 23 աղիւս ոսկւոյ՝

'Ի հարկաց Փեկուայ :

Գնաց եւ գրնեաց ,

Զաղինասարաս

Անտառ զուարճութեան

Ամենայն Հնդկաց :

Ուր մտեալ նորուն

Որպէս շուն 'ի բուն ,

Անկուշեաց սիրոյ՝

Սօնդիպեաց մերում :

Գթութիւն առ դեղ .

Է չար այն քաղցկեղ ,

Որ եւ գերախտեաց ,

Մախեաց զուխտ անեղ :

Պարգեւ Սօնդիպեաց ,

Բաշխ Մահադէվայ

Զոր յեղծ շնորհողին

Վարեաց Ռաքիա ²⁴ :

Փոխան արփենւոյն

Եւ առաքինւոյն ,

Զակատեալ ըզհետ ,

Աղճին ազազուն ,

Ե՞րբ գիտաց Վուլին ²⁵ ,

Թէ զինչ իցէ կին .

Թէ փող տաս՝ շքնայ

Զօր ընդ հաղարին ,
Նդմիք կաւատին ,
Բովանդակ սերին ,
Որք զօճան կընոջ
Խնդրեն՝ քան ըզկին ,

Հուսկ ապա տեսեալ ,
Եթէ չէր հընար
Յարդար վըրիժուց
Սնայտտիժ մընալ .
Օձն 'ի ներքուստ դաւ
Նիւթել ըսկսաւ .
Սրտաքուստ 'ի սէր
Կեղծաւորեցաւ :

Զուարճանայ Հըրի ²⁶
'ի հենդն եւ Հուլի
Ուր աշխարհ Հնդկաց
Յնդեալ 'ի խելաց՝
Յաժի անդադար
Սփռելով յիրար ,
Փոշի անդուրի ,
Եւ բարբառ յիմար :
Տօն դայս հանդիսեաց

'Ի տանն Կալիդաս .
Յոր եւ Սօնդիպեայ՝
Հըրաւէր կարդաց ,
Եւ ակն յանդիման
Կոյս պարկեշտութեան՝
Վարարեալ ըզհետ :
Վատանունն վըհկան ,

«Տես դժխոյ , ասէ .

Այս այն պարիկ է ,
Որ յստեղիս իւր
Ջաշխարհ ըզմայլէ » :
« Ասան , հրապուրէ .
Ձի համբարու է ,
Եւ կորն ըզդա ,
Թէ եւ սերովբէ » :

«Կորն հախ դու զիս .

Եթէ ասորժիս .
Ձիք որ յաշխարհի
Մեկնիցէ ըզմեզ :
Մինչեւ ցերք կացից
Լրութեան քոյ ալից » .
Ասաց Կալիդաս

Յոխորտ զայրալից :

Զզուանաց արժան

Բերանածնին բան .

Զոր թէ եւ աստուած ,

Ոյք լուանն՝ ատեան ,

Գարձուցի յայնժամ ,

« Նոր չիք այդ . իշխանն ,

Փող զո՞ր սինլիքոր ,

Զարար մեծարան » :

« Արդարեւ այդպէս ,

Այլ եկ անս որպէս ,

Ապախտ առաթուր

Կոխեաց զերախախտ :

Մինչ չեւ էր դինին

Տիրացեալ կնճին՝

Մեկնեցաւ կոյս մեր

'ի խորչ առանձին :

Մինչ այս եւ մինչ այն

Գիշեր տըխրական

Ճնշեալ 'ի վերայ ,

Վաստակոց մարդկան ,

Դիւական գործոց

Գժոխաճիգ ծածկոց)
Ուր անտեսն 'ի մէնջ'
Կատարեցաւ դործ :

Յայդ հասարակէր
Եւ քուն յորդորէր
Սողոխ թմրութեան
Խոր յընդերրս մեր :
Ունի զկալիդաս
Մաճար նորահաս ,
Ում հովահարէ
Բորենին 'ի բարձ .

Խրոսովեալ խղճին ,
Ո՛չ օգտեաց քամին .
Գոչեաց « Ռադուլի 27 .
Ո՛ւր է Սօնդիպլի :
Զի երազ տեսի .
Երազ քստմնելի ,
Եթէ կեցցէ նա՝
Մահ ինձ հասանի .

Օ՛ն բեր Ռանդուլի ,
Սուսեր էրկասյրի ,
Եթէ ոչ ծիւ ծիւ

Փանդանիմք վաղիւ » .
« Գուցէ ջերմութեան
Նորահաս գինւոյն ,
Յնդէ դքեղ , » ասաց :
Համող Համբարուն ,

Որ 'ի մահուանէ
Երկիւղ ունիցի ,
'ի գործոց մահու
Հեռի կալ պիտի » :
« Բեր ինձ այսրէն սուր
Որոտաց Ասուր ²⁸
Թէ ոչ վաղիւ մեզ
Վերջին բերէ դօր » :

Ապերախտութիւն
Գալկանայ իսկոյն
Դրօշ 'ի դէմքս իւր
Քարչելով զԳարգօն .
Զի ժանտ եւ ժըպիրհ ,
Երեսաց կնճիռ
Դրժոխոց անդամ ,
Ածէր արհաւիր :
Կացցէ կերպարան

Սմենադատան .
Քան զանիծապարան
Ապերախատութեան :
Որով կալիդաս
կուրացեալ բարեաց
կանացի ձեռօք
Բախեաց ըզհարուած :

Սէր արհամարհեալ ,
Եւ 'ի մահ մատնեալ .
Յաջոյ սիրայնոյն
Դի տապաստ մընայր :
Մինչեւ քերկոքեան
Պատրաստեն տապան
Եւ 'ի նոյն եղեալ :
Դի կիսակենդան ,

Անողորմ սրաիւք ,
Անարխի ձեռօք .
Տանին առ կախեն
Չամբին պարըսպօք .
Չոր՝ որպէս ասես ,
Գրտեր վերջապէս .
Յերախտեաց Քաջիդ

Պանծալի հանդէս .

Յայս վայր միաբան
Մարդկօրէն մեղան ,
Իսկ ապա դիւաց
Զարագնոյն գրտան ,
Տեսեալ թէ այսքան
Ոչ քաղէր մեծ բան ,
Կեղտ յանուէն նորա՝
Պարսել ըսկսան :

Այն ինչ յակողնի ,
Զօրէն պաճարի ,
Քրնով քաղցրու թեան
Դիւրէաք դողի ,
Յաղմուկ անհնարին
Աղաղակ բարձին ,
« Փախեաւ Սօնդիպի ,
Յօտար դաւակին » :

Զօրէն շամփշեղոց
Յարեաք յանկողնոց ,
Սա պատառ դիւրեաւ՝
Իսկ նա՝ 'ի մերկուց ,
Յողի ջերմեռանդ

Յաճաք աստ եւ անդ ,
Այլ ուր մեզ գիւտն այն ,
Երբ նա 'ի քոյ տան —

Իսկ յորժամ Սուրաջ ,
Աղետիցն հաս քաջ .
Կոծ կրծու արար
Եւ զո՛հ մարդ հազար :
Զի որ այսքան մեծ
Առնէր ողջակէզ ,
Նա քուրմ աստուծոյ
Էր եւ Քաջ՝ մարդոյ :

Ապա զաջ պարզեալ
Գէալ յահեղ տաճար
Բազնին Բաղաւայ քօ
Ուխտ այսպէս արար ,
Թողուլ զերկիր իւր
Ըզթագ եւ զաթոռ .
Եւ գալ աստանդիկ
Յաշխարհ ընդհանուր :

Ի խնդիր զըստեր՝
Որ , որպէս թուէր ,
Յարիւն գիւցազանց

Ջիւր խառնեաց եպեր :
Ջի ուր եւ գտցի ,
Յողջակէզ հանցի
Կրոոյ աշխարհին՝
Ձեռօք հայրենի » :

Եւ ցաւադանի

Իւր՝ այսպէս խօսի ,
« Գիտիցէք որեւոր .
Ջի որ մեզս արար ,
Ոչ թողլով զաւակ՝
Սթոռոյն ժառանգ ,
Եւ ոչ Բրահմանաց :
Բաշխելով կանայս ,

Պարտի ծայրածայր

Յաշխարհ ծանուցեալ
Ուխտաւոր զընալ
'Ի տօն եւ տաճար ,
Սհան ձեզ թողում
Ձայս մեծ տէրութիւն ,
Ջի արդարութեամբ
Վարեսջիք ըզսոյն ,
Կալարովք ձեզ սանձ

Զաշխարհիս Հնդկաց
Ես որպէս մեղայ՝
Ս. յնպէս քաւեցայց » :
Հուսկ ամենեցուն
Զիւր փեսայացուն
Կալիդաս կոչեալ՝
Խոր յառանձնութիւն ,

« Զոր ինչ եւ անձին ,
Թող ասէ անցյին ,
Կորիցէ 'ի սպառ
Յիշատակ հորին ,
Գրլխապարտ լիցի ,
Որ հէզ Սօնդիպի
Բընաւ 'ի բերան ,
Սանուլ ժպրհիցի » :

Աւասիկ քեզ գանձ ,
Եւ անշարժ կալուած ,
Հատանեմ զՈրիս ⁵⁰ ,
Բանդալ , Բնարիս » :
Իբրեւ ել արքայ ,
Իշխանք անտպայ ,
Զերտսան կալան

Տէրութեան նորա :

Ժնկ վրտանդաւոր .

Ձի աշխարհ հանուր

Մատնեցաւ գող ջիր ,

'ի սուր եւ 'ի հուր :

Իսկ վեհ Վ/ց ատեան

Ընդ այս անարժան

Արարս արջայի՛

Չայրացեալ ցասեան :

Վասն որոյ Վ. իշնու ³¹

Իբր գրոց հրոյ ,

Շարժեալ 'ի հիմանց

Չարհին Սոսերու ³² ,

Լեառն երազածոյ .

Ոյր նիստ արաստոյ

Պահանջէ գող ջիր ,

Իբր գնատոյ մերոյ :

Եւ 'ի բարձրաբերձ

Ոսկեձոյլ գահից ,

Ուր իշխէր Նաշմի

Գեղոյ եւ բաղդից ,

Յորտա ամպրոպաց

Չառաջեալ կոչեաց ,
« Զինչ այս քո , ապէ ,
Սեկարդ արարած :

Որ դօձ մահաթոյն

Գեղով վարվառուն՝

'ի կատար բաղդի

Պահեալ հաստատուն ,

Զեղծուն չարաչար

Զիմ ասն Սւաթար 33 ,

Կարդ տիեզերաց՝

Երջես վեր 'ի վայր :

Զիմ պարգեւ բարեաց ,

Չարաց պատուհաս ,

Յաղարտ հանելով

Յայդ հէք կալիդաս :

Ում փոխան պատժոց ,

Ճոխ անձրեւ դարդուց ,

Տեղացեր այսքան

Յայրըդ չարադործ :

Համայն աստուածոց

Հակառակ այս դործ ,

Սրժանի է միշտ՝

Սրդար վրիժուց .
Վասնորոյ 'նդ բարձու
Գահուդ 'ի Սումրու .
Խորխորատ կասեայ ³⁴

Լիցի զնդան քոյ ,
Իսկ վիրապուլա ³⁵
Իշխան Սյովդայ
Եղեռնագործիդ
Կարգեսցի 'ի մահ :
Չարն անապաշաւ
Կորիցէ չարեաւ .
Որ ընդդէմ շնորհաց
Կուսին կուրացաւ » :

Չայս խօսեցաւ բան
Սատուած մեր Խընամ ³⁶ ,
Եւ դամենն ասաց
Համադիցն ատեան .
Բոլոր գերդաստան
Տըխուր 'ի վարան ,
Հողւոց հանէաք ,
Մրմունջ հեծութեան :

Մինչ տեսաք ահա .

Գուհոյ Վիրապուլոյ ,
Շրպանեալ Սօնդիպի
Յորսորդ Անահայ ,
'ի մէջ արտասուաց
Վիրաց եւ վրշտաց
Նուիրեաց մեզ նոր
Առիթ հրճուանաց :

Բայց կնյս գրադարանեալ ,
Եւ 'ի գոճ ուխտեալ ,
Յամէն ուտեքէ՝
Գողայր ահահար ,
Աշխարհ բոխանդակ
Զինէր հակառակ ,
Մանաւանդ այս մեր
Ապերտխա ջաղաք :

Ճեպ առ նա գընամ ,
Ողջոյն սիրոյ ամամ .
Զերեան հայրենի
Սրտասուօք թանամ .
Եւ փոյթ ընդհետայն ,
Պատեալ 'ի սուան .
Փակեմ յարքունիս՝

Երբ 'ի խոր զնոյան :

Մի ըստ միտջէ

Պատմել հնար չէ .

Է՛ Էթէ խորհի ,

Եւ այն ըզքէն է :

Հանց յերկ էր , Սճա ,

Յոր ըստ դիպուածոց՝

Քրնացեալ տեսի ,

ՁՅբփննին՝ ափսնս :

Որ 'ի ձեռն տուեալ

Ձէտ սնդին գոհար ,

ԸզՎարագադիր ⁵⁷

Ձուխափ քո յետկար՝ ,

Թանայր արատաւօք ,

Սրբէր համբուրիւք

Ձաւուրց անցելոց

Նորոգէր մորմօք :

Երբ յողբոց հատեալ

Կուպտ թալկանայր

Լուռ հայէր զնովաւ՝

Եւ ըսքանչանայր :

Ձոտից կախ տուեալ ,

Կացի անդ երկար .
Մինչ լուայ , զի նա
Սկսաւ դարձեալ :

« Իմ կենաց կայան ,
Տարփանաց տապան ,
Միրոյ լ'երախտեաց
Սօս վանեաց նշան :
Կամ վեհ Տըբի դից ,
Որ խոյզ 'ի շամբից ,
Ստութեանց՝ ստոյգն
Առ , եւ գըրեաց մեզ :

Սղատիւ պարճան
Ահաւոր երդման ,
Եւ կրնիք ամուր
Ուխտից սրբութեան :
Առիւ պահեցից ,
Կենաց իմոց կից ,
Մինչ անեղափառ
Գթութիւնք երկնից ,

Ողորմելով ինձ՝
Գարձուսցեն առ իս ,
ԶԱրին բազմերախտ

Սիրական սրտիս » : —
Սսէր տակաւին ,
Թէ չէր աղախինն
Սզդ մատամբացի
Սրարեալ գինէն » :

« Դեռ գինէն խորհի
Զքնաղն աշխարհի ,
Զոյր խըրատ ազդոյ
Սպախտ սրարի » : —
Սճա Վանի , անսան .
Զի դեռ բան շատ կայ . —
Նա որ միանգամ
Հարանու թեան խօս տայ

Թէ եւ միշտ անսիրձ
Կացեալ իցէ կոյս ,
Եւ միշտ ցանկութեան
Շիջուցեալ ըզբոց ,
Օրէնք տակաւին ,
Թոյլ ո՛չ տան նմին ,
Պըսակ հարսանեաց
Կապել վերստին :
Երբեմն երջանիկ ,

Իսկ արդ թշուառ / կ
Նամի Սօնդիպի
'ի լայ մահաճիդ » :
« Դու Գեղ մարմնացեալ .
Կարնս իմանալ .
Թէ սրալէս եռաց
Յիս իղձ անժուժկալ :

Բայց դի՛նչ յաւելից
Զըղձից սլաամեւ զերդ .
Որ բուրբովին
Իղձ անմահից կո .
Ս.Մ յայլմէ եղևալ
Որալէս խելադար ,
Ս.Ռ ներքինին վեհ
Զայս արարի ճառ ,

« Զի՛նչ դառն այս քո դոյ
Զոր տաս ինձ 'ի տաժ .
Ողիս տեսութեան
Կուսին ապաժոյժ :
Յողոք խոնարհի
Վեհիդ առաջի ,
Ս.Ռաջնորդ ինձ օն

Լեր առ Սօնդիսլի :

Եւ յայնժամ ցուցից ,
Թէ զի կոխ ուից
Տայ խժական զայն
Սնտախա ծիսից :
Որ ըզկոյս անսորձ
Իբրեւ զչարագործ ,
Կեր կըրակի տան՝
Կամ կըրիցըն բոյծ » :

« Մի յանդուզն այդքան ,
Որք մեղմ ընթանան ,
Փութով 'ի կատար
Ուղւոյն ժաման տան :
Բոլոր Հնդկաստան ,
Կուսին է սատան ,
Բայց չազդէ վրսեմ
Խոհականութեանն » :

Արդ յանդդնու թիւն
Ո՛չ է արութիւն .
Եւ միշտ չար գործէ
Փոխանակ բարւոյն » :
« Գիտես զինչ է Հայն

Յաղեղն ապաստան .
Եւ այն բաց բարակ
Սեւոց յանդիման » : —

« Չգոյշ մի շշուկ ,
Հանցես կամ զաղմուկ .
Ս.յլ արի սիրով
Ս.ռ նա կանխեսցնիք » :
Յորժամ յարքունիա ,
Գրտի զարփենիա :
Ո՞ պատմել կարէ
Ս.զդուութիւն սրտիս :

Իբր այն՝ որ զական
Հատեալ յիւրում տան ,
Եւ դրտանիցէ
Գանձ անապական :
Զխանրդ առ խնդին
Ծափ տայ ու կայտուն ,
Նոյն ես խնդութիւն ,
Փոխեալ գլխովին ,

Յայլ յայլմէ եղայ ,
Եւ դից Հիմենայ
Զօն նուիրեցի ,

Յայտըս սուրբ նորա :
« Թուէր , Սօս Վանի . »
Ասաց Սօնդիպի .
Թէ սիրոյդ կարօտ
Մեռանիլ պիտի :

Այլ գոհութիւն չից .
Որ զանձուկ սրտիս
Լցին զթութեամբ
Յերախտիս , երկնից » :
« Հնամբ ինձ Անոյշ .
Թէ եւ անզգոյշ :
Մտանալ սիրոյն
'ի զէմսըդ զըրօշ ,

Յիմ անարգութիւն
Թո՛ղ զըեսցի զոյն .
Այլ ասան ո՛ր զեւ
Էր անադորոյն :
Որ մտեալ 'ի տուն
Մինչ էաքս 'ի քուն ,
Եւ զարիւն , հիւրոց
Արբոյց ծարաւոյն » :

Իրան զարմանաս

Թէ որ իմանաս, —
Թէ զիմորդ գուժկան
Զիմոյ կորըստեան,
Առ վիրապուլայ՝
Իշխան Ս. յովդայ .
Հասեալ 'ի վրբէժ
Բորբոքեաց ըզնա :

Որ կաղմեաց իսկոյն
Զայրընտիր զօրուն,
Ըշտապ անհնարին,
Ած ամենեցուն :
Զի ըզկալիդաս,
Ուր եւ հասուէհաս,
Կալեալ սպանցեն,
Յահ անսուակաց :

Ոյք յանկարծ մտին,
Ծանեան զեզկելին,
Եւ զոյդ ընդ աղճին՝
Գի տապաստ արկին :
Ըզքեզ յանկողին
Հանգուցին՝ վասն իմ,
Զիս այսրէն ամին

Իբր ՚ի տուն հօր իմ .

Ուրանօր ինձ հայր
Թող միայն աշխարհ .
Եւ ել աստանդիկ
Յերկիր ծայրածայր » :
« Այո՛ , եւ ըզքեզ
Ուխտեաց յողջակէս ,
Հայր անադորոյն
Ծընող սեւերէս » :

Մի՛ , սիրելի՛⁵⁸ Սօս ,
Այդպիսի զրոյց
Խօսեր զնմանէ՛
Ի զրդիւ զաւոցս » :
« Թուիս կոյս ազնիւ .
Հօր դընել պատիւ .
Որ զորդին ուխտեաց
Մատաղ կատաղեաց » :

« Մրասցէ քանի՛
Եւ կամք հաճիցի .
Տակաւին հայր է ,
Պատճառ պատուելի :
Ո՛ւր այն իմաստուն

Որ 'ի գիւտ լաւորոյն
Ծառն անարդիցէ
Թէպէտեւ փրշուն » :

Զամօթի հարայ
'Ի բանից նորա .
Եւ բիւր փոշիման
Գոչեցի մեղայ ,
Պարտ է զաւակաց
Զանուն ծընողաց
Առաւել յարգել՝
Քան ըզկեանս իւրեանց :

Բայց զինչ , սիրելի ,
Խորհիս 'ի սրտի .
Յաղագս հանդերձեալ
Մերում վիճակի :
Կացցո՞ւք միշտ այսպէս ,
Տխրութիւն յերես ,
Թ'ելցուք քաջութեամբ
Սիրոյն յասպարէզ :

« Աւուրս երանի .
Եթէ կարէի ,
Զայդ առնել , ասաց ,

Այսօր 'ի Հոռատի ։
Բայց կոյս զրպարտեալ
Եւ 'ի զոհ ուխտեալ
Մէն եւ թշուառիկ ։
Ողբամ աւատիկ » ։

Անք 'ի մատանի ։
Եւ ձեռն 'ի ծնօտի ։
'Նդարմացեալ եկաց
Իբր արձան աղի ։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԻ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԵՐԴՈՑ

1. Սովորութիւն է Հնգկայ այսպէս քաղէլ զծաղիկ :

2. Սագոսան տեսակ ինչ կարծրափայտ ծառոյ՝ յարմար առ ՚ի պէտս շինուածոց :

5. Միտ է թռչուն մարդախօս , մեծ իբրև զսարեակ մեր՝ կամ թեռ , սևափնտուր , կարմրակտուց , կարմրբարուն և աճիւնագոյն ՚ի լանջն : Ե զարդիս մինա մի առ Պարոն Պ . Յ . Սարդսեանց Ատենագորի Արարատեան ընկերութեան , որ այնքան վճիտ խօսի հնդկարէն , մինչ պատրել նաև զհանապազօրդեան այցելուս նորա :

4. Համբարուք՝ կէս կոյս և կէս ձուկն առ սաղելեալ կենդանիք՝ փողարք դից ծովու , համբաւին քաղցրութեամբ երգոց թմրացուցնել զմարդիկ և գիշտուել :

5. Քարբի աչք թխնաւորել զմալ
դիկ համբուեալ առ հնովք՝ զսրդիս
ընդ առասպելս դրի :

6. Թագուհի կամ գծիոյ :

7. Հայր արարչութեան Բրմհա՝ ՚ի
ՊԱՏՄԱԿԻՊԻԱ կամ ՚ի շուշան արար-
չութեան երեւցաւ բազմեալ ՚ի ջրշու-
շան կամ նունաֆար :

8. կամ, ՚ի հայու մա կամք, կայան
սիրոյ՝ կամ նոյն ինքն սէր, որդի Մայայ
կամ Նիսիոյ, որ և Պաթոս ըստ Ե-
գիպտացւոյ, ամուսնացաւ ընդ Ռօս
նեայ կամ գծութեան : Սրտակից բա-
րեկամ եղև Ասամնտայ կամ զարնան,
նկարի երիտասարդ գեղեցիկ զմայլեալ
՚ի խօսս ընդ մօր և կնոջ իւրոյ : Տեղի
բնակութեան նորա՝ Ագրա և դաշտա-
րոյ Մաթուրայ, Աղեղն նորա եղէգն
շաքարի, շուրջ զորով սրբ մեղուաց,
և հնգեքին նեաք նորա փոխանակ սը-
լաքաց ո. նին զհնգեսին ծաղկունս
հնգկաց՝ սրոց զօրութիւն է մարմաջե-
ցուցանել և ջեռուցանել, ընտիր քան

զկուսիտոնին Յունաց : կոչի և Գիտոն-
 դողցես հայերէն , որ անդրադարձ ա-
 ուողանու թեամբ լինի Կոմիդ . յորմէ
 միւս ևս նշան դողու թեան Յունաց և
 մայրու թեան լեզուի մերոյ : Մահադէշ
 խառնի ընդ Պարտաւէտայ , մեկնի ՚ի
 Քուշիդոնիտայ (յաշխարհ Քուշանաց)
 մինչ Պարտաւէի մնայ ՚ի Ղուր : Աստուածք
 միջնորդ անկանին , Սիւղ ոչ զիջանի ,
 Կոճ խոցէ զնա , և ՚ի բարկութենէ ա-
 շաց նորա յաճիւն փոխարկի : Պարտաւէի
 երևի նմա ՚ի Կոճալանայ , այսինքն (յօ-
 թեան կամ ՚ի կայան Սիրոյ .) ուր բար-
 կացեալն Սիւ խոստանայ Ռօպնէտայ զմի-
 աւորութիւն ընդ Կոճայ ՚ի մերստին
 ճննդեան նորա ՚ի սերունդս Քրիշնայ ,
 որ ճնաւ ՚ի ձկանէ :

Գ . Բէթսի այն է նունու Քար . զոր
 Չինացիք պէթսի կամ պէթէի կոչեն ,
 է բոյս որ բուսանի ՚ի ջուր . բուն նո-
 րա սպիտակ ՚ի ներքուստ , այլ կարմը-
 րանայ արտաքուստ և արձակէ բա-
 զում ստա : Ասն Չինացիք թէ այն

բոյս ունի զգօրութիւն կակղացուցանել,
լայ զպղինձ, զոր հայրն Քօնթի հաս-
տատէ փորձիւ : Աւիստրհագիւ . Ատիս
Հ . Դ . 192 :

10 . Հոռատի , Դիլլի կամ Էահճհանա-
պատ . տե՛ս ծան . Բ . 15 :

11 . Պողիբոթրա ըստ հնչման Յու-
նայ , ալ տիրապէս 'ի լեզու Սանսկրիտ
Պատալիպուտրա հնչի , և է յԱզրա .
տե՛ս Պարս . Հնդկայ :

12 . Սակինա անուն թագաւորի և
հարստութեան Արևորդեաց 'ի Հընդ-
կատան :

13 . Զմնա դեռ ստէպ յիշատակեալ
'ի պատմութեան Հնդկաց , որ 'ի ներ-
քոյ Էահճհանապատայ և Ակպարապա-
տայ 'ի հիււստոյ արև մտից գալով խառ-
նի 'ի զնգա գետ : Քրիշնայ ընդ հով-
ուուհեաց լուանիլ յայս գետ՝ հռչակա-
ւոր է յոյժ . զորոյ յիշատակն տարեաց
'ի տարի աշխարհախուճք հանդիսիւ
կատարեն . որ կոչի Զաւրա :

14 . Ի գալ Սիպայ առ Պարսպաթի

անիւ աջայ կառաց նորա՝ արեգակն , և
անիւ ձախայ՝ լուսին , փոխանակ սևե-
ռաց Բրահմի անո՛ր և Ռիշի՛ր : լիսեռն ան-
ռոց նորա՝ տարածութիւն յարևելից
յարևմուտս , ծով՝ ՚ի բաղմոց փափ-
կութեան նորա , և շորեքին Վիտքն՝
երիվարք : Սարաստատի շունչանուն , և
մտրակ երեքտառեանն հմայ : Ատտեղք՝
զարդարանք նորա , Սոմերա՝ տեղի աղե-
ղան նորա , և վիշապն Շեսանակ՝ ՚ի լար
աղեղան նորա : Վիշնու աշտէն նեախց
նորա , Գնգայ և այլ գեատրայ՝ կարա-
տեւք՝ և Բրհմ կառավար , որ այնքան
սաստկութեամբ փարեաց , մինչ կով եր-
կրի ոչ կարաց կալ ծանրութեան նորա :
Կամարէլու կամ սեր՝ յանձն առ զծան-
րութեանն : Երկնային Ռիշի՛ր և Այ-
տարայ՝ երգեն նմա զերգ նոր , և ասեն
Այա՛ , Այա՛ : Պարպաթի շկարացեալ ժու-
ժալ բաժանհան նորա՝ յական թօթա-
փել զայ միանայ ընդ նմա : —

15. Քրիշնա լուղայ տե՛ա ծան . 14. Գ՛

16. Մ՛մ , ամբ , ամբա , նղզուկ , է

պտուղ Հնդկաց, նշածե հրագոյն և
ամենահամ:

17. Ռափուեն, թող զամբարշտու-
թիւն իւր ընդդէմ Ռամայ՝ գաղտնի
հնարիւք ընդ իւրե նուածեաց և զա-
մենայն դիտ և զգիւցազունս Հնդկաց.
զորս և աշխատեցուցանէր ՚ի գործ ըս-
տորին պաշտաման իւրոյ: Ինդրս էր
նմա պոսկաբար ՚ի ծաղկանց. Ագնի՝
կամ հաւք՝ խահաբար. Սուրթա՝ Արև,
լոյս նմա մեծ ՚ի առնջեան. Չանդրս,
լուսին՝ ՚ի գիշերի. Վարունա՝ Զօհիր.
Կուշիրա՝ գանձապետ. Նասագրահա՝
(կամ շրջան մալորակաց) սանդուխք
վերելից նորա. Բրահա էր քարոզ զա-
ռաջեալ նորա. Կանդերուս կամ Մահա-
դէվ սասիրիչ նորա. Վիշնու՝ կաքաւիչ
նորա. Վահուս՝ աւելածու տան նորա.
Չոմ՝ լուացարար նորա, Բոգոսանի՝
կամ Սանդի՝ սանդու որդւոյ նորա,
խակ Լաշի եւ Սարասոսադի՝ նաժիշտք
կնոջ նորա:

18. Կուճիլա կամ Սաի, կին Ռա-

մայ՝ զոր Ռափուէն շողեալ տարաւ 'ի Սեւան կղզի :

19. Աստուծոյ կամ ձիազոհն . ոչ ումէք էք տուեալ կատարել՝ եթէ ոչ ամենայազթ արքայից Հնդկաց : Ծէս Սկիւթացի և հին յոյժ՝ քան զՀինդ : Որ 100 ձի զոհէք՝ հաւասարէք Վնդրայ , բայց նորա գործ էք գողանալ զզոհեալն :

20. Սոբաջ Բիւի նշանակէ զԱրեւադուխտ կամ զդուստրն Արեգականն

21. Լաշի Ատուածունի գեղեցկութեան և բազդի պարայածեալ 'ի նուսուֆար , պաշտպանունի Ապլիդասայ :

22. Տասաս կամ ճգնութիւն . բաւական համարի զհամբերողն զից գերագոյն ամբառնալ . լիցն ոք ինչպիսի ոք և իցէ :

23. Եկեալ էք մայքաքաղաք Թաղաւորու թեան Բրեւատանի , ուր մինչև ցայսօր չեք գրամ գրոշմեալ , այլ թէ ոսկի և թէ արծաթ յաղիւս ձուլեալ տանին 'ի գանձ արքունի :

24. Ռաբիտ որ կոչի վրէժն , և Իս-
Տասուր , անտանելի ճգնութեամբ ըն-
կալաւ 'ի Մահադէվայ զօրութիւն յա-
ճիւն հասելոյ յ' հողիցէ զաջ իւր , և
Երբև եգիտ զայն շնորհ , զառաջին
փորձ փորձել կամեցաւ 'ի վերայ Բա-
րեքարին , որ փախեալ յառաջոյնորա ,
և և աճապարեալ թաքեալ 'ի սրտուղն
կոչեցեալ Տանդարտեպոս , զհետ հաս ա-
սիւրաան , հարց ցմշակն , որ երկուցեալ
'ի բանիւ պատմելոյն , մատամբացի
ցոյց զնա նմա : Վրէժն յօգնութիւն
հասանէ նմա 'ի կերպարանս աղջիկ Բը-
րահմանի , ձգէ զՍկայն զհետ իւր , և
'ի կատարել Մանդրա պաշտամանն՝ ըզ-
ձեռն յիւր գլուխ մատուցեալ (զի այն-
պէս կատարի գործն .) յաճիւն դատ-
եալ ոչնչանայ : Իսկ Սիտ վրէժինդիր
մատնութեան մշակին՝ կամի թափել
զձեռսն 'ի մատանց անտի : Աին նորա
աղերսն զՍիտ թողու զնա , և փոխա-
նակ ուխտէ հատանել զերկուս 'ի մա-
տանց ամենայն աղջիկ սերնդոց իւրոց ,

որք կան մինչև ցոյսօր 'ի Սկիզբ և Գիտնհալի . կոչեցեալ Սնիտու Վնիու-
այսինքն Բերդ երեւոգործ :

25. Կուլին ասի ծայրագոյն դաս
Բրահմանայ : որ աղնուացուցանի զա-
մենայն արիւն . ընդ որ և Խառնակի
ըստ սնտի կարծեաց Հնդկաց :

26. ՀՅԻ մակդիր գրեթէ ամենայն
չաստուածոց Հնդկաց' է Հայ բառ :

27. Անուն աղծի կամ սեղեխին
Կալիդասայ :

28. Ասորք են չարողիք կամ Արհ
մընիք առ Հնդիկս . իսկ Սորք' բարի
ողիք , քաջք , Որմզդիք :

29. Բադուա անուն Մահադիւլոց
կամ Սիւլ չաստուածոց . ուխտ Սուբա-
լայ առնում 'ի վարուց անտի Պան-
դուայ Լուսնորդւոց . որ իբրև տնիծաւ
մեռանիլ եթէ 'ի կին մերձեցայցէ , և ար-
զնգեանն կանայս իւր զեղծութեան
Բրահմանայ . յորոց ծնան Յուդիչար'
Արջուն , Բիմ' , Նաբուլ և Մահադե :
Այս աստ չարքան զամենայն աստ :

Կրեթէ զգրանալով կայ և մնայ 'ի հա-
'ստու աշխարհին՝ մինչև ցայսօր ժա-
մանակի :

30. Քրիս կամ Քրիսա, և Բանդա-
լայ 'սահանդք են 'ի հարաւոյ արևելից
աշխարհին Հնդկաց . իսկ Բնարիս է
Հնդկաց , սր ինչ Աբարատ Հայոց ,
Հռովմ՝ Լատինացւոց , Աբուսաղէմ՝
Հրէից , և Մաքքա՝ Մահմետականաց ,
աղօթարան և ստեան ամենայն ազգին :

31. Վիշնու երկրորդ անձն Հնդկիկ
երարդաց , ծնեալ 'ի Բրահմայ , սր
տասն անգամ մարմին եղեալ՝ եւ 'ի
յերկրի երևեցաւ ընդ զանազան կեր-
պարանօք :

32. Սոմերու , այն է Մերու , տնս
Տան . 13. Բ. և Պատմ . Հնդկաց՝ էջ 5 :

33. Տասն Աստիար , տասն անգամ
մարմնեղութիւն Վիշնայ 'ի պէտպէս
կերպարանս մարդոյ , առիւծոյ , թղկի ,
վեշապի , կսկորդիլասի , Քրիշնայ , ձը-
կան , և այլն :

34. Կասի է Բնարիս քաղաք . ուր

էր տաճար մեծակառոյց կառոյս , զոր
Ալամգիր թաղաւոր կործանեաց , եւ
այժմ 'ի բերան խորխորասի մկամ
միրապի կատարեն զպաշտօն նորա
ուխտաւորք Հնդկաց :

35 . Վրիպուլայ քեռի էր Սօնգիտ
եայ :

36 . Վիշնու խնամատար ասի աշ-
խարհի :

37 . ՎԱՐԱԶԱԳԻՐ յետկար 'ի
նշան ահաւորագոյն ուխտի՝ տուեալ
լինէր իրերաց առ նախնեօք Հայոց եւ
Պարսից : Ազ կ'ըբէլ և տալ , էր նշան
մեծի երդման :

38 . Խնայելով 'ի Գրիշս մերոյ դա-
բու՝ աղաչեմ միայն միտ դնել անտեղի
հայրանարդու թեանց ոմանց Յայսմա-
ւուրս մեր :

ՍՕՍՄԵԻ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԴՐՈՒ ԱԳ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ԵՐԳՈՅ

'Ի հոգոց Սօնդիպեոյ խորհուրդք
 Հնորհաց, հարց զՀայաստանեաց, Սօ-
 սոյ խնդու թեամբ պատասխանել, հան-
 գիտութիւն տկանաւոր վայրաց նորա
 և աշխարհին Հնդկաց, Հայկաց հրա-
 շարհնահատակութիւնքն, — Շամիրա-
 մոյ և Աբայի պատերազմին նկարա-
 գիր, — Վիշապաց գերութիւն 'ի
 Հայս, — Ստորագրութիւն ճանապար-
 հին առ Հայս : Չու, եւ հասումն,
 Վարդավառին տօն, Սօնդիպեոյ ընդ-
 օրիորդաց Հայոց 'ի դաշտին ծաղկա-
 քաղութիւն, Սուբաջայ յանկարծ 'ի
 վերայ դալ, յափշտակել զնա, և կա-
 տաղաբար զոնել կռոյ Վահագնի,
 Խտափղք 'ի սիրտ Ասողկան, սննձնա-
 մատոց նուէր և Սիրոյ ձգել զվարա-
 գոյրն 'ի վերջ :

ՍՕՍ ԵՒ ՍՕՆԴԻՊԻ

ԵՐԳ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ի ՄԷՋ ամենայն
 Վշտաց բընութեան
 Որպէս հող յատուկ
 Է որդւոց մարդկան ,
 Նոյնպէս եւ ճարտար
 Կրթեալ ըղհանճար ,
 Եւ առնէ ըղնա
 Բիւր հընարից հայր :

Սոյն եւ Սօնդիպի
 Սոյզ յալիս սրտի ,
 Նոր հանճարեաց ինձ
 Յաջողուած լաղղի ,
 Զի ըղղաստացեալ
 Բան առիս արար

«Ոճա , խորհէի միշտ՝
Թէ քանի արդար

Չիցէ միտ քանիս ,
Թէ խնդրեն աստ միշտ
Իմաստունք՝ զհանգիստ ,
Յիմարք՝ զհայրենիս :
Յորժամ կոյր կըրօն
Պայմանէ մարդոյն
Սըրհինդ ՝ ի սահման
Ընթացից իւրում :

Հօր տուն մանաւանդ
Երբ դստեր է քանդ ,
Տի՛նա գերեզման
Զաղիր եւ զարդանդ ,
Չիցէ յաւիտեան
Վասն իմ Հնդկաստան , —
Բայց քոյ որպիսի
Ս. շխարհ ՀԱՅԱՍՏԱՆ յ :

Որպէս աչացուն
Ոսանու ՝ ի կայթիւն ,
Եթէ խոստանաս
Ս. չաց տեսութիւն :

Կամ նաևուն 'ի ծով
Յրփելոյ հողմով
Թէ ցուցանէր ոք
Հանգիստ ապահով ,

Չիմրդ հողմահար
Նաւազնին որեար ,
Չիւր երախտագէտ
Ոգի դուրս ամայր ,
Նոյն եւ վեր 'ի վայր
Ոստեայ բերկրացեալ
Երբ զերջանկութիւն
Գլտի , եւ Հօր տուն :

Վասն որոյ զքնար
Նախահարց առեալ
Սյապէս ըսկսայ
Տաղել զիմ Աշխարհ ,
« ԶԱՇԽԱՐՀԷՍ ՀԱՅՈ՞Յ
Առնես հարցութորձ ,
Որ ստեղծարան
Է ազգաց հանուրց :

Որոյ մայրաբար
Կաթնասուն եղեալ

Կրօնից եւ կենաց
Յոյց ըզճանապարհ, —
Ուր ոչ Տանասար 2
Ծաղկեաց նուսոֆար,
Յօրօրել 'ի քուսն
Զաստուած անկատար 2

Ա.Մ ԱՄԵՆԱԿԱԼ

'ի Հայո խոնարհեալ
Անդ բանիւ իւրով
Կատարեաց դաշխարհ,
Ուր անկեալ զԱդին,
Վայր երանածին .
Եւ եղ 'ի նրմա
Ըզմարդն առաջին 2

Հայոց հաւասար,

Ոչ է քո Հարդուար 3 .
Ուստի Գանդէս մեծն,
Իջանէ 'ի վայր 2
Որ առ իսկ ակամբ՝
Պրղծի դարչութեամբ .
Մարդագոն գիշոց
Ողողեալ արեամբ 2

Այլ բըղխի Նիրաա
Յորդ Ափերահատ ⁴ ,
Պարտիզէ պըտղովք
Զանջուրն անապատ :
Ծոցէ եւ զՄտփեր ⁵
Ի դիրդ սիրալիր ,
Ուստի եւ ծնանի ,
Մեզ ոսկին ընտիր :

Ո՛չ եւ Հիմաւանդ ⁶
Քո դից դարաւանդ ,
Որ արադահոս
Վըտակէ զՆնդոս ⁷
Գետ հինդ առաջեան
'Նդ որ Եգիպտական
Մոյծ զօր 'ի տէգ իւր ,
Քեզ բարոյս մարդկան :

Այլ իբրեւ զալիս
Փրփրացեալ Տիգրիս ,
Խոր հերձակոտոր
Առնէ զԱտորիս ,
Ընդ որ Տիտանեան ⁸
Անց 'ի Հայս Քաղղեսոյն

Ձինքն աստուած հանեալ
'ի վառն ուրուական :

Դրոշմել արեամբ հարց
Յողի դաւակաց ,
Թէ ի՛նչ ինքն իցէ ,
Արարիչն աստուած :
Կենդանի էր Նոյ
Մեր վերջին Մընու ,⁹
Որ դաստուածաբառ
Դեռ խօսէր լեզու :

Մա կոչէ ըզՀայի
Նախկին Նահատակ ,
Եւ կարդայ յունկան ,
Ճառ աշսօրինակ :
« Ո՞ր է՞ն հարց իմոց
'ի հեղեղաց Զուրց ,
Ձիս արդարութեան
Քարոզ ապրեցոյց :

Եւ զկատար Մասեաց ,
Ընարեաց 'ի լերանց .
Հրաշարան իւրոց
Մեծ ըսքանչեւեաց :

Աստ յարեալ սևղան
Բարեպաշտութեան ,
Եւ յողջակէղ իւր
Հաշտեաց զՆհովայն :

Որ յամպս եղ նըշան
Սրբոյ հաշտութեան
Ինքն էջ յայս խոնարհ
Գաշտ Արարատեան
Ո՛չ միայն օրհնել
Ըզհերկ եւ հունձ մեր ,
Ս.յլ եւ ԶԻՆՔԸՆ մեզ՝
Տէր ծանուցանել :

Արդ ԲԷԼ յախորտայ
Որսորդն անթայ ,
Ընգգէմ Աստուծոյ
Եւ երկրի նորա :
Ա՛ռ ընդ քեզ որդեակ ,
Զարին Արմենակ .
Մարտիս հաւատոյ
Մատիւր նահատակ : »

Նահապետն ասաց .
Նահատակն եռաց ,

Եւ զօր յԱղին ծով
Կողմ անապարեաց ,
Անդ էր տեսանել ,
Զօրուն այրընախիր .
Զի առեալ եւ գայր
Կատաղութեամբ՝ Բէլ ,

Գլուխ երկաթի
Բարձքըն պրղնձի ,
Զէնք եւ դրահք իւր
Համակ պողուատի :
Այլ երեքթեւեան
Արուոյս աղեղան ,
Թանի անցեալ ընդ մէջ
Կորոյս ըզճաղղեայն :

Ընդդէմ թշնամւոյն
Կանգնեաց յաղթութիւն ,
Երբ գլուխն առ ետ
Ներբովդայ ¹⁰ մերում ,
'ի տես կանանւոյն .
Ո՛չ յայպ անկելոյն ,
Այլ սոսկ 'ի կաղղոյն
Կրօնիս մերում :

Եւ մեծահանդէս

Թաղման լցեալ ծէս ,

Սնուանէ զՔաջին

Գիրք՝ Գերեզմանք՝ մեզ :

Տեսանես Սէր իմ ,

Ձայս մեր առաջին

Գործ պատերազմի

Ձի մեղմ , զի վսեմ :

Այս է աւասիկ

Սպացոյց հերիք ,

Բնութեան եւ բարուց

Քաջագործ Հայոց :

Որով գերազանց

Բաղմի գեր ազանց

Հայն ոսկեղենիկ

Սղղաց անդրանիկ :

Բան ըստ գիշախանձ

Ձեր Ուրուականաց

Որ լափ լիղելով

Ձարիւն թշնամեաց ,

Ձայն ոճիր չարեաց

Նրկարեն աչաց՝

Ընդ որ եւ սարսին
Դըժնիք կատաղեաց :

Հայեաց 'ի Բուրգա
Քոյ տասնաբաղկեաց ,
Եւ սն հաւասար
Փառահեղ Նանեաց ¹¹ :

Հայեաց 'ի կալի ¹²

Ճիւնդ **Ս**տակալի ,
Եւ 'ի շար դիւտոցն
'ի պարանոցի :

Կամ 'ի Պարզաթի ¹³

Եւ Սարաւոււնաթի ¹⁴ ,

Կուժիլա ¹⁵ , Կուլնիթի ¹⁶ ,

Ռօանի ¹⁷ , եւ Սըտի ¹⁸ ,

Եւ կանանք իցեն

Սյսպիսի դժխեմ

Սնուրջք երազոց

Աատուծոց ընդդէմ :

Որք զաշխարհ Հնդկաց

Քամեցին յարեանց

Լոկ վասըն լկաթի

Յանկութեանց իւրեանց ,

Այլ գու եկ Սէր խմ ,
Մուտ 'ի վէպ Ազգին
Եւ ընդ կանայս մեր
Հրաշանանս , գիտեմ ,

Պարծանք Հայուհեաց
Հիմնին յաւէտ յայս ,
Զի շառնեն ընդդէմ
Պատուոյ եւ փառաց ,
Ո՞ երբէք մղեաց
Պատերազմ 'ի Հայս ,
Սու պաշտպանութիւն
Սրբու թեան կանանց :

Կարծես , Կրմաւօն , ¹⁹

Քո բարձր հաւարուն .

Ուր Սուհկայ ²⁰ խօսի ,

Զխուժադուժ լեզուն ,

Եւ Բրըմպուտրա , ²¹

Զաշխարհ Կամրուպայ . ²²

Լուացեալ համակ

'ի ծով անդր ամայ :

Լերին Բիւրակնեաց

Սերում հանդէտ դայ ,

Որ դադենահուն
Սմայ 'ի Պոնդոս ,
Փիտոմիս , կամ Նորոխ 23
Գետ ամենաճոխ
Որ 'ի խոյս ոսկիս ,
Հռչակէ զՎոզքիս :

Եւ զի՛նչ , Սրիկենի .
Վասըն Գեհոմիսի 24 .
Որ յանուէն կոչեալ
Երաստայ մեծի
Կիսէ զՍ. յրարատ
Ըզգաշտ արդաւանդ ,
Մըտայ եւ մարմնոյ
Շտեմարան առատ :

Չի որ աստ՝ դանձու ,
Սնդ վասըն զեղոյ
Պատերազմ մղեաց
Քօթար 25 ֆազդէոյ .
Ուր անկաւ Սրայ .
Ս. յլ կոծ Նուարդայ 26
Թէ ոչ փոյթ 'ի կեանս
Վերածէր ըզնս :

Պատանիք Հայոց
Հրդեհեալք 'ի բոց
Եփդուին դոգջիր ,
Զաշխարհ անդնդոց :
Գղրղի՛ն դժոխք .
Դողան վախ ու ոխք ,
Զոմ²⁷ խըրոխտ սլակչի
Պատանձին Գրո՛ղք :

Մինչ վերայարոյց
Երեւեալ իւրոց
Սրայն , եւ ասաց .
Հերիք՝ քանք Հայոց :
Ո՛ր 'ի ձոր Մասեաց
Վիշապունք Մարաց
Անուշաւ հանդերձ՝
Թագուհեաւ իւրեանց :

Զոր դերի վարեաց
Տիգրան Հայկադանց ,
Եւ վիշապ 'ի վառն
Յաղթո՛ւթեան՝ վարսեաց ,
Յորոց կընասէր
Աստասլատոյին եւ ,

Եւ Ջուղա ըստեղծ
Լեզու կործ եւ կեռ :

Բայց ոյք ըզԳողթան
Գինեւէտ կալան ,
Ձոկ 28 պահեալ բարբառ ,
Ձոկ անուանեցան :
Որ մեզ Սչդահակ ,
Ըստ Պարսից՝ Ձոհակ
Գիւական գործոց
Գիւթ եւ հեղինակ :

Յորմէ նախաթոռ
Եւ անեղազօր
Պետութիւն Մարաց 29
Ծաղկեաց 'ի Շարուր :
Յէ քո կալասա 30 .
Ընդ ժայռ Տիբեթայ ,
Ուստի քարավազ
Գըլգըլայ Գընդա :

Թէ ոչ բուն բառ հայ .
Ս.յն է քարասահ ,
Դ ասհից առեալ ,
Մերոյս Երասխայ .

Կամ զօղածոյ այն ,
Յաղթ Կովուէն Բերան ,
Ուստ մողք Մուղային ⁵¹
Գըլխիկոր դարձան :

Թէ ոչ մեր Կապան
Որ ձրդի երկայն :
'ի դահէ Գողթնեաց
Մինչ գաս 'ի Մուղան ⁵² ,
Ուր ամայ 'ի բաց
Սահան ջուրոյ բազմաց ,
Իբր անդամանդի
Կամուրջ կամարած :

Բիւր չափ բարձր եւ լայն .
Ընդ որ կարաւան
Ողջոյն մի զօրաց
Սնթաց զնան ու գան :
Ո՞ր այն արաստոյ
Լեառն քո Մերու ⁵³ :
Տաճար կարդացեալ
Լուսնին Սրեւոյ :

Թէ ոչ մեր հուժկու
Լեառն Մարաթու ,

Ուր Սեւմ բնակեցաւ
Եւ կոյս Գիշերոյ :
Տեսեր դժխոյ կոյս ,
Զի Աշխարհ Հայոց
Զէ մտացածին
Սահման երազոց .

Այլ թէ ըստ Գրոց ,
Թ'աւանդից ծերոց ,
Գժխոյ դրբախտաց
Է կիսագնտոյս » :
Յայս վայր Սարոնաք ,
Որ դուշ բովանդակ ,
Երգոց Հայրենեաց
Մըղէր հրպատակ ,

Աչօք անմահից ,
Ակնարկեալ առ իս ,
« Գիտեմ , ասէ Սճա ,
Որ արդար խօսիս ,
Զի երկիր բարի ,
Զաղդ բարի պատէ .
Եւ ժողովուրդ զիւր
Քաղցր եւ քաջազօր » :

Քայց դի եւ 'ի մէջ
Կից՝ մշտանէ յէճ .
Եւ հազորդ բարւոյն
Գայ միշտ չարութիւն ,
Թո՛ղ զարդիս դու ինձ ,
Զհին՝ աւուրց անցից
Երբին 'ի շքեղ
Եւս՝ ածել հանգէս :

Եւ միայն սասն .

Թէ անդ դիմորդ կայ ,
Զարմ Նահատակին
Հաւատոյ՝ Հայկայ :
Զի պանդուխտք Պարսից
Վանդ պատմեցին ինձ ,
« ՀԱՅՆ Թէ ՄԻԱՌԱՆ ,
Վայ է նաեւ 'ից » :

« Երնորն Եւնի՞թքեղ ,
Որ ըստիպես զիս ,
Ի ճառ զուարճարար
Կացութեան Ազգիս :
Որ 'ի մէջ Ազգաց՝
Նախ ծանեաւ զԱՍՏՈՒԱՄ .

Եւ կամք 'ի կանուցն
Մաքուրն առ կենաց ,
Նա Հայր³⁴ հրնարից
ի յաւիտենից .
Գրտակ առաջին
Ղերին իմաստից :
Նա քանջ առաջին ,
Քանջ կայ տակաւին ,
Եւ պերճ 'ի պայծառ
Ճառագայթ բանին :

Թողում զՆդիպատա
Յիւր հաստանեղոյս
Փըքալ 'ի բրդեայ³⁵
Նիրիմք մեռելոց .
Որք յարտաքուստ ահ ,
Եւ 'ի ներքուստ՝ մահ ,
Գիղուն 'ի դսրով
Սրքայից նորա :

Դեռ Որսիրական³⁶
Մեր դըսրոց ուսման ,
Որ ժամանակին
Զափ եղ եւ սահման ,

Վերադայն նոցին ,
Սմբատնայ յերկին
Ըղշուք պարծանայ 3
Գիտութեան Ազգին :

Յարուեստարան մեծ
Հայեաց կորճէից ,
Ուր կորճ ³⁷ մեր նախնի
Գաս ետ Հըսկայից ,
Ի բարս եւ 'ի բուն
Տարերաց համբուն ,
Եւ յիրար գաղանի
Համակըրութիւն :

Յաշխարհին Մոկաց 38
Վարժարան հայեաց .
Որ անուն եւ թիւ
Կարգաց Աստեղաց :
Քեզ նանէական
Մեր այն դարաստան ,
Նախկինն յաշխարհի
Տայ բժըշկարան :

Օն թէ մանաւանդ
Գաս 'ի Զարեւանդ 39 ,

Տեսանես զոր նախ՝
Զարեւ ուսոյց անդ ,
Եւ 'ի Սարատաշա ⁴⁰
Ուր վեհ Չըրադաշա
Հըրոյն Առաջնոյ
Հողւոյն արար աշա :

Բայց զի միտք մարդկան ,
Յետ թշուառն անկման
Հաստատուն կացին
'ի չարին խընամ ,
Միութիւն նորուն
Է սոսկ գծաութիւն ,
Թող բանիս վըկայ՝
Լիցի Բարեչոն :

Ո՛ր թէ Հայն միայն
Կաց անմիաբան ,
Գործ կատարեաց մեծ ,
Սրարչին արժան :
Բայց թէ համարուն
Իցէ յօդ սիրոյն ,
Հայենաց 'ի նորա
ՄԻԱԲԱՆ ԿԸՐՕՆ :

Հայր մայր աշխարհի ,
Իրաւամբ կոչի .
Որ խքնամ տարեալ
Սողաց՝ եւ տանի :
Այնքան առաւել ,
Գայ յօտարին սէր ,
Մինչ հոմ թուել քեզ ,
Հայն եւ հիւրասէր :

Մնց ընդ Ղարլանքու ,
Յայն բըլուր ընծու ,
Որ ընդ Պարս ու Հայս
Սահման արաստոյ
Գաս 'ի Միանայ⁴¹
Գաշտ կիսալուսնեայ .
Ուր գատորն Բայգամ⁴²
Լոյց Արամաղղայ :

Ուր նախ Ալեւան⁴³ ,
Յամալոց բարձրութեան ,
Սիւզ ընդ յառաջէ
Քոյոյ գալթտեան ,
Եւ ապա Սէէնդ⁴⁴
Լեւոնըն ծաղկաւէտ

Տացուք Կուժեան
Զուխարս գոհուժեան ,
Որ յայս ժողովոյ
Փրկեաց զՀայաստան ,

Թէ ընդ դաշտ Շարուր
Գաս 'ի ծաղկոյ ձոր ,
Արծաթին դետակ
Քո գլխէ յայգոր :
Եւ հարսունք հընձոյ
Ուրոյն 'ի գողնոյ ,
Բերեն պատարագ
Զընտիրս 'ի բերոյ :

Բանայ Սաղարակ ⁴⁶
Զիւր սարին դարակ ,
Եւ արբանեկէ
Զանոյշն օշարակ :
'Ի ձախմէ Մասիս
Յաջմէ՝ Գառնին մեծ ,
Ընդ երկայնութիւն
Ծաւալին դաշտիս :

Ուստի Սքմաւիր
Նախ դայ 'ի տեսիլ ,

Թագաւորանիստ
Ազգիս փառալիր » : —
« Սճա Վանի », հերիք,
Զի քաղին ողիք .
Ազգ քս Ազգ իմ է ,
Երկիր՝ հայրենիք :

Զի ուր մահացուն ,
Որ զարքայութիւն
Բաց ինքեան տեսեալ
Եւ չեմուտ 'ի նոյն ,
Փութմա Սիրելի .
Ասաց Սօնդիպի .
Զի աւասիկ կամ ,
Որ ուր երթաա , զամ » :

Յայնժամ չու կազմեալ
Սարեմ զանդրուար ,
Եւ զերես թեքեմ
Գէպ Հայոց յաշխարհ :
Ուր իբրեւ յուսամ ,
Նորոգ ցնծութեան
Յետ այսքան վշտաց
Կապել ծիածան :

Սւնդ անկայուն
Մարդկային յուսոյն՝
Որ 'ի վախճանի
Տարեւոր ուղւոյն՝,
Որպէս նաւ բարձեալ
Մեծագանձ վաճառ
Յայս նաւահանգիստ՝
Սուղաւ չարաչար :

Զի մինչ 'ի տօնիս
Ելանէր Հուրիս
Ընդ Օրիորդաց՝
Հայոց աշխարհիս ,
Ծաղկունս հաւաքել ,
Փունջ 'ի փունջ կապել ,
Եւ դից Վահունեաց՝
Զուլամբ՝ արկանել :

Սուրաջ Հինդ Ռաջայն ,
Որ 'ի Հոռեանս ⁴⁷ տան ,
Սղգայնոյ՝ իւրում՝ ,
Նըստէր 'ի դարանս ,
Մուտ զանխըլարար
Սիրուհեացն 'ի պար ,

Որպէս գայլ 'ի հօտ
Գառանց ծաղկարօտ ,

Չիւր յախրչտակեաց
Դասրիկ դեռահաս ,
Եւ անգուժ ձեռօք
Վահագնին ձօնեաց :
ՉՔՆԱՂԴ 'ի կանայս ,
Ահա այս իմ լաց .
Եւ այս իմ առիժ
Աղու արտասուեաց » :

Իբրեւ Սօս Վանեան
Յայս կնքեաց զիւր բան ,
Եռանց հուր թաքուն
Յերակս Սասղըկան :
Չի զՍօս տեսանել
Եւ ոչ կղկաթել ,
Դիցուհեաց անգամ
Հընարին բան չէր .

« Հազար երանի
Դատեր մահացուի ,
Որ Քաջիդ սիրոյ՝
Գրտաւ արժանի » :

Ջո՛ւեալ Աստուծոյն
Մեռաւ մահացուն ,
Այլ ես մահացուիդ
Եղէց անմահ ձօն » :

Մասց դիցուհին .

Եւ Սէր ⁴⁸ ընդ բանին
Պարզեալ զսուազասա
Թաքոյց զերկոսին :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԻՆԳԵՐ ԱՐԻ ԵՐԿՈՑ

1. Սրհինդ մետառաներորդ դա.
ւառ Շահջհանասոյատայ՝ է սահմանա.
դլուխ կրօնից Հնդկաց՝ ուտաի և ան.
դըր անցանել արդեւեալ է նոցա:

2. Տանասար, երանութիւն, է լիճն
ուր երկեցաւ Բրմհա 'ի շուշանի, և
չկարացեալ առնել ինչ՝ արասողքեաց
յիւրմէ՞ զՎիշնու և Սիւդ, և նոցօք
արար զաշխարհս:

3. Հարդուար, հուտ 'ի Սիմիայ լե.
րինան, ուր լինի տօնախաճառ բիւրա.
ւոր մարդկան, արիւնհեղութիւն մեծ
ամ ըստ ամէ:

4. Անուն՝ դեաոյս այսօրիկ թաքուն
եկաց յաշխարհի՛ ընդ աղգս յաւխտե՛նից,
եթէ չիցէ կոչեցեալ յանուն Պարեատայ
որդւոյ Աճուշաւանայ Սոսանուիրին.
ուրեմն է Ափրատ կամ Ափերահատ,
այսինքն յորդող ընդ թումբս կամ ա.

փռնս իւր, և արտաքս զեղանող: Սոյն
մտօք առեալ զբեաց և Մովսէս, և
մեկնութիւն նորա պաղարեր կամ աճե-
ցեալ խկ և խկ ՚ի դէպ գայ հայկական
անուանակոչու թեան նորա՝ որ ՚ի դոր-
ծոց առեալ, քանդի ըստ աւանդելոյ ա-
մենայն հնադրաց՝ որպէս Նեղոս դեա
Ռդխպտա, նոյնպէս և Ափերահատ
կամ Եփրատն ՚ի Սիջադեոս, յորդեալ
արտաքս՝ պարարտացուցանէ և արդա-
սաւոր աւնէ զանջուրն անաբատ: Սոր-
Գիր + Բ, Մէլ՝ Գիր + Գ.Լ, 1. 3. Գ.Լ, 8
ՊԼԻ, Գիր + 5, Գ.Լ, 24. Վեր 4:

5. Ծոփաց գաւառ, Ծոփք, կամ
Ծոփեր ուր են ասկեհանք կապանի և
Արղնայ:

6. Հիմաւանդ է աշխարհ Լահո-
ռայ խառն ընդ Տիբեթոյ, մանաւանդ
լեռնակաղմանք նոցա, ուր ձիւն մշտնի-
լինաւոր է, զի շիճա է ձիւն:

7. Ինդաս գայ ՚ի Ամառօն կամ Եմա-
ռօն լերանց ուստի սուհկա թաշուն
մարդախօս և արծուի:

8. Տխտանեան Քաղաքայն է Բել :

9. Մ'նու է անուն եօթն նահապետաց Պաղմակղղայ կամ շուշանային աբարշութեան, որոց եօթն բարդն ՚ի նոցանէ Սասիաւարման անուանեալ զերծաւ ՚ի համառարած հեղեղէն, և սնչնանայ ընդ Նոյի մերում՝ վասն զի զբի թէ Սասիաւարման յուշ եկեալ, և իբաղել եղեալ որոց միանդամ և անցքն անցին՝ անէծ զՔարմա, (Քամ) յասելն. Եղիօիս ծառայ ծառայից, ուրվէպե ծառայ որաբեր զիս յանդիման նոցա, ծառայ ևօի անուան քոյ: Որ է քանան և խոանան ըստ Պարսից՝ է ծաղ:

10. Ներբայթայ լերին մերում:

11. Նանէ դուստր Սրամազդայ՝ Աթեհաս Հայոց:

12. Կալի Հուէայ Հնդկաց, կամ Կոյն իսկ Ճամանակն յեզական սերի, արականն կոչի Սանի, որ այն ինքն է Երևակն: Նկարի կին զարհուրելի առ կախեալ լեզուաւ և ստեամբք մեծա, մեծօք, (զի Ճամանակն միայն կարի

խօսել մեծամեծս և սնուցանել զարս
անուանիս) Գլուխք մարդկան սպանե-
լոց շարան եդեալ ՚ի պարանոցի առա-
ւել քաղաքաւարի է քան զՅունաց Նը-
րոնիսն ակն յանդիման ուտել զիւր իսկ
ծնունդս : Եւ դեռ այս պէ՛ճ և ողորհ
առատութիւք Յունաց : Ափսոս , զի մեք
զմերն ՚ի Յունաց անուել ոչ կարեմք ,
ըստ սրում տղայք էն նոքա , համեմա-
տու թեամք Պարսից :

15. Կին Սիւղ Չաստուածոյ :

14. Սարատուատի՝ կին Բրմհայ ,
Չաստուածուհի պերճախօսու թեան , և
Նանէ կամ Հնդկաց :

15. Կուժիլա՝ կին Ռամայ զոր շո-
պեաց Ռաւոնն :

16. Կունիթի քոյր Քրիշնայ և կին
Պանդուայ :

17. Ռօտնի կին Կամայ՝ սիրոյ Հընդ-
կայ :

18. Սաի՝ անուն կնոջ Քրիշնայ :

19. Կմաւօն՝ լեառն :

20. Անուն մարդախօս թու թակի՝

Երկր:

21. Գեա Սշամայ, որ անցեալ ընդ Մոյմնասինկ հասի ՚ի Տոցն Չաթիգամայ:

22. Կամբուայ երկիր սիրոյ, անս ՚ի Պարս. Հեդիայ. Էջ. 75:

23. ՓԻՍՈՆ Էթէ իցէ ըստ Երբա-
յեցւոց բաղմաթիւն և յարգութիւն,
տակաւին ո՛չ յարմարի ընդ Չոր Ա-ի,
կամ Տոր Ա-ի Հնախօսին մերոյ, զի
երկրքին ևս զմեզմութիւն նշանակեն.
այլ յաւեառ արմուշ զարտ^ի զբուն և
նուն նորա ՚ի հայն՝ սք է Տորնի այսին.
Հոր Ա-ի. Չի բնակիչք եղերաց նո-
րա հնչին զքառն Չ՝ որպէս Ճ. և վա-
խանակ ասելոյ՝ Չբով արարի, յասեն շն-
բով արարի եւ ըստ սյաթ Թողեալ զՓըս-
տունն, որ և ըստ հնչմանն հայանայ,
տակաւին Տոր Ա-ի ՚Հզոր Ա-ի՝ կամ
Չոր Ա-իս յայտ առնեն զիսկութիւն
նորա:

24. Գեհ կամ դահ, բուն հոյ բառք
են, և նշանակեն զլեծամեծ ժայռս
կամ զգեհս լերանց, որք կազմեն զձոր:

Արդ Գեհանն, կամ գահունն որ նշանա-
 կէ զուսողն գեհից աստի և անտի 'ի
 լանջսն՝ կամ զձորն կազմեալ 'ի գեհից՝
 է տիրապէս Երասխ մեր ընդ Երասխա-
 ձոր : Գարձեալ Գեհանն ըստ Երբայեց-
 ւոց նշանակէ ձոր իջևանի, և Երասխ
 անցանէ 'ի մօտոյ Նախիջևան քաղաքի
 մերում : Գարձեալ Գեհանն նշանակէ ձոր
 շնորհաց, և 'ի ձորն Երասխայ եղեն
 առաջին շնորհք, այսինքն օրհնութիւնք
 երկրի և բերոց նորա և նշանին հաշ-
 տու թեան Աստուծոյ : Գարձեալ Գեհանն
 է տղտօր, և շէք գեռ 'ի Հայաստան
 տղտօրագոյն քան զԵրասխ մեր, մանա-
 լանդ յետ զՄեծամօրն Արարատայ և
 զՏղմուան Գարաշամբայ յինքն ընդունե-
 լոյ : Գարձեալ Գեհանն թարգմանի յոր-
 ձանուտ, և ահա այս յառկութիւն է
 նորա 'ի մեծ Գարաշամբայ կապանի, յորմէ
 և զանունն ընկալաւ ըստ սրում 'ի
 գեհ հուն կազմէ, որ է ասել, թէ 'ի
 գահէ վազելով հուն կամ անցս կազմէ :
 Իսկ Երեմ, 2, 18, ուր դրի « զի՛նչ

կայ քս և ճանապարհին Եղիազմայեաց
բնակել քեզ զձուրն Գեհովնայս . խնա-
նալի է միայն ըստ սղտորութեան Նե-
ղոսի . որ զուրի է յամենայն միւս յատ-
կութեանց դեհոն նշանակութեան սո-
բա . զի նա ընդ ձուրն 'ի վեր նաւարկի .
իսկ Երասիս ամենեւին ոչ ընդ ամենայն
քնթացս իւր . Անփայտ Բասենէ՛ մինչ-
չև 'ի Կուր գետ : Առնուլ զՋիհուն .
որ է անուն Ռքսան գետոյ Աբարա-
ցաց և Լթ աուեալ յապացոյց հնու-
թեանց նորա՝ շիք ինչ . զի հնագոյն ա-
նուն նորա է Քաշու . կամ գետ Քու-
շանայ :

25 . Քօթար . քարութար կամ ա-
ղունի . անուն է Շամիրամայ . զի ասի
թէ Տիրկիսէ ծնող անս գոյն նորա՝
ընկեցիկ օրար զնա յանապատ ու 'ք .
և սպառնիք կերակրելով սնուցին զնա .
Բայց ինձ յաւէտ և ս հաւանական լինի
թէ սակս բորբոքիտան աստիցն ընկա-
լաւ զանուն բղջախահականին 'ի սեռս
թուչնոց :

26. Նուարդ Տիկին Հայաստանեայց
կին Արայի Գեղեցկան :

27. Զոմ կամ Յամա , սպանդարա-
մեա կամ Պղատան Հնդկաց՝ դատաւոր
դժոխաց , տե՛ս Տան . Թ . Գ . Երդոյն :

28. Գողթանցիք ղինքեանս Զոկ ան-
ուանեն , որ ասել է Զոհակէան կամ Աշ-
դահակէան : Ունին և ղէզու խժդժա-
կան՝ նոյնպէս Զոյ կամ Զոյի կոչեցեալ
զորօրինակ Զո՛ճ Զո՛ճ ուօլի՞ս , ղո՛ճ ղո՛ճ գեւի-
կըսի՞ս ուօլ : Այսինքն՝ այսպէս դնաս և այն-
պէս դաս , և թեքիս : — Նահալա՛ճ , ուր-
հալա՛ճ ահալա՛ճ . այսինքն՝ դնացի , տեսի-
աօացի , և այլն . տե՛ս Պապճ . Պարս , էջ 10

29. Այն է Մուրացեան կամ Մա-
րացեան նախարարութիւն , որ յաւուր
Արտաշեսի որդւոյ Սանատրկոյ Եհա-
մինչէ յերկրորդական դահն իշխանու-
թեանս Հայոց :

30. Կալասա է անուն լեւին , ուստի
իրը ՚ի բերանոյ կամու հոսի Գնդա՛
խանարհ :

31. Մոգք Մուղալին : Սկոյար մե

հայասէր ինքնակալն Մուղաղաց ասա-
քեաց աբս իմաստունս 'ի դիւան ակաւնն
Կանդիսի՝ մեծաւ դօրութեամբ, որք
իշ կարացին յառաջել անդր քան զկո-
լու Բերան մթին լերանցն Տիրեթաց :

ՅԶ. Մուղան, գուցէ նոյն զօր՝ խո-
ւենացին Մուխանք կոչէ՝ յԱրձախ դա-
տաի, դաշտ լայնածիր յարեմաից
Լըկանի ծովուն, ընդ որ խաղաց Ե-
ասխ : Նստր շահ աստ եհար զբանակ
ւր, յորժամ զօրէնս աղագաց փոխել մը-
տաբերէր :

ՅԾ. Մերու Հնդկաց համարիմ աս-
անօր զլեառն Մարաթու, որ է բար-
բաղոյնն 'ի կատարաց լերինն Կորդու-
ց՝ ընդ Սիմ և ընդ Խոյթ :

ՅԿ. Ապոցոյց ծաղկելոյ ամենայն
խտանի արուեստից 'ի Հայս՝ է շինու-
'լէն ամբարտակին ամօղարտաւանու-
եան 'ի Բաբելոն, քննեան թէ քանի՞
բուեստից տէտք իցեն 'ի շինել զայն-
իսի իմն և յուսերս մեր խկ :

ՅԾ. Տրդուհր Ազիպտասի արտա-

քառօր ահ ցուցանեն . զի ժողովուրդն
խցրե սարսեկ կամաց բռնաւորաց նորա
աշխատեցաւ զամս բազումս , առ ոչ
կնշ առաւելագոյն վախճան՝ քան ԼԹԵ
առ թաղել անդ զթագաւորս իւրեանց :

56 . Որսիրական նահանգին ուսում
նորան՝ զիւտ բազմահմուտ Հնախօսին
մերոյ , տես անդ :

57 . Ի հաւարքել իմում զպատմու
թիւն Պարսից՝ չգտի առաւել քան զու
յեղի անգանօր՝ յաղագս առաքիայիս
այսօրիկ . զՎորձն նորա սիմուրդ ան
ուանեն . բայց տակաւին ոչ կարեն ըս
տու գարանել . մինչ այնքան՝ զի և եւ
համարձակեցայ ըստ քմաց մեկնել զայ
ջինքնահաս և ՚ի յարձառ թարգմանիչ Ռօ
րանհամային Քրդովսայ՝ համարի զն
զուլ թաշուն էգ , որ ետես զեօթն հե
ղեղս , և մեկնէ ՚ի Շամիրամ . բայց և
հաւանեալ եմ մանաւանդ Վաստիբ ան
ուանեալ գրոց . որ ստէ թէ Սիմուրդ
կամ Վորձն անուն էր Մոգի , որ ՚ի լե
րինս բնակէր , և Չաղայ որդւոյ Սեմ

ուսուցանէր զարուեստն գաղանի :

Եթէ հուսթիւն սյոքան թագուն 'ի
լոյս հանել արժան իցէ , պարտ է մանա-
ւանդ հայիլ 'ի կենդանի յիշատակօրան
բնուան նորա 'ի նահանգին Արժոյ
կամ Արժէից' 'ի Հայաստան . ուր նախ
բնակեցաւ Արժ կամ Աարդոս , թառն
Հայկոյ : Ի լեզու մեր նշանակէ զկեն-
քանին բաղադրեալ Արժաստօթ : Ա-
ւանիկ և Սիմուրդն Պարսից զնոյն նը-
ջանակէ . զի Սի , այոխքն Էիբ , սու-
եւծ , և Իւրդ , զարժէ - կամ հաս-
ճադի և միւս ևս տեսութիւն խընդ-
ոյս 'ի յարադրութենէ նշանաց Հայոց
ի Պարսից . զի Հայք զարժուին կցէին
ի վառն իւրեանց . և Պարսիկք՝ զառ-
ւծն . որ է ասել թէ տեղին՝ ուր այ-
ոքիկ միաբանելն , ուսուցանէր զար-
ուեստն գաղանի , կամ զմոզութիւն :

Բարձեալ զի նոյն Ասաստիբ գիր
ունու զկենդանիս 'ի խորհուրդ և նը-
ջանակ կրից , գուցէ ասել կամիցի , թէ
... սուգանէրն զմոզութիւն , զօրա-

ւոր էր քան զաիւծի, և սրտաւս քան
զարծուի. երկոքին ևս համեմատ ի-
մասառեթեան և քաջութեան կորդայ,
կամ կորճայ մերումս նահապետի :

58. Մոկք երբորդ նահանգ է աշ-
խարհին Հայոց, զորմէ տե՛ս 'ի Հի՛ն Հայ-
յառփան :

39. Զարեանդ գաւառ . սւր՛
Զ բուան ուսոյց զժամանակագրո թիւն
արեոյ . տե՛ս 'ի Հի՛ն Հայ :

40. Անգղիարէն թարգմանիչն Ե-
ղեշայի մերոյ զՍարգսաշտ առնա զու-
խանակ Զրադաշտայ :

41. Միանայ է վերջին արևելեան
սահման Ատրպատականի. ընդ որ ան-
ցանէ Միանէճ գետ՝ և կամուրջ քա-
ռանակամար 'ի վերայ նորա . զիբք
նորա 'ի ձև կիսարունի մահակածե
պարսպատեալ լերամբք :

42. Ատրպատականն նշանակէ ատր
կամ հուր Բայգամայ, յորմէ յիս գայ
խորհուրդ, թէ Բայգամայ նահապետի
մերոյ իցէ կամ շէն զտեղին արարեալ :

կամ օսմանք և օտուշան հոյ լա-
կալ անգանիօր . ու շաք և դանունն ըն-
կալաւ :

43. Ալեան այժմ կոչի Սաւաղանի
լեառն սրածայր նման Գմբաւնդայ . որ
անկանի 'ի հարաւ ոյ յարեւելից Ռ-Ջնայ
դէպ 'ի Փայտահարան նահանգ մեր :

44. Սհէնգ է լեառն 'ի հարաւ ոյ
Գաւիթիժոյ և 'ի հիւսիսոյ Մարաղայի :

45. Մարանդ մի 'ի գաւառաց Ատ-
պուրականի . միով աւուրք ճանապարհ-
հաւ առ երի Գաւրիժու :

46. Սաղարակ աւան 'ի ծոց թնչ
Գառնայ լերին . ուր կոյ աղբիւր . զ
բղիթի և ջամարի փոխ ընդ փոխ :

47. Հոռեան առն' աօի Հոռիանս
գաւառ . 'ի հիւսիսոյ Տաբուրեքան
նահանգի . զոր կառոյց Հոռ մի մի որդ-
ւոց Գեմեարի և Գիսանեայ հնդկաց-
ւոց . որ յաւուրս Աղաղորշակայ գաղ-
թեցան 'ի Հոյս :

48. Աւարտ Գրոցս շուտափոյթ գա-
հալիժեալ գուցէ 'ի կախ պահիցե

զուշ ընթերցողին, ոյլ զի անպական
ժառթեամբ, քան թէ քերթողական
յղիտ թեամբ սկսեալ և կատարեցաւ
գործն, ներողութեան կարօտի՝ քան
բարաստանի: Ընդհ կայցի Հօրն՝ որ
յայտնելով զպակասութիւն պատմու-
թեան Հիւն Հնդկաստանի, ՚ի մասին
նախնի երթեկութեան Աղղիս յայս
աշխարհ, տեղիք ետ ինձ յայս յօրին-
ումս, լիցի՛ որպէս և էն, տակաւին
այս աւաջին եղև ՚ի ձեռագիրս իմ, որ
դնոյ արժանացաւ ՚ի մէջ Աղղիս մերոյ:

ՎԵՐԶԱԲԱՆ

ՈՐ զայս կարդայ
ԵՐԳ զուղնաքեայ,
Եւ տարապարտ
Տրտունջ բառնայ՝
Յուշ քնկաղցի,
Զի զարդ երկրի,
Միօրինակ
Ոչ փողփողի :

ԱՄ ռմն այսպէս,
Եւ ռմն այնպէս,
Վայելչութեան
Կազմէ հանդէս :
Ի ՚ի ճննդոց
Ազգաց հանուրց՝
Դեռ մի միայն
Կայ Հոմերոս :

Մանաւանդ զի՝
Քերթաղ չէի,
ԱՄ Լ՛նկ ժրախ
Զայս գրեցի,
Որ ըզթօնթոր
Սրբադան Հօր

Յիմ փաստակոյ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳԻՏԱՐԱՆ
ՀԵՐԱԿԱՆ
ՀԵՄԷ-ՅՍՐԱ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ի Տ Պ Ա Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԵՐ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
24	16	հասի .	հասի
33	13	23 .	32
36	33	ի .	իսկ
47	23	բռնա դա .	բռնադատեցին
51	1	"	Էջ. 32 Տող 12
52	6	Մենեղաւ սայ .	Մենեղաւ ոսայ
60	13	ըզիտզուկ .	ըզբաղուկ
"	22	Շամիրեւ .	Շամբրեւ
64	13	'ի վըճաի	'ի վըճիտ
89	8	քաշիւ .	քաջիւ
102	13	սանսկիտըն .	սանսկրիտըն
114	1	շամիրեւայ :	շամբրեւայ
138	6	101 տող 21 .	102 տող 8
144	19	դիտեւ .	դիտեւ
55	21	քաղեւ	գաղեւ
152	2	մու թեան	ջերմու թիւն
161	7	քաղէր .	գաղէր
163	1	ջիւր :	ղիւր
164	8	անձին .	անցին
166	9	տան	տան
175	19	անադարոյն .	անադարոյն

